

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΣ

1576

2516

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ

Δ. Φ. Καθηγητού

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου τῶν
Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ, ΧΑΡΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Βελτίων

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΣ

ΔΩΡΕΑ
ΒΑΣΙΛΗ ΛΑΧΑΝΑ
ΚΑΛΙΟΠΗΣ ΓΙΟΤΣΑΛΙΤΟΥ - ΛΑΧΑΝΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΞΗΡΑΚΗΣ

ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΤΟΖΟΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1926

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΝ

Ἡ γῆ εἶνε ἡ κατοικία τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ δίδει εἰς τὸν ἀνθρώπον τόπον διὰ νὰ κατοικήσῃ καὶ νὰ ἐργασθῇ, αὐτὴ δίδει εἰς τὸν ἀνθρώπον τροφήν, εἰς τὸν ἐπιμελῆ, καὶ ἱκανὸν ἀνθρώπον πλούτη. Ἐπὶ τῆς γῆς ἕκαστος ἀνθρώπος ἔχει τὴν πατρίδα του, ὅπου οἱ ἄλλοι ὅμοιοί του ὁμιλοῦν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ εἶνε ἠνωμένοι διὰ νὰ προστατεύωνται ἀπὸ ἀνθρώπους ἄλλων χωρῶν.

Πῶς ἡ γῆ εἶνε κατοικία τοῦ ἀνθρώπου καὶ πῶς ἀναπτύσσει τοῦτον μᾶς διδάσκει ἡ Γεωγραφία.

Ἐπισκόπησις ἀπὸ ἀναπεπταμένου μέρους.

Φυσικὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα.

1. Ἐξερχόμενοι τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως ἡμῶν καὶ εὐρισκόμενοι ἐπὶ ἀναπεπταμένου μέρους βλέπομεν ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἄλλοῦ εἶνε ὀμαλὴ καὶ ἄλλοῦ ἀνώμαλος. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς διακρίνομεν ποταμούς, λίμνας, τέλματα, ὄρη, πόλεις, κωμοπόλεις, χωρία, ἀγροικίας, μοναστήρια, ἐκκλησίας, δάση καὶ ἀγρούς. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν πατρίδα.

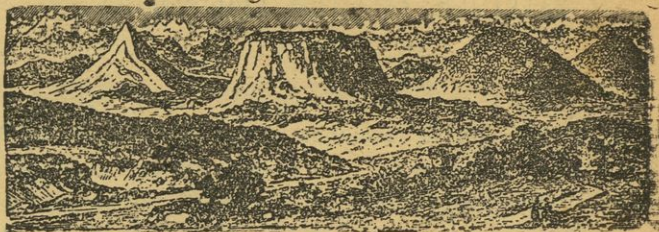
2. **Ὅρος καὶ λόφος.**— Ὅρος λέγεται μεγάλη ἀνύψωσις τοῦ ἐδάφους, λόφος δὲ μικρὰ ἀνύψωσις. Εἰς ἕκαστον ὄρος ἢ λόφον διακρίνονται: 1) οἱ πρόποδες, δηλ. τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἡ ἀνύψωσις· 2) ἡ κορυφή, δηλ. τὸ ὑψιστον μέρος τοῦ ὄρους ἢ λόφου καὶ 3) αἱ κλιτύες ἢ κατωφέρειαι, δηλ. αἱ πλευραὶ, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν προπόδων μέχρι τῆς κορυφῆς.

Κατὰ τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν ἔχουν τὰ ὄρη πρὸς ἀλλήλα, διακρίνομεν αὐτὰ 1) εἰς οὐσιάδας, 2) εἰς ὄροστοιχίας καὶ 3) εἰς οὐσιήματα ὀρέων.

Συστάς ὀρέων (ἢ ὄροσυστάς) καλοῦνται τὰ κωνοειδῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὄρη, τὰ ὁποῖα κεῖνται πρὸς ἀλλήλα ἀτάκτως.

Ὅροστοιχία (ἢ ὄροσειρὰ) καλοῦνται τὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα συνδέον-

ται στοιχηδόν και ἐκτείνονται καθ' ὠρισμένην διεύθυνσιν. Εἰς τὰς ὄροστοιχίας ἀνήκουν τὰ μακρότατα και ὑψηλότατα ὄρη τῆς γῆς. Διακρίνομεν δὲ εἰς ταύτας πολλὰς κορυφάς, ἔτι δὲ τὰς ράχεις

Συστὰς ὄρων. Εἰς τὸ βάθος ὄροστοιχία.

ἢ ἀκρωρείας, δηλ. τὰς ὑψηλοτέρας γραμμὰς τοῦ ὄρους, αἱ ὁποῖαι χωρίζουν κατὰ διάφορον διεύθυνσιν τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων, και τοὺς αὐχένας ἢ τὰς διόδους, ἧτοι τὰς ταπεινώσεις τῶν ράχεων.

Σύστημα ὄρων (ἢ ὄρεινὴ χώρα) καλοῦνται πολλὰ ὄρη, τὰ

ὅποια ἐνοῦνται συνήθως εἰς κεντρικόν τι ὄρος και ἐκτείνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ παραλλήλους ὄροστοιχίας. Τοιαῦτα εἶνε τὰ πλεῖστα τῶν ὄρων τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀσίας.

Φάραγξ ἢ χαράδρα καλεῖται στενὸν και ἀπότομον ἄνοιγμα τοῦ ὄρους (κ. χῶνι).

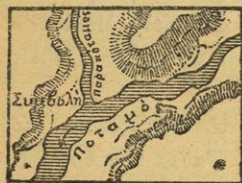
Ἡφαίσειον λέγεται τὸ ὄρος, τὸ ὁποῖον ἔχει κατὰ τὴν κορυφὴν μίαν ἢ πολλὰς ὀπὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκπέμπει καπνόν, λάβαν (δηλ. ὑλὴν ρευστὴν) στάκτην και ἀέρια. Αἱ ὀπαὶ αὗται καλοῦνται κρατῆρες. Τὰ ἡφαίστεια διακρίνονται εἰς ἐνεργὰ και ἐσβεσμένα. Καὶ ἐνεργὰ μὲν λέγονται ὅσα ἐξακολουθοῦν κατὰ περιόδους νὰ ἐκπέμπουν τοιαύτας ὑλας, ἐσβεσμένα δὲ, ὅσα ἔπαυσαν πρὸ πολλοῦ.

3. **Πεδιάς.** — Πεδιάς καλεῖται ἕκτασις ξηρᾶς ὀμαλῆ ἢ ὀλίγας μόνον ἀνωμαλίας ἔχουσα. Ἐν αὐτῇ εἶνε στενὴ, κειμένη μεταξὺ ὀρέων ἢ λόφων καλεῖται κοιλὰς.

4. **Πηγὴ.** — Ὅταν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς πίπτῃ ἐπὶ τῆς γῆς, μέρος αὐτοῦ ρεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς καὶ ἕτερον εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος. Πηγὴ καλεῖται ἡ ἀνάβλυσις ὕδατος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (κ. ἀνάθρα ἢ κεφαλᾶρι).

Ἡ ῥοὴ τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν σχηματίζει τοὺς ῥύακας. Πολλοὶ ῥύακες ἐνούμενοι σχηματίζουνσι ποταμόν.

5. **Ποταμός.** — Ποταμός εἶνε μεγάλη ῥοὴ ὕδατος ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων μερῶν πρὸς τὴν θάλασσαν ἢ λίμνην.

Παραπόταμος λέγεται ὁ ποταμός, ὁ ὁποῖος συμβάλλει εἰς ἄλλον μεγαλύτερον.

Συμβολὴ λέγεται τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνοῦνται δύο ποταμοί.

Χείμαρρος καλεῖται ὁ ποταμός, ὁ ὁποῖος ἔχει ὀλίγον ὕδωρ ἢ καὶ οὐδὲν, ἔχει δὲ μόνον ἀρκετὸν τὸν χειμῶνα ἢ ὅταν βρέχῃ.

Ἐκαστος ποταμός ἢ χείμαρρος ἔχει: 1) κοίτην, 2) ὄχθας, 3) κλισίαν καὶ 4) ἐκβολὰς.

Κοίτη εἶνε ἡ αὐλαξ εἰς τὴν ὁποίαν ρεῖ τὸ ὕδωρ.

Ἄριστερα εἶνε τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς κοίτης ἀπότομα χεῖλη τῆς ξηρᾶς. Καὶ δεξιὰ μὲν ὄχθη λέγεται ἡ εὐρισκομένη δεξιὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ ποταμοῦ, ἀριστερὰ δὲ ἡ πρὸς τὰ ἀριστερά.

Κλισίαι τοῦ ποταμοῦ εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ κοίτη αὐτοῦ κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη. Ἐνίοτε αὕτη εἶνε λίαν ἀπότομος, τὸ δὲ ὕδωρ πίπτει μεθ' ὀρμῆς καὶ σχηματίζει τοὺς καταρράκτας.

Ἐκβολὴ λέγεται τὸ μέρος, ὅπου ὁ ποταμός χύνεται εἰς θάλασσαν ἢ εἰς λίμνην. Κατὰ ταύτην οἱ μεγάλοι ποταμοὶ πλατύνονται ὡς κόλποι ἢ διασχίζονται εἰς δύο ἢ πολλὰ στόμια.

Ἡ χώρα, ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν δύο ἀκροτάτων σημείων καὶ τῆς θαλάσσης, καλεῖται *δέλτα* τοῦ ποταμοῦ, διότι ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἑλληνικὸν γράμμα Δ. Ὀλόκληρος δὲ ἡ χώρα, ἡ ὁποία διαρρέεται διὰ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν εἰσρέοντων ὑδάτων, καλεῖται *ἐπικράτεια* τοῦ ποταμοῦ.

Οἱ μέγιστοι ποταμοὶ τῆς γῆς εἶνε ὁ *Μισσισιππῆς* (δηλ. μέγας ποταμὸς) καὶ ὁ *Ἀμαζόνιος* (ἢ *Μαρανιῶν*) ἐν τῇ Ἀμερικῇ. Τοσοῦτον πολὺ εἶνε τὸ ὕδωρ τοῦ Ἀμαζονίου, ὥστε διακρίνεται γλυκύτης τοῦ θαλασσοῦ ὕδατος εἰς ἀπόστασιν 150 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ.

6. *Λίμνη*. — *Λίμνη* εἶνε συναγωγὴ ὑδάτων πληρούντων κοιλότητος τοῦ ἐδάφους. *Γλυκεῖαι* λίμναι λέγονται αἱ ἔχουσαι γλυκὺ ὕδωρ, *ἄλμυραι* δὲ αἱ ἔχουσαι ἄλμυρον. Μέγιστη ἄλμυρὰ λίμνη τῆς γῆς εἶνε ἡ *Κασπία* θάλασσα ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τρεῖς φορές μεγαλυτέρα τῆς Ἑλλάδος.

Ἐλος ἢ *τέλμα* λέγεται συρροὴ ὑδάτων ἀβαθῆς, διακοπτομένη συνήθως ὑπὸ ὑδροβίων φυτῶν. Ταῦτα εἶνε ἐπικίνδυνα εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων.

Καταβόθρα λέγεται χάσμα γῆς, εἰς τὸ ὅποτον καταπίπτει τὸ ὕδωρ ποταμοῦ ἢ λίμνης.

7. *Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ξηρᾶς*. — Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ξηρᾶς παρουσιάζει πολλὰς ἀνωμαλίας· πλὴν τῶν ὁρέων καὶ αὐταὶ αἱ πεδιάδες εὐρίσκονται εἰς διάφορα ὕψη. Αἱ πεδιάδες, αἱ ὁποῖαι εἶνε ὀλίγον ὑψηλότεραι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, καλοῦνται *βαθύπεδα*, ὅσαι δὲ εἶνε πολὺ ὑψηλότεραι (ἄνω τῶν 200 μ.) καλοῦνται *ὄροπέδια*. Τινὲς τούτων εὐρίσκονται χαμηλότερον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ καλοῦνται *συνεζήματα*.

8. *Ἐπιζώντιος Διαμελισμὸς τῆς ξηρᾶς*. — Ἐπιζώντιος διαμελισμὸς λέγεται ἡ ποικιλία τοῦ σχήματος τῶν παραλλίων μερῶν τῆς ξηρᾶς.

Ἡ *παραλία*, δηλ. ἡ ἄκρα τῆς ξηρᾶς, ἡ ὁποία ἐγγίζει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἂν μὲν εἶνε ὁμαλή, καλεῖται *αἰγιαλός*, ἂν δὲ βραχύδης καὶ ἀπόκρημνος, καλεῖται *ἀκτὴ*. Ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς παραλίας γεννῶνται προεξοχαὶ τῆς ξηρᾶς πρὸς τὴν θάλασσαν, ὡς εἶνε τὸ ἀκρωτήριο καὶ ἡ χερσόνησος.

Ἀκρωτήριο καλεῖται μικρὰ ἄκρα τῆς ξηρᾶς, συνήθως βρα-

χώδης (π. χ. τὸ Σούνιον). Ἄν ὅμως αὕτη εἶναι ὀμαλή, καλεῖται γλῶσσα.

Χερσόνησος καλεῖται μεγάλη προεξοχή τῆς ξηρᾶς, (π. χ. ἡ Ἄττική, ἡ Πελοπόννησος).

Ἴσθμὸς καλεῖται στενὸν μέρος τῆς ξηρᾶς, τὸ ὅποιον ἐνώνει δύο μεγαλυτέρας (π. χ. ὁ Ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου).

Νῆσος ὀνομάζεται μέρος ξηρᾶς, τὸ ὅποιον περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ θαλάσσης (π. χ. ἡ Αἴγινα).

Συστάς νήσων καλεῖται ἄθροισμα νήσων πλησίον ἀλλήλων κειμένων (π. χ. αἱ Κυκλάδες).

Σκόπελος καλεῖται βράχος, ὁ ὅποιος ὀλιγονεξέχει τῆς θαλάσσης.

9. Εἰς τὸν διαμελισμὸν τῆς ξηρᾶς ἀντιστοιχοῦν οἱ λιμένες, οἱ ὄρμοι, οἱ κόλποι, τὰ πελάγη καὶ οἱ πορθμοί.

Λιμὴν καλεῖται μικρὰ εἰσοχή τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν, ἡ ὅποια ἐκ φύσεως ἢ διὰ τέχνης εἶνε κατάλληλος ὅπως προφυλάττῃ τὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν τρικυμιῶν (π. χ. ὁ Πειραιῶς λιμὴν).

Ὅρμος καλεῖται μικρὰ εἰσοχή τῆς θαλάσσης, ἡ ὅποια δὲν δύναται νὰ προφυλάττῃ τὰ πλοῖα ἀπὸ πάντων τῶν ἀνέμων (π. χ. ὁ ὄρμος τοῦ Φαλήρου).

Κόλπος καλεῖται μεγαλυτέρα εἰσοχή τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν (π. χ. ὁ Σαρωνικὸς κόλπος).

Πέλαγος εἶνε μέγα μέρος θαλάσσης, τὸ ὅποιον χωρίζει συνήθως δύο ξηρᾶς (π. χ. τὸ Αἰγαῖον πέλαγος).

Πορθμὸς καλεῖται στενὸν μέρος θαλάσσης, τὸ ὅποιον χωρίζει δύο ξηρᾶς καὶ ἐνώνει δύο μεγαλυτέρας θαλάσσας (π. χ. ὁ Εὐριπὸς).

Εἰς τὰς χώρας ὅπου ὁ θαλάσσιος διαμελισμὸς εἶνε μέγας, εὐκολύνεται πᾶσα ἐνέργεια καὶ ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων. Τοιαύτη χώρα εἶνε ἡ πατρίς ἡμῶν Ἑλλάς.

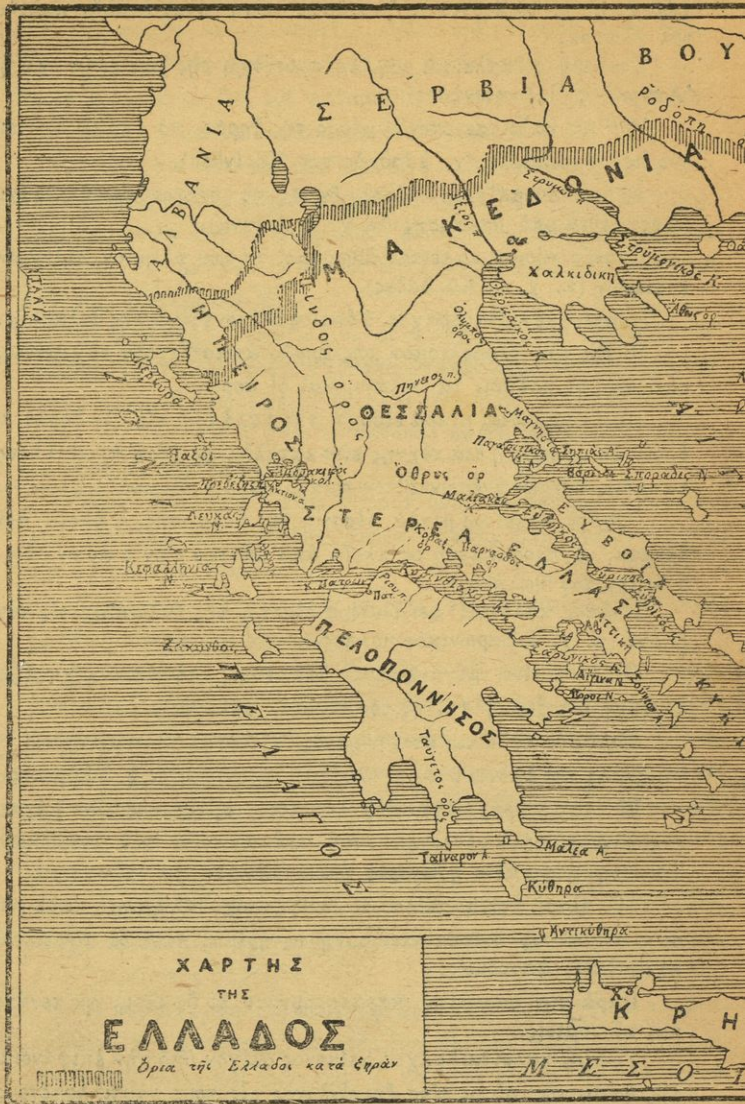
10. Παρὰ τὰ παράλια τὸ βάθος τῆς θαλάσσης κατὰ μὲν τοὺς αἰγιαλοὺς καταπίπτει συνήθως ἡρέμα, κατὰ δὲ τὰς ἀκτὰς καταπίπτει ἀποτόμως.

Παρὰ τὴν παραλίαν παρατηροῦνται οἱ ὕφαλοι, τὰ τενάγη καὶ αἱ σύρτεις.

Ἵψαλος καλεῖται βράχος, κείμενος ὀλιγον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· οὗτος εἶνε ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ναυτιλλομένους.

Τέναγος καλεῖται μέρος θαλάσσης ἀβαθές.

Σύρτεις καλοῦνται κινητοὶ σωροὶ ἄμμου ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

I. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

§ 1. Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι.

Ὁ νομός, εἰς τὸν ὁποῖον κατοικοῦμεν, εἶνε μικρὸν μέρος τῆς μεγάλης πατρίδος μας, τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλοὺς νομούς. Ὁ νομός Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ¹⁾ ἔχει πρὸς δυσμὰς τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, οὗτος δὲ πάλιν πρὸς Δ. ἔχει τὸν νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Οἱ τρεῖς οὗτοι νομοὶ κεῖνται εἰς μίαν μακρὰν χώραν, ἣ ὁποία λέγεται *Στερεὰ Ἑλλάς*. Λοιπὸν ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἶνε χώρα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλάς ἔχει ἕξ χώρας καὶ πολλὰς νήσους: 1) ἡ Στερεὰ Ἑλλάς 2) ἡ Πελοπόννησος 3) ἡ Θεσσαλία 4) ἡ Ἡπειρος 5) ἡ Μακεδονία 6) ἡ Θράκη 7) αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους 8) αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ 9) ἡ μεγαλόνησος Κρήτη.

1) Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἔχει, ὡς εἶπομεν, 3 νομούς.

2) Ἡ Πελοπόννησος εἶνε χερσόνησος καὶ αὕτη μεταξὺ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ Αἰγαίου. Ἔχει σχῆμα φύλλου πλατάνου ἢ παλάμης χειρὸς μὲ ἀνοικτοὺς δακτύλους. Μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος συνδέεται διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει ἀνοιχθῆ διώρυξ, διὰ τὴν νὰ διέρχωνται τὰ πλοῖα, ὅσα θέλουσιν ἀπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους συντομώτερον νὰ φθάσουν πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἢ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον εἰς τὸ Ἰόνιον, χωρὶς νὰ περιπλεύσουσιν τὴν πελοπόννησον. Ἡ Πελοπόννησος ἔχει 5 νομούς.

3) Ἡ Θεσσαλία εὐρίσκεται πρὸς Β. τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ βρέχεται μόνον ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἔχει 3 νομούς.

4) Ἡ Ἡπειρος εἶνε ἡ βορειοδυτικωτάτη χώρα τῆς Ἑλλάδος καὶ βρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἔχει 3 νομούς.

1) Ὁ διδάσκαλος προτάσσει τοὺς νομούς τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν διδάσκει.

5) Ἡ Μακεδονία εἶνε πρὸς Β. τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Εἶνε μεγάλη χώρα καὶ ἔχει 8 νομούς.

6) Ἡ Θράκη εἶνε ἡ βορειοανατολικωτάτη χώρα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔχει 2 νομούς.

7) Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἶναι πολλαί, ἀποτελοῦν δὲ 5 νομούς, πλὴν τῶν Δωδεκανήσων, τὰ ὅποια εἶνε εἰς τὸ Ν. Α. μέρος τοῦ Αἰγαίου καὶ κατέχονται ὑπὸ τῆς Ἰταλίας.

8) Αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εἶνε πρὸς Δ. καὶ ἀποτελοῦν 3 νομούς.

9) Ἡ δὲ μεγαλόνησος Κρήτη κεῖται πρὸς Ν. τοῦ Αἰγαίου. Περιέχει 4 νομούς.

§ 2. Ὅρια τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλάς ὀρίζεται πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Β. Α. ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατὰ δὲ τὰ ἄλλα μέρη βρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

§ 3. Ὅριζόντιος διαμελισμός.

Εἰς τὸν χάρτην ἡ Ἑλλάς φαίνεται ὅτι καταλαμβάνει τὸ νότιον μέρος μεγάλης χερσονήσου τῆς Εὐρώπης· ἡ χερσόνησος αὕτη λέγεται Ἑλληνική ἢ Βαλκανική (χερσ. τοῦ Αἴμου). Πρὸς Δ. βρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους, πρὸς Α. δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Λέγομεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔχει μέγιστον διαμελισμὸν τῆς ξηρᾶς (ὀριζόντιον διαμελισμὸν), δηλ. εἰς τὰ πελάγη τῆς Ἑλλάδος σχηματίζονται νῆσοι. Ὡσαύτως πρὸς τὴν ξηρὰν σχηματίζονται πολλοὶ κόλποι καὶ λιμένες, ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν.

Δυνάμεθα νὰ μάθωμεν τὰς κυριωτέρας νήσους, χερσονήσους καὶ κόλπους παραπλέοντες τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ Β. Δ. παράλια τῆς Ἠπείρου, ὅπου εἶνε ἡ νῆσος Κέρκυρα.

α) Πλέοντες διὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους μετὰ τὴν Κέρκυραν βλέπομεν τοὺς Παξοὺς καὶ ἔπειτα τὸν πορθμὸν τῆς Πρεβέζης, ὁ

ὁποῖος εἶνε ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (πλάτους 600 μ.) Ὁ Ἀμβρακικὸς ὀρίζεται τὴν Ἠπειρον ἀπὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τὸν προθμὸν τῆς Πρεβέζης σχηματίζει τὸ βορειοδυτικώτατον ἀκρωτήριο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ Ἄκκιον. Μετὰ τοῦτο βλέπομεν τὰς νήσους Δευκάδα, Ἰθάκην (τὴν πατρίδα τοῦ Ὀδυσσεύς), Κεφαλληνίαν καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ὁ ὁποῖος ἀνοίγεται μεταξὺ Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Περαιτέρω φθάνομεν εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Ῥίου (4 χιλιομ. πλάτους), δι' αὐτοῦ δὲ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὁ ὁποῖος ἐκείνεται μεταξὺ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τῆς διώρυχος τοῦ Ἰσθμοῦ (6 χιλιομ. μήκους) δυνάμεθα ἀμέσως νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Οὗτος ἀνοίγεται εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ σχηματίζεται, ὅπως καὶ ὁ Κορινθιακός, μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Εἶνε ὅμως οὗτος πλατύτερος, ἔχει δὲ καὶ νήσους, ὡς τὴν Σαλαμίνα, τὴν Αἴγιναν καὶ τὸν Πόρον.

6) Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς τελειώνει ἐνταῦθα εἰς μίαν τριγωνικὴν χερσόνησον, τὴν Ἀττικὴν, τῆς ὁποίας τὸ νοτιώτατον ἄκρον εἶνε τὸ ἀκρωτήριο Σούνιον (κ. Καβο-κολῶνες). Πέραν εἰς τὸ Αἰγαῖον, φαίνονται ὡς ὄρη ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης αἱ νῆσοι Κυκλάδες.

Ἦδη πλέομεν πρὸς Β. Εὐρισκόμεθα ἐν μέσῳ νέου μακροῦ κόλπου, μεταξὺ τῆς Στ. Ἑλλάδος καὶ τῆς νήσου Εὐβοίας. Ὁ κόλπος οὗτος εἶνε ὁ Εὐβοϊκός. Εἰς ἐν μέρος αὐτοῦ, εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου, στενοῦται εἰς πλάτος 40 μόνον μέτρων. Ὁ Εὐβοϊκὸς πλατύνεται πάλιν μέχρι τοῦ ΒΔ. ἀκρωτηρίου τῆς Εὐβοίας. Συνέχεια τοῦ Εὐβοϊκοῦ εἶνε ὁ Μαλιακὸς κόλπος. Βορειότερον τῆς Εὐβοίας βλέπομεν τὴν εἴσοδον τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Ὁ κόλπος οὗτος σχηματίζεται ἀπὸ τὴν χερσόνησον τῆς Θεσσαλίας Μαγνησίαν. Τὸ ἀνατολικώτερον αὐτῆς ἀκρωτήριο, εἰς τὸ Αἰγαῖον, εἶνε ἡ Σηπιὰς. Ἀπέναντι τῆς Σηπιάδος φαίνονται αἱ νῆσοι Βόρειοι Σποράδες.

Βορειότερον ἄρχεται ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος. Ἀριστερὰ βλέπομεν τὸ ὑψιστον ὄρος τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὀλύμπον (3 φορές ὑψηλότερον τοῦ Ἵμμηττου). Ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἀρχίζει ἡ Μακεδονία. Πρὸς Α. τοῦ Θερμαϊκοῦ σχηματίζεται ἡ μεγάλη Χαλκιδικὴ χερσόνησος, ἡ ὁποία διὰ δύο κόλπων λαμβάνει σχῆμα τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος. Εἰς τὸ ἀνατολικώτατον αὐτῆς ἄκρον εἶνε τὸ ὑψηλὸν

δρος "Αθως (κ. "Αγιον δρος). Πρὸς Α. τῆς Χαλκιδικῆς ἀνοίγεται ὁ Στρυμονικὸς κόλπος, ὀνομαζόμενος οὕτω, διότι εἰς τοῦτον ἐκβάλλει ὁ Στρυμῶν ποταμὸς. "Ανατολικώτερον ἄρχεται ἡ νέα Ἑλληνικὴ χώρα **Θράκη**. Δεξιὰ βλέπομεν τέσσαρας νήσους, τὴν *Θάσον*, τὴν *Δῆμον*, τὴν *Σαμοθράκην* καὶ τὴν *Ἰμβρον*. Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ "Ἐβρου τελειώνει ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ ἡ *Θράκη*, ἡ ὅποια ἀνήκει εἰς τὴν Τουρκίαν. Πρὸς Α τῆς Ἰμβρου ἡ *Θρακικὴ χερσόνησος* (κ. τῆς *Καλλιπόλεως*) πλησιάζει τὴν Ἀσίαν καὶ σχηματίζεται μακρὸς πορθμὸς, ὁ *Ἑλλήσποντος*.

γ) Τρεῖς ὥραι χρειάζονται ὅπως διέλθωμεν τὸν Ἑλλήσποντον διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ φθάσωμεν εἰς ἄλλην θάλασσαν, τὴν *Προποντιδα*. Μετὰ τὴν Προποντιδα ἐρχόμεθα εἰς ἄλλον στενώτερον πορθμὸν, τὸν *Βόσπορον*, ὅπου εἶνε ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ πόλις *Κωνσταντινούπολις*. Ἡ παλαιὰ αὕτη πρωτεύουσά μας δὲν ἠλευθερώθη ἀκόμη ἀπὸ τοῦς Τούρκους, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος τῆς *Θράκης* καὶ ἡ *Μικρὰ Ἀσία* ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν.

"Απέναντι τῆς *Θράκης* ἐκτείνεται ἡ **Μικρὰ Ἀσία**. Ἡ χερσόνησος τῆς *Νικομηδείας* πλησιάζει τὴν χερσόνησον τῆς *Κων]πόλεως* καὶ σχηματίζει τὸν *Βόσπορον* (500 μ. εἰς τὸ στενώτατον μέρος), ἡ δὲ *Ἰδαία*¹, ἡ τῆς *Τρωάδος*, πλησιάζει τὴν *Θρακικὴν* χερσόνησον καὶ σχηματίζει τὸν Ἑλλήσποντον (1200 μ. πλάτους).

δ) Ἄς διέλθωμεν πάλιν τὴν Προποντιδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἄς ἐξέλθωμεν εἰς τὸ *Αἰγαῖον*. Τώρα διευθυνόμεθα πρὸς Ν καὶ παραπλέομεν τὴν *Μικρὰν Ἀσίαν*. Παρὰ τὴν *Ἰδαίαν* χερσόνησον βλέπομεν τὴν νῆσον *Τένεδον* καὶ τὸ δυτικώτατον ἀκρωτήριον τῆς Ἀσίας τὸ *Δεκτὸν* (κ. *Μπαμπᾶ*). Ἀκολούθως πλέομεν εἰς τὸν *Ἀδραμυτινὸν κόλπον*² ἀπέναντι αὐτοῦ εἶνε ἡ μεγάλη νῆσος *Λέσβος* (κ. *Μυτιλήνη*). Νοτιώτερον πλέομεν εἰς τὸν *Ἐρμαῖον κόλπον* (ἢ τῆς *Σμύρνης*). Οὗτος σχηματίζεται ὑπὸ τῆς *Ἐρυθραίας* χερσονήσου³ ἀπέναντι ταύτης εἶνε αἱ νῆσοι *Χίος* καὶ *Ψαρά*. Νοτιώτερον εἶνε καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ νῆσοι⁴ ἡ *Σάμος*, ἡ *Ἰκαρία* καὶ αἱ *Νότιοι Σποράδες* (ἢ *Δωδεκάνησος*). Αἱ νοτιώταται

1. Ἰδαία ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ ὄρος αὐτῆς τὴν Ἰδην.

τῶν Σποράδων πλησιάζουν τὴν μεγαλόνησον Κρήτην, ὅπως ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον πλησιάζουν ταύτην αἱ νῆσοι Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα.

Ἄδικοις.

Ἀπομνημόνευσις τῶν χερσονήσων, τῶν ἀκρωτηρίων, τῶν νήσων, ὡς καὶ τῶν κόλπων καὶ τῶν πορθμῶν.

§ 4. Διάπλασις τοῦ ἐδάφους.

Κατὰ τὸν περίπλου ἡμῶν ἐβλέπομεν ὅτι τὰ ὑψηλὰ ὄρη ἔφθανον καὶ κατέπιπτον ἀμέσως εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς ἄλλα δὲ μέρη πρόβουνοι αὐτῶν ἢ λόφοι ἐσχημάτιζον τὰ παράλια. Αἱ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματιζόμεναι παραλίαι καλοῦνται ἀκταί. Ἄλλα πάλιν παράλια ἦσαν ὀμαλά, διότι εἰς τὴν θάλασσαν ἐτελειῶνε πεδιάς. Αἱ παραλίαι αὗται καλοῦνται Αἰγιαλοί. Αἱ ἀκταὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε περισσότεραι τῶν αἰγιαλῶν, ὅλη δὲ ἡ ἐπιφάνεια τῆς ξηρᾶς τῆς Ἑλλάδος ἔχει περισσότερα ὄρη καὶ λόφους ἢ πεδιάδες, δηλ. ἡ Ἑλλάς εἶνε ὄρεινὴ χώρα.

Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος συνδέονται ἀναμεταξύ των, ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν θάλασσαν· διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι καὶ τὰ ὄρη τῶν νήσων εἶνε συνέχεια τῶν ὀρέων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Καθὼς συνδέονται πολλὰ ὄρη καὶ σχηματίζουν μίαν σειράν, λέγονται ὅτι τὰ ὄρη σχηματίζουν ὄροσειράς. Μίαν ὄροσειρὰν π. χ. σχηματίζουν τὰ ὄρη Κιθαιρῶν καὶ Πάρνης. Τινὲς ὄροσειραὶ ἐκτείνονται παραλλήλως καὶ σχηματίζουν ὅλοι ὁμοῦ ἓν σύστημα ὀρέων. Ἡ Πίνδος εἶνε σύστημα ὀρέων, αἱ δ' ὄροσειραὶ ταύτης ἐκτείνονται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἡ Ἡθρὺς, Κόραξ, ὁ Παρνασσὸς καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη εἶνε κλάδοι τῆς Πίνδου. Ὑψιστον πάντων εἶνε ὁ Ὀλυμπος, ὅπου κατῴκουν οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας.

Ὅρη ὑψηλὰ σχηματίζοντα ὄροσειράς εἶνε καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Θράκην.

Μεταξύ δὲ τῶν ὄροσειρῶν σχηματίζονται κοιλάδες ἢ μικρὰ ὄροπέδια καὶ λεκανοπέδια.

§ 5. Ὑδατα.

Ἐπειδὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ βροχαὶ πίπτουν κυρίως τὸν χειμῶνα διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι ποταμοὶ ἔχουν ὕδωρ μόνον τὴν ἐποχὴν ταύτην. Κατέρχονται δὲ ἀπὸ ὕψηλὰ μέρη με ὄρμην καὶ διὰ τοῦτο κατατρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν πρὸς τὰς ἐκβολὰς πολλὴν ἕλιν (λάσπην): ἡ ἕλιν αὕτη ἀπὸ αἰώνων ἔχει χώσει τὴν θάλασσαν εἰς τὰ μέρη ταῦτα καὶ τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν διὰ τῶν ποταμῶν πολλὰ παράλια βαθύπεδα.

Κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν πίπτουν βροχαί, εἰμὴ μόνον ὀλίγαι εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ λίμναι ἔχουν ὀλίγον ὕδωρ ἢ ἀποξηραίνονται. Τὸ ὕδωρ πολλῶν λιμνῶν εὐκόλως διαπερᾷ τὸ ἀσβεστώδες ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος καὶ σχηματίζει εἰς μερικὰ μέρη ὑπόγειον ῥοὺν. Τὸ ὕδωρ τοῦτο πολλάκις ἐξέρχεται εἰς χαμηλότερα μέρη ὡς πηγαί (κεφαλάρια). Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ καὶ λίμναι εἶνε εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Θράκην.

§ 6. Βλάστησις.

Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἔχουν δάση ἐκ μεγάλων δένδρων ἢ θάμνων. Εἰς τὰς ὕψηλὰς κορυφὰς ὅμως εἶνε γυμνά· ἐκεῖ τὸν περισσότερο καιρὸν ὑπάρχει χιῶν. Τὰ δάση εἶνε ὠφέλιμα διὰ τὴν ξυλείαν. Οἱ ἄνθρωποι ἀκόμη ἔχουν φυτεύσει εἰς εὐφορα μέρη πολλὰ ἡμερα δένδρα, πρὸ πάντων εἰλαίας καὶ ἐσπεριδοειδῆ δένδρα. Εἰς πολλὰ μέρη καλλιεργοῦνται οἱ δημητριακοὶ καρποί, ἢ ἄμπελος, ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ καὶ ἄλλα.

§ 7. Τὰ ἄγρια ζῷα.

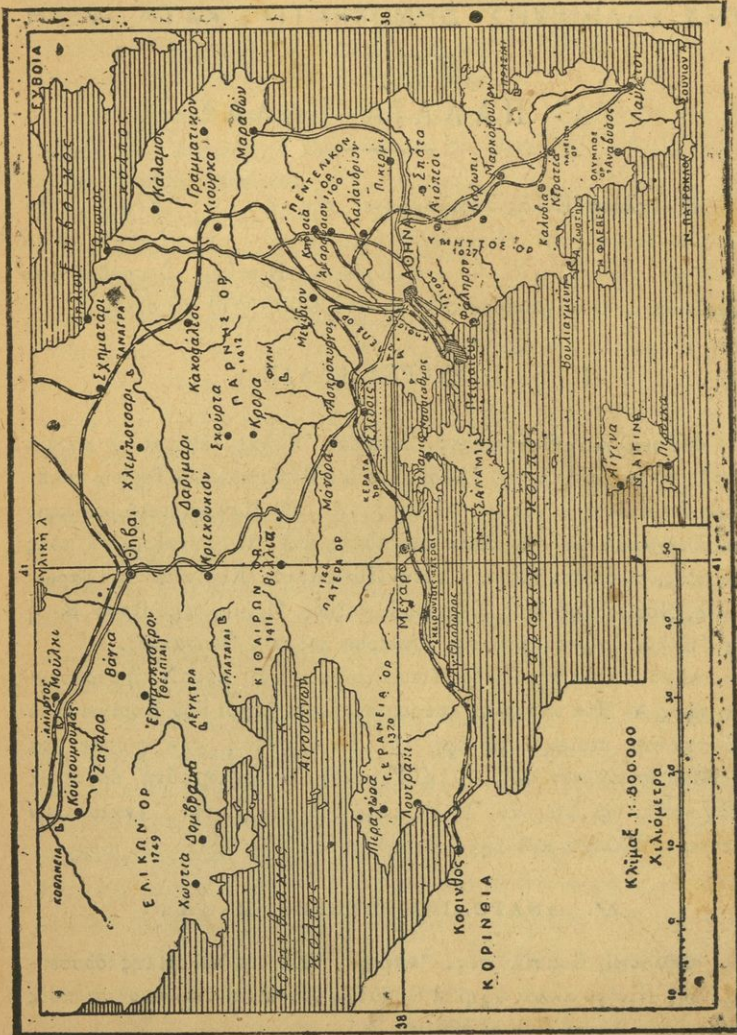
Ἐν Ἑλλάδι εἶνε σπάνια τὰ μεγάλα ἐπικίνδυνα ζῷα. Εἰς τὰ Β. Δ. ὄρη τῆς Μακεδονίας ὑπάρχουν ὀλίγαι ἄρκτοι, πανταχοῦ δὲ οἱ λύκοι καὶ οἱ θῶες εἶνε ἐπικίνδunoι εἰς τὰ ποιμνία. Εἰς τὰ ὄρη ζοῦν ἀγριοῖχοι, εἰς τινὰς δὲ νήσους ἄγριαί αἰγες. Ἡ Ἑλλάς ἔχει καὶ πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ πτηνὰ (ἀετοὺς, ἱέρακας, πελαργοὺς κ. ἄ.)

§ 8. Οἱ κάτοικοι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δημοκρατία.

Ἀπὸ χιλίων καὶ πλέον ἐτῶν π.Χ. κατοικεῖ ἐνταῦθα τὸ ἐνδοξότατον ἔθνος ἡμῶν, οἱ Ἕλληνες. Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξαν πάσαι μεγάλοι ἄνδρες, φιλόσοφοι, συγγραφεῖς, καλλιτέχναι καὶ στρατηγοί. Μέγιστος στρατηγὸς ἦτο ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ὑπέταξε τὴν Περσίαν καὶ πολλὰ ἄλλα κράτη. Ἀπὸ τοῦ 395 μ.Χ. οἱ Ἕλληνες εἶχον αὐτοκρατορίαν μὲ πρωτ. τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ 1453 οἱ βάρβαροι Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν καὶ ὑπεδούλωσαν τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1821 οἱ πατέρες ἡμῶν ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ μετὰ ἐνδόξους ἀγῶνας ἐπὶ 8 ἔτη ἠλευθέρωσαν ὀλίγας χώρας. Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ 1832 ἀπέκτησε βασιλεία καὶ ἀπὸ τότε ἐλέγετο βασιλεῖον.

Τὸ βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος κατ' ἀρχὰς περιελάμβανε μόνον τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους Εὐβοίαν, Βορείου Σποράδας καὶ Κυκλάδας. Πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξεν ὁ Ὄθων, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς εἶχε πρωτ. τὸ Ναύπλιον, ἔπειτα ὁμοῦ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ὄθων ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τὸν ἐξεθρόνισαν (τῷ 1862) καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλεῖα αὐτῶν τὸν Γεώργιον τὸν Α'. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας αὐτοῦ (τῷ 1864) ἡ Ἀγγλία ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπὶ τῆς ἰονίου νήσου). Τῷ 1881 ἡ Ἑλλὰς ἐμεγάλωσεν ὀλίγον μὲ τὴν Θεσσαλίαν καὶ μικρὸν μέρος τῆς Ἡπείρου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλη πρόοδος· τὸ κράτος ἀπέκτησε στρατὸν καὶ στόλον. Τῷ 1912—1913 ἐγένετο ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἠλευθέρωσε νέας χώρας, τὴν Ἡπειρον, τὴν Μακεδονίαν καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐδολοφονήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ ἀχρείου δολοφόνου καὶ διεδέχθη τοῦτον ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη, μετὰ τὸ τέλος τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ θαυμαστὴν ἀνδρείαν ἐκυρίευσεν ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἐν τέλει νὰ τὰς δώσῃ πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους. Σήμερον τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε δημοκρατικὸν καὶ διὰ τοῦτο τὸ κράτος λέγεται Ἑλληνικὴ δημοκρατία.

Αί χώραι αἱ ὅποσαι ἀνήκον εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἀποτελοῦν τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. Αἱ δὲ ἐλευθερωθεῖσαι χώραι Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη, Κρήτη, Σάμος, Χίος, Λέσβος καὶ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀποτελοῦν τὴν Νέαν Ἑλλάδα.

Γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΤΑ ΜΕΡΗ

Α'. ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Ἡ Παλαιὰ Ἑλλάς περιλαμβάνει τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν, τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου, πελάγους καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου (Εὐβοίαν, Βορείους Σποράδας καὶ Κυκλάδας). Ὁ πληθυσμὸς ταύτης εἶνε 3,000,000 κάτοικοι.

Ι. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Θέσις καὶ διαίρεσις. Στερεὰ Ἑλλάς λέγεται ἡ μακρὰ ξηρά, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Ἄς ἐπαναλάβωμεν τὸν περίπλου αὐτῆς καὶ ἄς αναφέρωμεν τοὺς κόλπους, οἱ ὅποιοι βρέχουν αὐτὴν (Πατραϊκός, Κορινθιακός, Σαρωνικός, Νότιος Εὐβοϊκός, Βόρειος Εὐβοϊκός, Μαλιακός). Πρὸς Β. ἢ Στ. Ἑλλάς ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Αἱ ὄροσειραὶ τῆς Πίνδου διευθύνονται ἐκ Β. πρὸς Ν. ἢ στρέφονται πρὸς Α. Μία κεντρικὴ ὄροσειρὰ φθάνει μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ περιέχει τὰ ὄρη τὸν *Τηγεῖον*, τὴν *Πικρῶν*, τὰ *Βαρδούσια* καὶ τὸν *Κόρακα* (κ. Γκιῶνα). Ἡ ὑψηλὴ αὕτη ὄροσειρὰ διαχωρίζει τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς δύο μέρη, τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Δυτικὴν.

Α'. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Φυσικὴ διάπλασις. Ὄρη — Ἐκ τῆς κεντρικῆς ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου ἄλλαι ὑψηλαὶ ὡσαύτως ὄροσειραὶ διευθύνονται πρὸς ἀνατολάς. Αὗται εἶνε αἱ ἑξῆς :

1) ἡ Ὅθρυς ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Εἰς τὸ ὄρος τοῦτο ἦσαν ἄλλοτε τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος, πρὸ τοῦ 1881.

2) Ἐκ τῆς Ὀξυᾶς ἀκολουθεῖ ὄροσειρὰ εἰς τὴν ὁποίαν εἶνε τὰ ὄρη ἡ Οἶη (κ. Καταδόθρας), τὸ Καλλιδρόμιον καὶ τὰ Ὀπούντιον ὄρη.

3) Μετὰ τοῦ Κόρακος συνδέεται ὁ πολυκόρυφος Παρνασσός (κ. Διάκουρα, τὸ ὑψιστον ὄρος τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, 2 1/2 φορές ὑψηλότερος τοῦ Ὑμηττοῦ). Συνέχεια τούτου εἶνε ὁ Ἑλικῶν, (κ. Ζαγορά-Παληγοῦσα), ὁ Κιθαιρῶν καὶ ἡ Πάρνηθς.

4) Ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς Πάρνηθς ἄρχονται τὰ ὄρη τῆς χερσονήσου Ἀττικῆς, ὁ Βυμιησοὺς ἢ τὸ Πεντιελικόν, ὁ Ὑμητὸς καὶ τὸ λοφῶδες Λαύριον.

Πεδιᾶδες καὶ ὕδατα.—Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν σχηματίζονται κοιλάδες ἢ κλειστὰ λεκανοπέδια.

1) Μεγαλυτέρα κοιλάς εἶνε ἡ πεδιάς τῆς Λαυίας ἢ τοῦ Σπερχεῖοῦ ποταμοῦ. Αὕτη ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν δύο πρώτων ὄροσειρῶν (Ὅθρυς καὶ Οἶτης) καὶ βρέχεται πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Κατὰ μῆκος αὐτῆς, μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ, ῥέει ὁ Σπερχεῖος ποταμὸς ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὰς ἐκβολὰς πολλὴν ἰλὸν (λάσπην) καὶ μεγαλώνει τὴν παράλιον πεδιάδα (σχηματίζει πρόσχωσιν). Πάλαι αἱ ἐκβολαὶ αὐτοῦ ἦσαν δυτικώτερον τοῦ Καλλιδρόμου, τὸ δ' ὄρος τοῦτο κατέπιπτεν ἀμέσως εἰς τὴν θάλασσαν· τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίζετο θέσις στρατηγικωτάτη μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἡ πάροδος τῶν «Θερμοπυλῶν», ὅπου ὁ Λεωνίδας μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ 700 Θεσπιέων ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος κατὰ τῶν Περσῶν (τῷ 480 π. Χ.). Εἰς τὸ μέρος τοῦτο σήμερον ὑπάρχει πλατεῖα πεδιάς, σχηματισθεῖσα ἐκ τῆς προσχώσεως τοῦ ποταμοῦ.

2) Ἡ κοιλάς, ἡ ὁποία σχηματίζεται μεταξὺ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης ὄροσειρᾶς (Καλλιδρόμου καὶ Παρνασσοῦ), κλειεταὶ ἀπὸ ἄλλα τὰ μέρη ὑπὸ ὄρεων. Εἰς τὸ δυτικὸν αὐτῆς μέρος ῥέει ὁ ποταμὸς Φωκικὸς Κηφισός. Τὰ ὕδατα τούτου κατέρχονται εἰς τὴν Κοπιδικὴν λεκάνην. Εἰς τὴν λεκάνην ταύτην ἄλλοτε τὰ ὕδατα τοῦ Κηφισοῦ μετὰ τοῦ ποταμοῦ Μέλανος καὶ ἄλλων μικρῶν συνήρχοντο καὶ ἐσχημάτιζον τὴν λίμνην Κοπιίδα. Σήμερον ὁμοῦ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν διοχετεύονται μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ ἡ λίμνη ἔχει ἀποξηρανθῆ. Ἀνατολικώτερον, πρὸς Β. τοῦ Κιθαιρῶνος, εἶνε ἡ πεδιάς τῶν Θηβῶν. Πρὸς Ν. ταύτης ῥέει ὁ χειμάρρος Ἀσω-

πός, ἐκβάλλων εἰς τὸν Νότιον Εὐβοϊκὸν κόλπον.

3) Ἄλλαι μικραὶ πεδιάδες εἶνε παράλιοι. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἄξιαί λόγου εἶνε ἡ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ τῆς Ἐλευσίνος, ἡ τοῦ Μαραθῶνος καὶ ἡ Μεσόγαια. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὅποια βρέχεται ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, περίφημοι εἶνε οἱ χεῖμαρροι Κηφισὸς καὶ Ἴλισός.

Οἱ νομοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς ἔχει δύο νομούς· 1) τὸν τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ 2) τὸν τῆς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

1) ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

(900 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἔχει τοὺς περισσοτέρους κατοίκους ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους νομούς τῆς Ἑλλάδος, ὅχι διότι εἶνε μεγαλύτερος, ἀλλὰ διότι ἔχει τὴν μεγίστην καὶ πρωτεύουσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας (500 χιλ. κατ.) καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς, τὸν Πειραιᾶ (220 χιλ. κατ.).

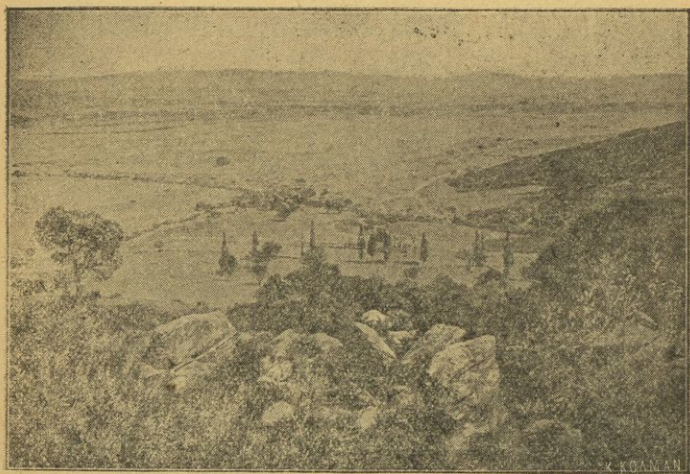
Ὁ νομὸς ὀνομάζεται τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὰς χώρας Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν. Καὶ ἡ μὲν Ἀττικὴ εἶνε ἡ τριγωνόσχημος χερσόνησος ἀπὸ τοῦ Κιθαιρώνος καὶ τῆς Πάρνηθος μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, ἡ δὲ Βοιωτία ἡ πρὸς τὰ Β. Δ. χώρα μέχρι τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ. Ὁ νομὸς περιλαμβάνει ἀκόμη καὶ τὴν μικρὰν χώραν **Μεγαρίδα**, ἡ ὅποια εἶνε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἰσθμοῦ, τὰς νήσους **Σαλαμῆνα**, **Αἴγινα** καὶ **Πόρον**, ὡς καὶ μικρὰν ἀκτὴν τῆς Πελοποννήσου, τὴν **Τροιζηνίαν**.

1. Ἀττικὴ καὶ Μεγαρίς.

α') **Δάση, γεωργία.**—Τὰ ὑψηλότερα ὄρη εἰς τὰς χώρας ταύτας εἶνε ἡ Πάρνης, ὁ Κιθαιρὼν καὶ ἡ Γεράνεια. Εἰς τὰ ὄρη ταῦτα ὑπάρχουν δάση ἐλατῶν, πευκῶν καὶ ἄλλων δένδρων τὰ ὅποια παρέχουν ξυλείαν πρὸς παρασκευὴν ξυλανθράκων. Πεδυκαὶ ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλα ὄρη τῆς Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγεται καὶ ῥητίνη. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον καρποφόρον δένδρον εἶνε ἡ ἔλαια, ἡ ὅποια καλλιεργεῖται εἰς τὰς πεδιάδας. Καλλιεργεῖται ὡσαύτως καὶ ἡ ἄμπελος· διὰ τοῦτο ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Μεγαρίς παράγουν ἀρκετὸν οἶνον καὶ ἔλαιον, ὀλίγους δὲ δημητριακοὺς καρπούς.

Εἰς τὴν γεωργίαν ἀσχολοῦνται οἱ κάτοικοι τῶν κωμῶν καὶ τῶν χωρίων. Μεγάλαι γεωργικαὶ χῶραι εἶνε τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Μενίδιον, τὸ Κορωπί, τὸ Μαρκόπουλον, ἡ Κερατεῖα, ἡ Μάνδρα καὶ τὰ Μέγαρα. Τὸ δὲ χωρίον Μαραθῶν εἶνε περίφημον διότι εἰς τὴν πεδιάδα αὐτοῦ τῷ 490 π. Χ. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ 1000 Πλαταιέων ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας.

β) **Κτηνοτροφία.**—Εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Μεγαρίδα δὲν τρέφονται πολλὰ ζῷα, διὰ νὰ μὴ καταστρέφονται τὸ δάση αὐτῶν καὶ οἱ θάμνοι. Οἱ θάμνοι ἰδίως τοῦ Ὑμηττοῦ, παρέχουν εἰς τὰς μελλίσσας ἐκλεκτὸν μέλι διὰ νὰ συλλέγουν.

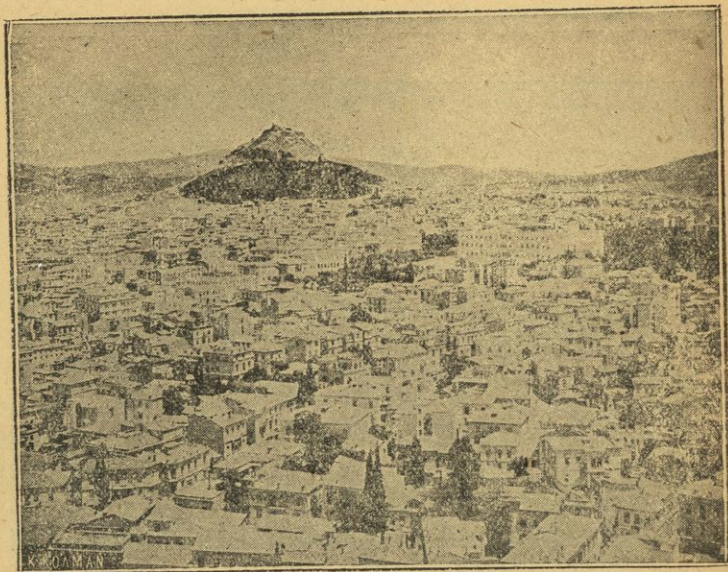

Ἡ περίφημος πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος.

γ) **Βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ πόλεις.**—Αἱ μεγάλαι πόλεις Ἀθηναὶ καὶ Πειραιεὺς ἤρχισαν νὰ μεγαλῶνουν ἀπὸ τοῦ 1834, δηλ. ἀφ' ὅτου ὠρίσθησαν αἱ Ἀθῆναι ὡς πρωτ. τοῦ κράτους. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχε μόνον 10 χιλ. κατ., ἐνῶ σήμερον ἔχει 500 χιλ. καὶ πλέον. Αἱ Ἀθῆναι ἀπέχουν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου 6 χιλιόμετρα καὶ κεῖνται παρὰ τὸν Κηφισὸν καὶ τὸν Ἴλισόν. Ἔχει ὠραίας πλατείας (τοῦ Συντάγματος, τῆς Ὀμονοίας, τοῦ Ζαπτείου) καὶ πολλὰ ἄλλα οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια ἀστράπτουν ἀπὸ τὸ

λευκὸν μάρμαρον, τὸ ὁποῖον ἐξορύσσεται ἀπὸ τοῦ Πεντελικοῦ (ναοί, ἀνάκτορα, τὸ πανεπιστήμιον, ἡ Ἀκαδημία, ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη, ἡ Βουλὴ καὶ πολλὰ ἄλλα). Πέραν τοῦ Ἴλισοῦ ἔχει στρωθῆ τὸ ἀρχαῖον στάδιον ὑπὸ τοῦ ἔθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ, ὅπως ἦτο πάλαι.

Πολλὰ δὲ ἀρχαῖα μνημεῖα διασφύζονται, δεικνύοντα τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εἶνε τὰ Προπύλαια, ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης, τὸ Ἐρέχθειον καὶ ὁ Παρθενῶν,

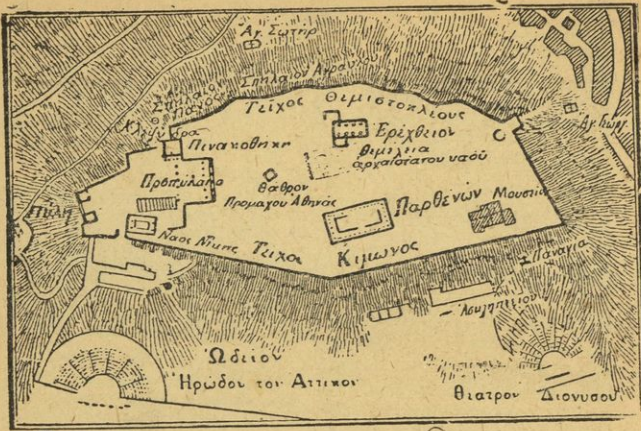

Ἀθῆναι.—Δεξιὰ τὰ ἀνάκτορα ἐν τῷ μέσῳ καὶ εἰς τὸ βάθος ὁ Λυκαθητός· ὀπισθεν αὐτοῦ τὸ ὄρος Πεντελικόν.

τὸ ὠραιότατον ἔργον τῆς ἀρχαίας τέχνης. Εἰς δὲ τὴν κάτω πόλιν σφύζονται στύλοι τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ ὄρος τοῦ Ἀδριανοῦ, τὸ Θησεῖον καὶ ἄλλα. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν πάλαι τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

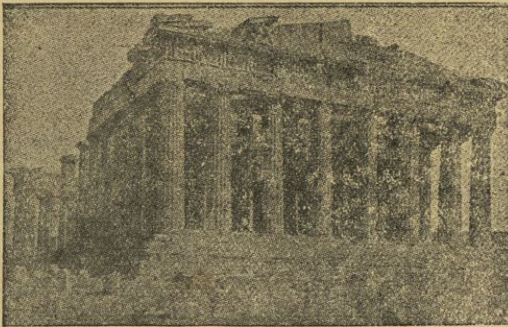
Καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι, ὡς πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν τὸ πανεπιστήμιον, τὸ πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλα ἀνώτερα σχολεῖα διὰ

νά σπουδάζουν οί νέοι, ἐδῶ δὲ τυπώνονται καὶ πωλοῦνται τὰ Ἑλ-

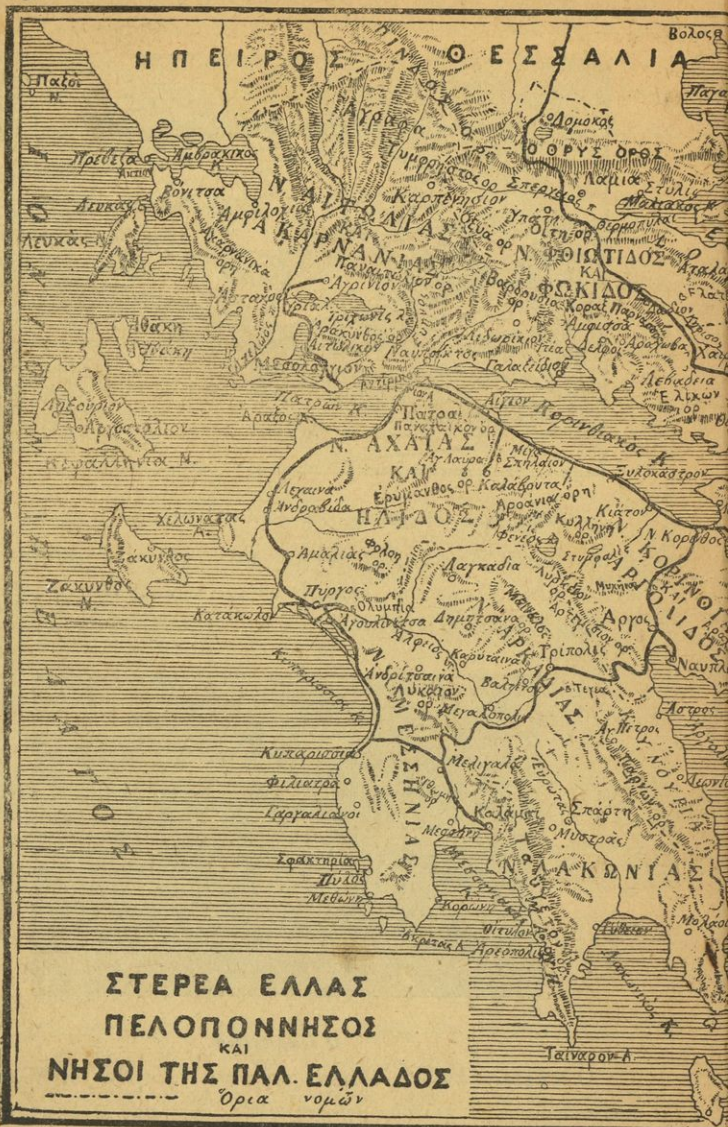
Τοπογραφικὸς χάρτης τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

ληνικὰ βιβλία. Δοιπὸν λέγομεν ὅτι καὶ σήμερον αἱ Ἀθηναὶ εἶνε τὸ κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἢ τὸ κέντρον τοῦ νέου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Παρθενών.

Ὁ Πειραιεὺς συνδέεται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν δι' ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου (9 χιλιομ. μήκου). Εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐκφορτῶνται ἐμπορεύματα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, πρὸ πάντων ἐρχόμενα ἐκ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τούτων τὰ σπουδαιότατα εἶνε δη-

μητριακοί καρποί, ὄρυζα, ὑφάσματα, ξυλεία, καφές, ζάχαρις, μέταλλα καὶ γαιάνθρακες. Ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος μετακομίζονται ἐδῶ Ἑλληνικὰ προϊόντα, οἶνος, ἔλαιον, καπνὸς καὶ φορτώνονται πλοῖα διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ Πειραιεὺς ἔχει τὸ μεγαλύτερον ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε δὲ ὄχι μόνον ἐμπιρική πόλις, ἀλλὰ καὶ βιομηχανική. Πρὸς τοῦτο χρησιμεύουν οἱ γαιάνθρακες καὶ ὁ σιδήρος, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐχει πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ὡς ὑφαντουργεῖα, μηχανουργεῖα, ναυπηγεῖα, πολλοὺς ἀλευροατμομύλους καὶ πολλὰ οἰνοπνευματοποιεῖα. Παρὰ τὸν Πειραιᾶ κεῖται τὸ *Νέον* καὶ τὸ *Παλαιὸν Φαληρον*, παράλιαι λουτροπόλεις

Βιομηχανική κώμη εἶνε καὶ ἡ Ἐλευσίς (3½) παράλιος πλησίον τοῦ Πειραιῶς· ἔχει ἐργοστάσια ταυμέντου, οἴνου καὶ οἰνοπνευμάτων, σαπωνοποιεῖα καὶ ἄλλα. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ Ἐλευσίς ἦτο σπουδαία διὰ τὸν μέγαν ναὸν τῆς Δήμητρος, τοῦ ὁποῖου σώζονται ἐρείπια· ἐνταῦθα ἐτελοῦντο τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Πλησίον τοῦ Σουνίου ἀνεπτύχθη καὶ ἡ βιομηχανική πόλις *Λαύριον*, διὰ τὰ μέταλλα τὰ ὁποῖα ἔχει πλησίον. Ἐχει ὄρυχεῖα μολύβδου, ψευδαργύρου καὶ μαγγανίουχου σιδήρου, εἰς δὲ τὴν πόλιν ὑπάρχουν μεταλλουργεῖα καὶ μεταλλοπλῦσια.

II Βοιωτία.

α) **Γεωργία καὶ βιομηχανία.** — Εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Βοιωτίας καλλιεργοῦνται δημητριακοί καρποί, ἄμπελοι καὶ καπνός· εἰς τὴν Κωπαίδικὴν λεκάνην, ἡ ὁποία εἶνε εὐφορος, παράγεται καὶ βάμβαξ, χρησιμώτατον προϊόν διὰ τὴν βιομηχανίαν. Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Βοιωτίας εἶνε γεωργικά. Ἀρχαία πρωτ. τῆς Βοιωτίας εἶνε αἱ *Θῆβαι* (4), ἡ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου καὶ τῶν στρατηγῶν Ἐπαμεινῶδου καὶ Πελοπίδου. Πλησίον τῆς Κωπαίδικῆς λεκάνης εἶνε ἡ μεγαλύτερα *Λεβάθεια*, (8), ὅπου ὑπάρχουν ἐργοστάσια διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ βάμβακος.

β) **Κτηνοτροφία.** — Εἰς τὰ ὄρεινά μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν δάση, βόσκουν αἴγες καὶ πρόβατα· ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ κατασκευάζεται περιφημὸς τυρός. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ὑπάρχει καὶ ἀξιόλογος κωμόπολις ἡ *Ἀράχωβα*, ὅπου πλὴν τῆς γεωργίας πολλοὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, αἱ δὲ γυναῖκες ὑφαίνουν ὄνομαστοὺς τάπητας.

γ) **Ἱστορικά πόλεις.**—Εἰς τὴν Βοιωτίαν, πλὴν τῶν Θηβῶν, ἦσαν πάσαι πολλαὶ ἄλλαι πόλεις, πολλαὶ δὲ μάχαι εἶχον γίνεαι. Ἐπίσημοι πόλεις ἦσαν αἱ *Πλαταιαὶ* (παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαιρώνος), ἡ *Τανάγρα*, αἱ *Θεσπιαὶ* (νῦν Ἐρημόκαστρον), ἡ *Χαιρώνεια* (Β. Δ. τῆς Λεθαδεΐας) καὶ ὁ Ὀρχομενός (Β. Α.) Παρὰ τὰς Πλαταιὰς καὶ τὴν Χαιρώνειαν ἀναφέρονται σπουδαῖαι μάχαι. Ὡσαύτως μάχαι ἀναφέρονται καὶ εἰς ἄλλα χωρία καὶ πόλεις τῆς Βοιωτίας. Πλησίον τοῦ Εὐδρίπου ἦτο καὶ ἡ *Ἀύλις* ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Τροίας.

III. Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.

Ἡ νῆσος **Σαλαμῖς** (κ. Κούλουρη διὰ τὸ σχῆμά της) κεῖται παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος καὶ εἶνε περιφημος διὰ τὴν παλαιὰν ναυμαχίαν (τῷ 480 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες κατετρόπωσαν τοὺς Πέρσας. Σήμερον κεῖται ἐνταῦθα ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος τοῦ κράτους. Ἡ κωμόπολις *Σαλαμῖς* (6 1/2) κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς νήσου.

Ἡ νῆσος **Αἴγινα** ἔχει σχῆμα τριγώνου καὶ κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Σαρωνικοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται πλὴν τῆς γεωργίας καὶ εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ τὴν σπογγαλιεῖαν. Ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία καὶ ὁμώνυμον κωμόπολιν, πρωτ. τῆς νήσου (5 χιλ. κ.).

Ἡ Αἴγινα τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἶχε μέγαν πληθυσμὸν καὶ πρὶν ἀκμάσσουν αἱ Ἀθηναὶ εἶχε μέγαν στόλον.

IV. Πόρος καὶ Τροιζηνία.

Ἡ δὲ νῆσος **Πόρος** εἶνε μικρὰ καὶ κατάφυτος. Ἀπέναντι αὐτῆς εἶνε ἡ παράλιος **Τροιζηνία**, τμήμα τῆς Πελοποννήσου. Ἔχει ὠραίαν πεδιάδα κατάφυτον ἀπὸ λεμονέας καὶ νεραντζέας. Κώμη ἐνταῦθα εἶνε ἡ *Τροιζήν* (Γ' ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων τῷ 1827). Ἄλλη κώμη εἶνε τὰ *Μέθανα* εἰς τὴν ὁμώνυμον χερσόνησον. ἔχουσα λαματικὰ ὕδατα.

2) ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ (180 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος κεῖται Β. Α. τῆς Βοιωτίας κατὰ τὸ λοιπὸν μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Περιλαμβάνει τὰς χώρας Φθιώτιδα, Φωκίδα, Λοκρίδα καὶ Δωρίδα.

α) **Φθιώτις.**—Ἡ Φθιώτις εἶνε ἡ βορειοτέρα χώρα τοῦ νομοῦ, ἐκτεινομένη καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ πλουσιώτατον μέρος

τῆς χώρας καὶ ὄλου τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ πεδιάς τῆς *Λαμίας*. Αὕτη παράγει σίτον, ἀραβόσιτον, σίνον, καπνόν, βάμβακα, πέποννας καὶ ἄλλα.

Ἡ πόλις *Λαμία* εἶνε πρωτ. τοῦ νομοῦ (12 χιλ. κατ.) εἶνε ἀρχαία πόλις ἔχουσα καὶ ἀκρόπολιν τὴν Ἀκρολαμίαν. Ἔχει καὶ τὸν τάφον τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ ἀνδριάντα αὐτοῦ. Παρὰ ταύτην διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Πειραιῶς Ἀθηνῶν-Δαρίας-Θεσσαλονίκης. Διακλάδωσις ταύτης συνδέει τὴν Λαμίαν μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς, τῆς *Στυλίδος*. Εἰς τὴν *Στυλίδα* μεταφέρονται τὰ προϊόντα τῆς Φθιώτιδος πρὸς ἐξαγωγὴν, διότι διὰ τῆς θαλάσσης μεταφέρονται ταῦτα εὐθηνότερα. Κεῖται δὲ αὕτη κατὰ τὸν Μαλιακὸν κόλπον καὶ ἔχει λιμένα τεχνητόν, διότι ὁ Μαλιακὸς εἶνε ἀβαθὴς διὰ τὴν ἰλύν, τὴν ὅποιαν φέρει ὁ ποταμὸς *Σπερχειός*. Πλησίον εἶνε καὶ αἱ περίφημοι *Θερμοπόλαι* καὶ ἡ γέφυρα τοῦ *Σπερχειοῦ* «*Ἀλαμάνα*», ὅπου ἐπολέμησεν ὁ ἥρως Ἀθανάσιος Διάκος (1821).

Πρὸς τὴν *Οἴτην* εἶνε ἡ κωμόπολις Ὑπάτη, παρὰ τὴν ὅποιαν ὑπάρχουν ἰαματικὰ ὑδάτα. Πρὸς Β. δὲ τῆς Ὄθρουσ καὶ ἐπὶ ὕψηλῆς θέσεως κεῖται ὁ *Δομοκός*, ἔχων ὄχυρόν φρούριον. Ἐκ τούτου βλέπει τις ὄλην τὴν Δυτικὴν Θεσσαλίαν.

Λοκρὶς.—*Λοκρὶς* εἶνε ἡ παραλία ἐπαρχία πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, ἀπὸ τῶν *Θέρμοφυλων* μέχρι τῆς *Βοιωτίας*. Κατὰ παράλιον πεδιάδα κεῖται ἡ γεωργικὴ κωμόπολις Ἀταλάντη.

Φωκίς.—Ἡ χώρα αὕτη ἐκτείνεται περὶ τὸν *Παρνασσόν*. Πρὸς Β. αὐτοῦ εἶνε ἡ κοιλάς τοῦ *Φωκικοῦ Κηφισοῦ*, πρὸς Δ. δὲ καὶ πρὸς τὸν *Κορινθιακὸν κόλπον* εἶνε ἡ πεδιάς τῆς Ἀμφίσσης.

Ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἀμφίσσης, ἡ ὅποια εἶνε κατάφυτος ἐξ ἔλαιων, εἶνε ἡ μικρὰ πόλις Ἀμφισσα (6), πρότερον Σάλωνα. Ἐπίγειον ταύτης εἶνε ἡ *Ἰτέι*. Πλησίον ταύτης εἶνε ἡ παράλιος κώμη *Γαλαξείδιον* (3). Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πλησίον εὐφορον ἔδαφος διὰ καλλιέργειαν, εἶνε ναυτικοί.

Ἐπὶ τοῦ *Παρνασοῦ* κεῖται τὸ χωρίον *Δελφοί*, πάλαι ἡ πρωτ. τῆς *Φωκίδος*. Ἦτο σπουδαία διὰ τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ *Φωκικοῦ Κηφισοῦ* εἶνε τὸ χωρίον *Γραβιά*, ἐνδοξον διὰ τὸ χάνι αὐτῆς, εἰς τὸ ὅποιον εἶχε ὄχυρωθῆ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοῦς (1821), καὶ ἡ κωμόπολις *Δαδίον*. Ἀνατολικώτερον κεῖται ἡ *Ἐλάτεια*, ἡ ὅποια ἐθεωρεῖτο πάλαι στρατηγικωτάτη θέσις.

Δωρίς. — Ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται Ν. Δ. καὶ εἶνε ὄρεινοτάτη· κατέχεται ὑπὸ διακλαδώσεων τῆς Γκιώνας καὶ τῶν Βαρδουσίων ὄρεων. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτητροφίαν. Πρωτ. ταύτης εἶνε τὸ *Λιδωρίκιον*. Ἔνεκα τοῦ ὄρεινου ἐδάφους ἢ συγκοινωνία ἐνταῦθα εἶνε δύσκολος.

Περίληψις τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ὄρη. — Τυμφρηστός, Ὁξύα, Βαρδούσια, Κόραξ, Ὄθρυς, Οἶτη, Καλλίδρομον, Ὀπούντια, Παρνασσός, Ἐλικῶν, Κιθαιρών, Πάρνης, Βριλησσός (ἢ Πεντελικόν), Ὑμηττός, Λαύρειον, Γεράνεια.

Πεδιάδες. — Λαμίας, Φωκικοῦ Κηφισοῦ, Κωπαϊδικῆ λεκάνη, Θηβῶν, Ἀθηνῶν, Ἐλευσίνας, Μαραθῶνος, Μεσόγαια, Μεγάρων.

Ποταμοί. — Σπερχεῖος, Φωκικὸς Κηφισός, Μέλας, Ἀσωπός, Ἀθηναϊκὸς Κηφισός, Ἴλισός.

ΝΟΜΟΙ, ΧΩΡΑΙ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

1. Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας

	Ἀττικὴ	Μεγαρὶς	Βοιωτία	Νῆσοι
	πρωτ. Ἀθῆναι	πρωτ. Μέγαρα	Θῆβαι — Λεβάδεια	Σαλαμίς
	Πειραιεὺς	—	Ὀρχομενὸς —	Αἴγινα
Ἱστορικὰ χωρία }	Μαραθῶν.....		Πλαταιαὶ	
	Ἐλευσίς.....		Χαιρώνεια	
			Θεσπιαὶ	
			Αὔλις	

2. Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

	Φθιώτις	Λοκρὶς	Φωκὶς	Δωρὶς
	πρωτ. Λαμία	πρωτ. Ἀταλάντη	Ἀμφισσα	πρ. Λιδωρίκιον
	Δομοκός	—	Γαλαξείδιον	—
Ἱστορικὰ χωρία }	Ἀλαμᾶνα.....		Δελφοὶ	
	Θερμοπύλαι.....		Γραβιά	
			Ἐλάτεια	

Συγκοινωνία. Εἰς τὸν Πειραιᾶ προσεγγίζουσι ὄχι μόνον ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια, ἀλλὰ καὶ τὰ ξένα, ὅσα διέρχονται τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ὡσαύτως καὶ κατὰ ξηρὰν διὰ τὴν συγκοινωνίαν ἀρχίζουσι ἐκ Πειραιῶς αἱ δύο σπουδαιότεραι σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αἱ δύο διέρχονται διὰ τῶν Ἀθη-

νων. Ὁ σιδηρόδρομ. Πειραιῶς;— Ἀθηνῶν— Πελοποννήσου διευθύνεται πρὸς Δ. Διέρχεται τὴν Ἐλευσίνα, τὰ Μέγαρα καὶ ἀπ' ἐκεῖ προχωρεῖ πρὸς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἑτέρα γραμμὴ εἶνε ἢ τοῦ σιδηρόδρομ. Πειραιῶς— Ἀθηνῶν— Λαρίσης— Θεσσαλονίκης. Αὕτη διέρχεται τὸ Μενίδιον, τὸ ὄρος Πάρνηθα, τὰς Θήβας, τὴν Λεβάδειαν, τὸ Δαδίον, τὸν Σπερχεῖον ποταμόν, τὴν Λαμίαν, τὸν Δομοκὸν καὶ ἄλλας χώρας μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης.

Σιδηροδρ. γραμμὴ συνδέει τὰς Ἀθήνας καὶ μετ' ἄλλων χωρίων τῆς Ἀττικῆς μέχρι τοῦ Λαυρίου.

Β'. ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ)

(200 χιλ. κατ.)

Ὅρια. Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς βρέχεται ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τοῦ Πατραϊκοῦ, τοῦ Ἴονιου πελάγους καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Πρὸς Β. ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Ἀκρωτήρια αὐτῆς εἶναι τὸ Ἀντίρριον πρὸς Ν. καὶ τὸ Ἄκιον Β Δ.

Φυσικὴ διάπλασις καὶ διαίρεσις.— Ὅλαι αἱ ὄροσειραὶ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε συνέχειαι τῆς Πίνδου καὶ διευθύνονται ἐκ Β πρὸς Ν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτῆς ἔχουν τοιαύτην διεύθυνσιν. Μέγιστος τῶν ποταμῶν εἶνε ὁ Ἀχειῶς (κ. Ἄσπροπόταμος), ἔχων πολλοὺς παραποτάμους. Οὗτος διαιρεῖ τὴν Δυτ. Στερεὰν Ἑλλάδα εἰς δύο χώρας, τὴν Αἰτωλίαν πρὸς Α. καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν πρὸς Δ., διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ νομὸς ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει τὰς χώρας ταύτας λέγεται Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

I. Αἰτωλία.

Ὅρη καὶ πεδιάδες.— Ἡ Αἰτωλία εἶνε χώρα ὄρεινή. Τὰ πρὸς Β. ὄρη καλοῦνται Ἀγραφαῖ εἰς ταῦτα ἀνήκουν καὶ ὁ Τυμφρηστός καὶ ἡ Ὄξυά. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς Αἰτωλίας εἶνε τὸ Παναϊτώλιον (διπλάσιον τοῦ Ὑμηττοῦ), πρὸς Ν. δ' ὁ Ἀράκυνθος. Ὁ Ἀράκυνθος (κ. Ζυγός) εἶνε ἴσος πρὸς τὸν Ὑμηττόν, χωρίζει δὲ δύο χαμηλὰς πεδιάδας, δηλ. τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ἀγρινίου ἀπὸ τὴν παράλιον πεδιάδα τοῦ Μεσολογγίου.

Ποταμοὶ καὶ λίμναι.— Διὰ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἀγρινίου διέρχεται ὁ Ἀχειῶς· ἐνταῦθα δέχεται τὰ ὕδατα δύο λιμνῶν

τοῦ λεκανοπεδίου, τῆς *Τριχωνίδος* καὶ τῆς *Ύφιας*. Ἡ δὲ πεδιάς τοῦ Μεσολογγίου εἶνε στενὴ καὶ κεῖται παρὰ ἀβαθῆ λιμνοθάλασσαν, ἣ ὁποία φέρει πολλὰς μικρὰς νήσους. Ἐτερος ποταμὸς εἶνε ὁ *Ἐῶβητος* (κ. *Φιδαρῆς*), ὁ ὅποιος ῥέει διὰ ὀρεινότητος χώρας (τῆς *Ναυπακτίας*) καὶ ἐκβάλλει πρὸς *Α*. τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Πόλεις καὶ ἀσχυλίαι τῶν κητοίκων — σ) Κατὰ τὰς δύο πεδιάδας τῆς *Αἰτωλίας* εἶνε καὶ αἱ κύριαι πόλεις αὐτῆς, τὸ *Μεσολόγγιον* καὶ τὸ *Ἰγρίσιον*. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ *Μεσολόγγιον* (9) ἐνδοξοτάτη πόλις διὰ τὰς πολιορκίας αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐνταῦθα εἶνε οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος *Μάρκου Βότσαρη* καὶ τοῦ φιλέλληνο^ς λόρδου *Βύρωνος*. Κεῖται δὲ παρὰ τὴν ὁμώνυμον λιμνοθάλασσαν, ἣ ὁποία ἔχει πολλοὺς ἰχθύς, διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐνταῦθα κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν· τὸ αὐγοτάραχον τοῦ Μεσολογγίου εἶνε περίφημον. Ἐν τῇ λιμνοθαλάσῃ εἶνε τὰ ἱστορικὰ νησιδία *Κλεισοβα*, *Βασιιάδι* καὶ *Αἰτωλικόν*. Εἰς τὸ *Αἰτωλικόν* εἶνε ἐκτισμένη καὶ ἱστορικὴ κώμη. — Τὸ δὲ *Ἀγρίσιον* (*Βραχῶρι*, 12) κεῖται ἐν τῷ ὁμώνυμῳ λεκανοπεδίῳ καὶ εἶνε γεωργικὴ πόλις, παράγουσα ἐξαίρετον καπνόν.

6 *Κυρρηνία*. *Εὐρυτανία* λέγεται ἡ ἐπαρχία, ἣ ὁποία περιέχει τὰ ὄρη *Ἄγραφα*. Αὕτη εἶνε λίαν ὀρεινὴ, διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ὀλίγον εἰς τὴν γεωργίαν, περισσότερον δὲ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐκλεκτόν εἶνε τὸ βούτυρον καὶ ὁ τυρὸς τῶν *Ἀγράφων*. Τὰ ὄρη ἔχουν καὶ πολλὰ δάση· πολλοὶ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὕλοτομίαν· ρίπτουν τὴν ξυλείαν εἰς τὸν *Ἀχελῷον* καὶ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ, ὁ δὲ ποταμὸς μεταφέρει ταύτην πρὸς τὰς ἐκβολὰς· Πρωτ. τῆς *Εὐρυτανίας* εἶνε τὸ *Καρπενήσιον* (3) μικρὰ πόλις.

γ) *Ναυπακτία*. — Ἡ νοτιανατολικὴ αὕτη ἐπαρχία εἶνε ὄχι μόνον ὀρεινὴ, ἀλλὰ καὶ πετρώδης καὶ χωρὶς δάση. Ὑπάρχουν μόνον θάμνοι. Οἱ κάτοικοι ἢ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἢ ἀποδημοῦν εἰς ἄλλα μέρη (*Γκραδαρίται*). Ἡ κωμόπολις *Ναύπακιος* (3) εἶνε παράλιος εἰς τὸν *Κορινθιακόν κόλπον* καὶ ἔχει ἀρχαῖα Ἑνετικά φρούρια.

II *Ἀκαρνανία* (ι. *Βίλτος* καὶ *Ξηρόμερον*)

Ἡ *Ἀκαρνανία* εἶνε μικροτέρα τῆς *Αἰτωλίας* καὶ ἔχει ὄρη τὰ *Ἀκαρνανικά*, τὰ ὅποια ἐκτείνονται πρὸς τὰς ἀκτᾶς. Ἡ χώρα ἔχει πολλὰ δάση βελανιδεῶν· διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν

συλλογὴν θελανιδίων ἢ εἰς τὴν καλλιεργίαν τοῦ καπνοῦ. Τὰ προϊόντα ταῦτα ἐξάγονται ἐκ παραλίων κωμῶν. Ἡ Ἀμφιλοχία (πρότερον ἸΚαρδσσαρᾶς (3) καὶ ἡ Βόνιτσα (2) κείνται κατὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ἄλλη δὲ σπουδαία, ἡ Ἀστακὸς (2 1/2) κατὰ ὠραῖον κόλπον τοῦ Ἴονίου.

Περίληψις

Ὅρη. — Ἄγραφα, Τυμφρηστός, Ὄξυά, Παναιτώλιον, Ἀράκυνθος, Ἀκαρνανικά.

Πεδιάδες. Ἡ τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ τοῦ Ἀγρινίου.

Ποταμοί. — Ἀχελῷος, Εὐήνος.

Λίμναι. — Τριχωνίς καὶ Ὑρία.

ΝΟΜΟΣ ΧΩΡΑΙ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Αἰτωλία	Ἀκαρνανία
πρωτ. Μεσολόγγιον	Ἀμφιλοχία
Ἀγρίνιον	Βόνιτσα
Καρπενήσιον (Εὐρυτανίας)	Ἀστακὸς
Ναύπακτος (Ναυπακτίας)	
Ἱστορικὰ χωρία	Κλείσοδα
	Βασιλάδι
	Αἰτωλικόν.

Συγκοινωνία. — Ἡ συγκοινωνία ἐν τῇ Δυτικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι εἶνε δύσκολος διὰ τὸ ὄρεινόν αὐτῆς ἔδαφος. Μόνον εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀγρινίου εἶνε εὐκολος. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἢ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἐπίνειον τοῦ Μεσολογγίου Κρονόρειον, διέρχεται τὸ Μεσολόγγιον καὶ τελειώνει εἰς τὸ Ἀγρίνιον.

II ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ [1 ἑκατ. κατ.]

Σχῆμα καὶ θαλάσσιος διαμελισμός. — Ἡ Πελοπόννησος (Πέλοπος νῆσος) κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἐλέγετο Μωρέας (καὶ νῦν κοινῶς Μωρηάς) διὰ τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ θεωρεῖται σήμερον νῆσος, ἢ ὁποία ἔχει σχῆμα φύλλου μωρέας. Τὸ σχῆμα τοῦτο δίδουν τέσσαρες μικραὶ χερσόνησοι εἰς τὰς ὁποίας ἡ

Πελοπόννησος διαμερίζεται (ή Ἀργολική, ή τοῦ Πάρνωνος, ή τοῦ Ταυγέτου καί ή Μεσσηνιακή).

Δυνάμεθα νά περιπλεύσωμεν τήν Πελοπόννησον διὰ νά μάθωμεν καλύτερον τόν μέγαν αὐτῆς διαμελισμόν. Ἄς ἀναχωρήσωμεν ἀπό τοῦ Ἴσθμου τῆς Κορίνθου καί τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Πρῶτον περιπλέομεν τήν Ἀργολικήν χερσόνησον. Ἀπέναντι τῆς Αἰγίνης βλέπομεν τήν μικράν καί ὀρεινοτάτην χερσόνησον τῶν *Μεθάνων*, ἔπειτα δέ τήν μικράν νήσον *Πόρον*. Ὅταν ἐξερχόμεθα τοῦ Σαρωνικοῦ, κάμπτομεν τὸ ἀνατολικώτατον ἀκρωτήριο τῆς Πελοποννήσου, τὸ *Σκύλλαιον* (κ. Σπαθί). Πέραν τούτου φαίνεται ή βραχώδης, ἀλλ' ἐνδοξος νήσος Ὑδρα. Πλέομεν τώρα εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ὅπου βλέπομεν τήν μικράν καί ὠραίαν νήσον *Σπέισας*. Ὁ Ἀργολικὸς κόλπος χωρεῖ βαθέως μέχρι τῆς πόλεως *Ναυπλίου*. Ἀπ' ἐκεῖ διευθυνόμεθα πρὸς Ν., ὅπου ἀπότομοι ἀκται τοῦ ὄρους Πάρνωνος φθάνουν εἰς τὸ νοτιοανατολικώτατον ἀκρωτήριο τῆς Πελοποννήσου, τὴν *Μαλέαν*. Εἰς τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο τελειώνει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καί ἀρχίζει τὸ Ἴόνιον. Ἀπ' ἐδῶ ἀνοίγεται ὁ Λακωνικὸς κόλπος ἕως εἰς τὸ ἀκρωτήριο *Ταίναρον* (κ. Ματαπᾶς)· εἰς τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο, τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου, καταλήγει τὸ ὕψηλόν ὄρος Ταυγετος.

Ἀπὸ τὸ *Ταίναρον* πλέομεν εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον καί φθάνομεν εἰς τὸ ἀκρωτήριο τῆς Μεσσηνιακῆς χερσονήσου *Ἀκρίαιαν*. Ἀπὸ τοῦτο διευθυνόμεθα πρὸς Β. Βλέπομεν τὸν ἀνοικτὸν *Κυπαρισσιον* κόλπον καί τὰ ἀκρωτήρια *Χελωνάταιν* (κ. Χλεμουτσι), *Ἀραξον* (κ. Πάπαν) καί *Ῥιον*. Κατὰ τὸ Ῥιον (ἀπέναντι τοῦ Ἀντιρρίου) εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὸν ὁποῖον διαπλέομεν μέχρι τοῦ Ἴσθμου.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Καθ' ὅλον τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου ἐβλέπομεν ἀποτόμους ἀκτὰς καί μόνον εἰς τὸν μυχὸν ἐκάστου κόλπου διεκρίνομεν αἰγιαλὸν χαμηλῆς πεδιάδος (βαθυπέδου). Βαθύπεδον ὡσαύτως ὑπάρχει ἀριστερὰ καί δεξιὰ τοῦ Χελωνάτα ὡς καί καθ' ὅλην τήν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ. Τοῦτο εἶνε μία ἀντίθεσις πρὸς τήν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὰ μικρὰ ταῦτα παράλια θαθύπεδα ὅλη ή ἄλλη Πελοπόννησος εἶνε ὀρεινή.

1) Εἰς τὸ μέσον. ὅπου εἶνε ή χώρα Ἀρκαδία, εἶνε μόνον ὕψη-
I. Σαρεῆ, Γεωγραφία Γ' καί Δ' Δημοτικῶν.

λαι πεδιάδες (ὄροπέδια), ἀλλὰ καὶ ταῦτα κλείονται ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη ὑπὸ ὑψηλῶν ὄρέων. Ὅλα δὲ τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου ἀρχίζουσι ἀπὸ τὰ βόρεια ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, τὰ Ἀρκαδικά, τὰ ὅποια ἔχουσι πολλὰ δάση. Σπουδαῖα ἐξ αὐτῶν εἶνε ἡ *Κυλλήνη* (κ. Ζύρια) καὶ τὰ Ἀροάνια (κ. Χελμός), τὰ ὅποια εἶνε ὀλίγον χαμηλότερα τοῦ Κόρακος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐν τῇ μέσῳ τῆς Ἀρκαδίας εἶνε ὁ *Μαίναλος* (διπλάσιος τοῦ Ἵμηττοῦ).

2) Ἐκ τῆς Κυλλήνης ἀρχίζει μία μεγάλη ὄροσειρά, ὁ ὅποια διευθύνεται πρὸς Ν. Αὐτὴ σχηματίζει τὰ ὄρη *Λύρκειον*, *Ἀριεμίσιον*, *Παρθένιον* καὶ *Πάρνωνα*. Ὁ Πάρνων πρὸς Ν. διακλαδίζεται εἰς τὴν ὁμώνυμον χερσόνησον μέχρι τῆς Μαλέας.

3) Ἐκ τοῦ νοτίου μέρους τῆς Ἀρκαδίας ἀρχεται ἡ ὄροσειρά τοῦ *Ταῦγέτου*, τοῦ μεγίστου καὶ ὑψίστου ὄρους τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὅποιον τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριο *Ταίναρον*.

4) Νοτιοδυτικῶς τῆς Ἀρκαδίας ὑψοῦνται τὰ ὄρη *Λύκαιον* καὶ *Νόμια*, νοτιώτερον δὲ τούτων, εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ἡ χαμηλὴ *Ἰθάμη*.

5) Βορειοδυτικῶς δὲ ὄρη τῆς Πελοποννήσου εἶνε ὁ *Ἐρύμανθος*, ἡ χαμηλὴ καὶ δασώδης *Φολὴ* καὶ τὸ *Παναχαϊκόν*.

Ἵδατα. Ποταμοί. — Πάντες οἱ κύριοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου πηγάζουσι ἐκ τῶν Ἀρκαδικῶν ὄρέων. Οἱ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἐκβάλλοντες εἶνε ὄρητικοί, ἐπειδὴ κατέρχονται ἀμέσως ἐξ ὑψηλῶν ὄρέων. Ὑψηλὸν καταρράκτην ἐπὶ τῶν Ἀροανίων σχηματίζει ἡ πηγὴ *Στύξ*, ἡ ὅποια καταπίπτει εἰς τὸν ποταμὸν *Κρεῆθιν*. Οἱ μέγιστοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶνε ὁ *Ἀλφειὸς*, ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἴόνιον Πέλαγος, καὶ ὁ *Ἐυρώτας*, ἐκβάλλων εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Ἵδωρ πολὺ ἔχει καὶ ὁ *Πάμισος*, ἐκβάλλων εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον.

Λίμναι. — Τὰ ὕδατα πολλῶν ὄροπέδιων εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἐπειδὴ κλείονται πανταχόθεν ὑπὸ ὄρέων, συναθροίζονται εἰς λίμνας ἢ εἰς ἔλα. Τοιαῦται λίμναι εἶνε ἡ *Φενεὸς* καὶ ἡ *Στυμφαλὶς*.

Διαιρέσεις κατὰ νομοῦς. — Ἡ Πελοπόννησος διαιρεῖται εἰς 5 νομοῦς, οἱ ὅποιοι εἶνε οἱ ἑξῆς: 1) Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· 2) Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος· 3) Μεσσηνίας· 4) Λακωνίας καὶ 5) Ἀρκαδίας.

1) ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

[170 χιλ. κατ.]

Θέσις.—Ὁ νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας περιλαμβάνει τὸ Β. Α. μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον εἶνε πρὸς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Εἰς τοῦτον ἀνήκει ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος μετὰ τὰς νήσους Ὑδρα καὶ Σπέτσας, ὡς καὶ αἱ πρὸ Ν. τῆς Μαλέας νῆσοι Κύθηρα καὶ Ἀνικύθηρα.

Ι. Ἀργολίς.—Ἀργολίς εἶνε ἡ χώρα, ἡ ὁποία μετὰ τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον περιέχει καὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους καὶ φθάνει μέχρι τῆς Ἀρκαδίας, εἰς τὰ ὄρη Δύρκειον καὶ Ἀρτεμίσιον.

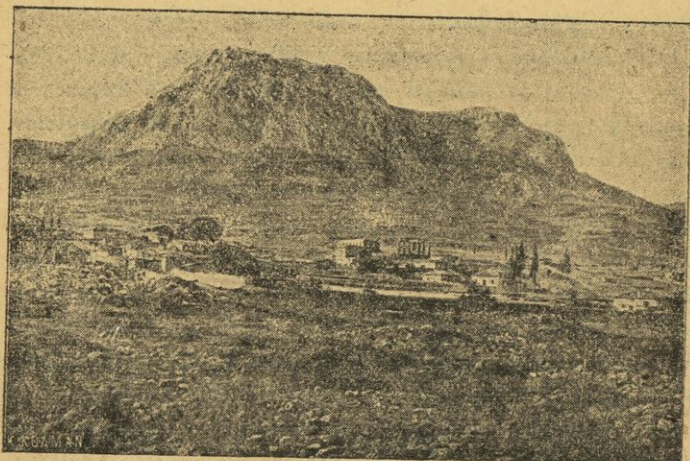
α) Ἡ πεδιάς τοῦ Ἄργους κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν· εἶνε καὶ αὕτη ξηρά, καὶ ἔχει μόνον χειμάρρους. Καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, ὁ καπνός, καὶ διὰ φρεάτων ποτίζονται λαχανικά. Ἐνταῦθα εἶναι καὶ δύο μικραὶ πόλεις, ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ Ναύπλιον καὶ τὸ Ἄργος. Τὸ Ναύπλιον (6 χ. κ.) κεῖται ἐπὶ μικρᾶς βραχῶδους χερσονήσου τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου· ὑπῆρξε πρωτ. τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀπὸ τοῦ 1829—1834. Ὑπεράνω αὐτοῦ κεῖται τὸ ἰσχυρὸν φρούριον Παλαμῆδιον. Τὸ δὲ Ἄργος (9) εἶνε ἡ μέγιστη πόλις τοῦ νομοῦ, πάλαι δ' ἦτο σπουδαία πόλις. Ἀρχαιότεραι ἀκόμη πόλεις εἰς τὴν πεδιάδα ταύτην ἦσαν ἡ Τίρυνς, ὅπου σφίζονται ἀκόμη κυκλώπεια τεῖχη· αἱ Μυκῆναι, ὅπου ἀνευρέθησαν πολλὰ κοσμήματα χρυσοῦ, ἀργυροῦ καὶ χαλκοῦ, τὰ ὅποια δεικνύουσι ἀρχαιότατον πολιτισμόν.

β) Τὰ μικρὰ παράλια βαθύπεδα τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου εἶνε κατάφυτα ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων. Πρὸς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον εἶνε ἀξιόλογοι κῶμαι· ἡ Ἐπίδαυρος (Α Ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων τῷ 1822). Πρὸς τὸν Ἀργολικὸν δὲ εἶνε ἡ Ἐρμιόνη καὶ ἡ μεγάλη κωμόπολις Κρανίδιον (4)· οἱ κάτοικοι τούτων πλὴν τῆς γεωργίας ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιεῖαν.

γ) Αἱ νῆσοι Ὑδρα καὶ Σπέτσαι εἶνε βραχῶδεις καὶ ἄγονοι.

Ἡ Ὑδρα ἔχει ὁμώνυμον πολίχνην (3)· οἱ κάτοικοι ταύτης κατ' ἀνάγκην ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους πρὸ

τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ κάτοικοι ἦσαν περισσότεροι καὶ δια τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν πλοίων εἶχον γίνεαι πλούσιοι. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ὑδραῖοι ἐδειξαν μέγαν ἡρωϊσμόν καὶ ἐπραξάν κατὰ θάλασσαν πολλὰ κατορθώματα (Κουντουριώτης, Μιαούλης, Σαχτούρης)· διὰ τοῦτο ἡ νῆσος ἔχει σήμερον τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγη ἰδίους βουλευτάς.

Ἡ Παλαιὰ Κόρινθος καὶ ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς, ὁ Ἀκροκόρινθος.

Καὶ αἱ Σπέτσια ἔχουν τὴν αὐτὴν δόξαν. Ἡ νῆσος ἔχει δάσος ἐκ πευκῶν καὶ ὀμώνυμον πολίχνην (3), ὡς καὶ τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγη ἰδίους βουλευτάς.

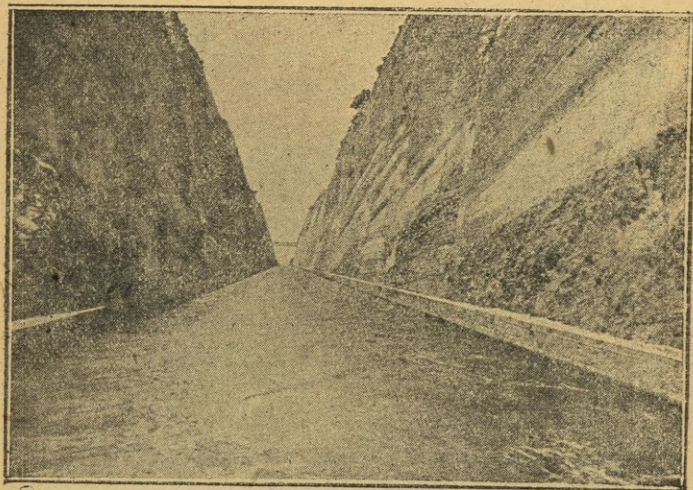
Ἡ δὲ νῆσος **Κούβηρα** (9 1/2 χιλ. κ.) εἶνε ἡ νοτιωτάτη τῶν Ἴονίων νήσων· μικρὰ μόνον μέρη αὐτῆς εἶνε εὐφορα, διὰ τοῦτο κατοικεῖται κατὰ μικρὰ χωρία.

II. Κορινθία. Ἡ Κορινθία βρέχεται ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, περιλαμβάνει δὲ καὶ ὅλον τὸν ἰσθμόν, μέχρι τοῦ ὄρους Γερανείας (τῆς Μεγαρίδος).

Κατὰ μῆκος τοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ Κορινθιακὴ πεδιάς, εἰς τὴν ὁποίαν εὐδοκιμεῖ ἡ σταφίς. Καλλιεργεῖται ἀκόμη ἡ ἄμπελος, ἡ

έλαια και ό καπνός, τὰ όποια παράγονται και εις άλλας μικράς κοιλάδας τής χώρας.

Πλησίον του Ισθμού εινε ή πόλις Νέα Κόρινθος (8), κτισθεΐσα τῷ 1858, μετά την καταστροφήν τής Παλαιάς Κορίνθου υπό σεισμοῦ. Η αρχαία Κόρινθος ήτ, μεγάλη πόλις, 1½ ὤραν μακράν τής σημερινής, υπό την ύψηλήν ακρόπολιν αὐτής, τόν Ἀκροκόρινθον. Ἀπέναντι τής Νέας Κορίνθου εινε τὸ Λουτράκι, ἔχον Ιαματικὰ

Ἡ διώρυξ τοῦ Ισθμοῦ τής Κορίνθου.

Εἰς τὸ βίθος ή γέφυρα διὰ τής όποιας διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος.

ὕδατα. Πρὸς Δ. τής Κορίνθου εινε τὸ Κιάτιον, τὸ Ξυλόκαστρον και άλλα. Πρὸς τὰ ὅρια δὲ τής Ἀργολίδος εινε τὰ Ιστορικὰ μέρη Νεμέα και Δερβενάκια. Καί ή μὲν Νεμέα εινε κοιλάς ὅπου πάλαι ἐγίνοντο οἱ ἀγῶνες «τὰ Νέμεα». Τὰ δὲ Δερβενάκια εινε δίοδος μεταξύ ὁρέων ἐκ τής Κορινθίας εις τήν Ἀργολίδα· ἐνταῦθα τῷ 1822 οἱ Ἕλληνες υπό τόν Κολοκοτρώνην και άλλους ὀπλαρχηγούς κατέστρεψαν τόν στρατὸν τοῦ Δράμαλη.

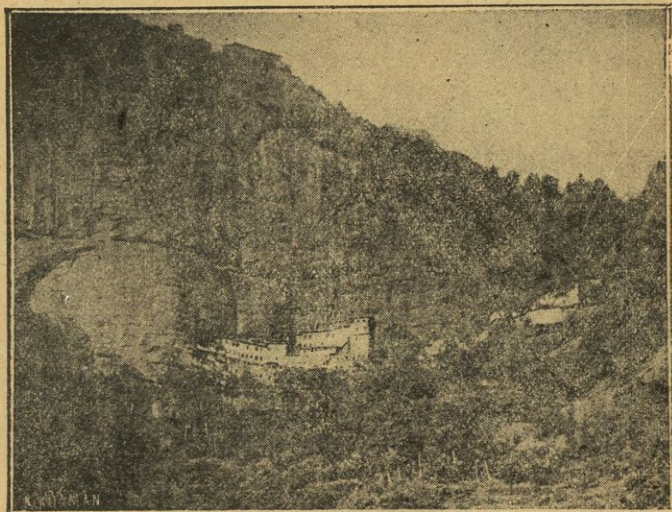
Συγκοινωνία. Ὁ σιδηρόδρομος ἐκ Πειραιῶς και Ἀθηνῶν, ἀφοῦ διέλθῃ τὰ Μέγαρα, διέρχεται τόν Ισθμὸν και φθάνει εις τήν Κόρινθον. Ἐκ τής Κορίνθου ἀρχονται δύο γραμμαί· ή μία μὲν

ἀκολουθεῖ τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου (Κιάτον, Εὐλό-
καστρον) διευθυνομένη πρὸς τὰς Πάτρας, ἢ ἄλλη δὲ διὰ τῶν Δερβε-
νακίων φθάνει εἰς τὸ Ναύπλιον.

2) ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΗΛΙΔΟΣ

(300 χιλ. κατ).

● **Ἔσεις.** Ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος κατέχει τὸ Β.Δ. τμήμα
τῆς Πελοποννήσου. Περιλαμβάνει δὲ δύο χώρας· τὴν Ἀχαΐαν, ἢ

Τὸ Μέγα Σπήλαιον. — Μονὴ καιμένη ἐπὶ ἀποτόμου βράχου.

ὁποία συνορεύει μὲ τὴν Κορινθίαν καὶ τὴν Ἡλίδα, ἢ ὁποία ἀρχί-
ζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Ἄραξον καὶ τελειώνει πρὸς Ν. εἰς τὸν Ἀλ-
φειὸν ποταμὸν.

Ι. **Ἀχαιΐα.** Ἡ Ἀχαΐα εἶνε ὄρεινὴ χώρα ἔχουσα μόνον στενὰ
παράλια βαθύπεδα. Παράγει οἶνον, καπνὸν καὶ πολλὴν σταφίδα. Ἡ
σταφὶς τῆς πόλεως Αἰγίου (8) εἶνε ἀρίστης ποιότητος, ἀλλ' ἐκ τοῦ
λιμένοσ αὐτοῦ ἐξάγεται ὀλίγη ποσότης· ἢ περισσότερα σταφὶς
ἐξάγεται ἐκ τῶν Πατρῶν. Αἱ Πάτραι (60) εἶνε ἡ μεγίστη, ἢ ἐμ-
πορικωτάτη καὶ βιομηχανικωτάτη πόλις τῆς Πελοποννήσου (πρωτ).

Ἡ θέσις αὐτῆς εἶνε ἀπὸ πάσαν ἄλλην πόλιν πλησιεστέρα πρὸς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἀπὸ ταύτην δὲ μεταφέρεται ἡ σταφίς καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Πάτραι ἔχουν λιμένα τεχνητόν.

Σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ Κορίνθου συνδέει τὸ Αἴγιον καὶ τὰς Πάτρας. Διακλάδωσις τῆς γραμμῆς ταύτης, ἀπὸ τὸ χωρίον Διακοφτόν, ἀνέρχεται δι' ὀδοντωτῆς γραμμῆς εἰς τὴν ἐπίσημον κωμόπολιν *Καλάβρυτα*. Πλησίον ταύτης εἶνε δύο σπουδαῖαι μοναί, τὸ *Μέγα Σπήλαιον*, ἐκτισμένον ἐπὶ ἀποκρήμνου βράχου καὶ ἡ *Ἁγία Δάφνη*, περίφημος διότι ἐκεῖ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (1821).

III. **Ἡλιεῖς.** Εἰς τὴν Ἡλιδα εὐρίσκεται τὸ μεγαλύτερον βαθύπεδον τῆς Πελοποννήσου, ἡ *Ἡλιακὴ πεδιάς*. Ἐνταῦθα ὑπάρχουν δάση βαλανιδεῶν, σταφιδάμπελοι καὶ λειμῶνες πρὸς βοσκὴν αἰγῶν καὶ προβάτων. Διὰ τὰ πολλὰ ταῦτα προϊόντα ἔχει πολλὰ μεγάλα χωρία καὶ κωμοπόλεις. Πόλις εἶνε ὁ *Πύργος* (13), κείμενος πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ· ἐπίνειον αὐτοῦ εἶνε τὸ *Κατάκαιον*, ἐκ τοῦ ὀποῦ εὐξάγεται σταφίς. Συνδέεται μετὰ τοῦ Πύργου διὰ σιδηροδρόμου. Εἰς τὸν Πύργον πηγαίνουν πολλοὶ διὰ νὰ μεταβοῦν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὴν ἀρχαίαν «Ὀλυμπίαν» καὶ ἴδουν τὰ σφζόμενα ἐνταῦθα ἀρχαῖα ἐρείπια. Ἡ Ὀλυμπία κεῖται εἰς μικρὰν κοιλάδα τοῦ Ἀλφειοῦ, ἐτελεῖτο δ' ἐνταῦθα πάλαι ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ «Ὀλύμπια».

Κατὰ τὴν σιδηροδρ. γραμμὴν ἐκ τοῦ Πύργου μέχρι τῶν Πατρῶν εἶνε αἱ μεγάλαι κωμοπόλεις *Ἀμαλιάς* (10), *Γαστούνη*, *Ἀνδραβίδα* καὶ *Λεχαινά*.

3) ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

(250 χιλ. κατ.).

Θέσις. Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ Ν. Δ. μέρος τῆς Πελοποννήσου, ὅπου εἶνε καὶ ἡ Μεσσηνιακὴ χερσόνησος. Δυνάμεθα τὸν νομὸν νὰ διαιρέσωμεν α) εἰς *Ἀνατολικὴν Μεσσηνίαν*· β) εἰς *Δυτικὴν Μεσσηνίαν*· γ) εἰς τὴν *Μεσσηνιακὴν χερσόνησον* καὶ δ) εἰς τὸ βόρειον τμήμα (ἐπαρχίαν Ὀλυμπίας).

α) **Ἀνατολικὴ Μεσσηνία.** Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσσηνίαν εὐρίσκεται πυκνὸς γεωργικὸς πληθυσμὸς καὶ ἡ δευτερεύουσα πόλις τῆς Πελοποννήσου, αἱ *Καλάμαι*, διότι ἐνταῦθα εἶνε ἡ εὐφορωτάτη πεδιάς τῆς Πελοποννήσου ἡ *Μεσσηνιακὴ*. Ἡ πεδιάς αὕτη

ἡ ὁποία ἀνοίγεται εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Παμῖσου καὶ παράγει ἐλαίας, ἔλαιον, σταφίδα, σῦκα καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Καλλιεργεῖται ἀκόμη καὶ ἡ μορέα, διὰ τῶν φύλλων δ' αὐτῆς τρέφονται μεταξοσκώληκες. Αἱ Καλάμαι (21), ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ, ἔχουν ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων καὶ ὑφαντήρια πρὸς κατασκευὴν μεταξωτῶν ὑφασμάτων· πλησίον αὐτοῦ εἶνε ὁ τεχνητὸς λιμὴν τῶν Καλαμῶν, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐξάγονται πολλὰ σῦκα. Εἰς τὰς Καλάμας λήγουν αἱ σιδηροδρ. γραμμαὶ αἱ ὁποῖαι ἔρχονται ἐδῶ καὶ ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ τὸν Πύργον. Ἡ ἔνωσις τῶν γραμμῶν τούτων γίνεται πλησίον τῆς κόμης Μελιγαλᾶ. Ἄλλη μικρὰ πόλις εἶνε ἡ Μεσσήνη (ἢ Νησίον, 6), καὶ αὕτη συνδεομένη μετὰ τῶν Καλαμῶν διὰ σιδηροδρόμου.

6) **Δυτικὴ Μεσσηνία.** Καὶ πρὸς τὸ Ἴόνιον πέλαγος ἡ Μεσσηνία ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ σταφιδαμπέλους. Μικραὶ πόλεις ἐνταῦθα εἶνε ἡ Κυπαρισσία (7), τὰ Φιλισιτρά (8) καὶ οἱ Γαργαλιάνοι (7).

γ) **Μεσσηνιακὴ χερσόνησος.** Τὰ αὐτὰ προϊόντα, ἀλλ' ὀλιγώτερα, εἶνε καὶ εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἄριστος λιμὴν, ὁ τῆς Πύλου· οὗτος σχηματίζεται διὰ τοῦ μικροῦ ὁμωνύμου κόλπου, ὁ ὁποῖος κλείεται ὑπὸ τῆς μικρᾶς νήσου Σφακτηρίας. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ τῷ 1827 συνέδη ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἠνωμένος στόλος τῆς Ρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατέστρεψε τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Ἡ κομόπολις Πύλος λέγεται καὶ *Ναυαρίνον* ἢ *Νεόκαστρον*. Εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον εἶνε καὶ ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐνετικὰ φρούρια.

δ) **Τὸ βόρειον τμήμα** (ἐπαρχία Ὀλυμπίας). Ἡ ἐπαρχία Ὀλυμπίας συνορεύει μὲ τὴν Ἥλιδα. Εἶνε ὄρεινὴ καὶ δασώδης. Τὰ γεωργικὰ καὶ κηνοτροφικὰ αὐτῆς προϊόντα εἶνε ὀλίγα. Ἐχει ὅμως παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀλφειοῦ λιμνοθάλασσαν εἰς τὴν ὁποῖαν ἀλιεύονται ἰχθῆες· αὕτη ὀνομάζεται τῆς Ἀγουλινίτης ἀπὸ τὴν κωμοπολιν ἡ ὁποία εἶνε παρὰ ταύτην (2). Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ Ἀνδρούσαινα, ἡ ὁποία εἶνε εἰς τὰς κλιτύς τοῦ Λυκαίου καὶ ἔχει ὀλίγους κατοίκους.

4) ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ

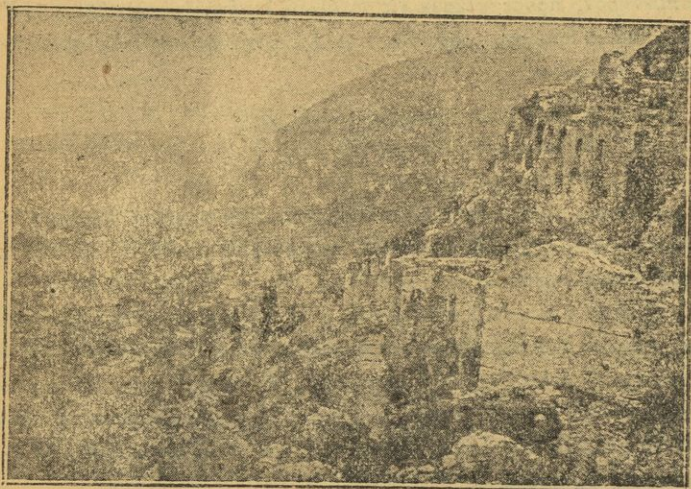
(150 χιλ. κατ.)

● **Ἔσεις.** Ὁ νομὸς Λακωνίας κατέχει τὸ Ν.Α. μέρος τῆς Πε-

λοποννήσου, όπου είνε αἱ χερσονήσοι τοῦ Ταυγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνος. Πλὴν τῶν χερσονήσων ἡ ἄλλη χώρα λέγεται Λακεδαίμων.

α) **Λακεδαίμων.** Ἡ Λακεδαίμων ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ὀρέων τοῦ Ταυγέτου καὶ Πάρνωνος. Κατὰ τὸ μῆκος ταύτης ρέει ὁ ποταμὸς Εὐρώτας διὰ μέσου κοιλάδος καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Εἰς τὴν Λακεδαίμονα καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαιὰ, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλλέα καὶ ἡ μορέα.

Κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα κεῖται ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ Σπάρτη (6), ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο καὶ ἡ ἀρχαία ἐνδοξος Σπάρτη. Πρὸς

Ὁ Μυστράς.

Εἰς τὸ βῆθος πρόβουνος τοῦ Ταυγέτου, ἀριστερά ἢ κοιλάς τοῦ Εὐρώτα.

Δ. κεῖται ὁ Μυστράς, ἐπίσημος ἄλλοτε πόλις ἐν ταύτῃ διασώζονται ναοὶ ἀξιόλογοι τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

6) Ἡ χερσονήσος τοῦ Ταυγέτου ἡ Μάνη εἶνε πολὺ ὄρεινὴ καὶ πετρώδης. Μόνον εἰς ὀλίγα μέρη καλλιεργοῦνται ἐλαταί, ἀπὸ τὰς ὁποίας παράγεται ἐκλεκτὸν ἔλαιον. Οἱ Μανιάται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας διετήρησαν τὴν ἐλευθερίαν των, βοηθούμενοι ἀπὸ τὰ ἀποκρήμνα ὄρη τῆς πατρίδος των. Τὰ χωρία αὐτῶν εἶνε μικρὰ καὶ κείνται ὑψηλότερον τῶν ἀποκρήμνων ἀκτῶν, ἐκεῖ ἔσπου ὁ Ταυγετος σχηματίζει ἀναβαθμιδας. Ἄξια λόγου εἶνε ἡ

Ἀρσόπολις, ἡ **Οἶτυλος** καὶ ἡ **Καρθαυόλη**, ἐστραμμένα ἔλα εἰς τὸν **Μεσσηνιακὸν κόλπον**. Πρὸς τὸν **Λακωνικὸν κόλπον** κεῖται ἡ **πολίχνη Γύθειον** (6), ἐπίνειον τῆς **Σπάρτης**.

γ) **Ἡ χερσονήσος τοῦ Πάρωνος** (ἐπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς) ἔχει δάση δρυῶν, προϊόντα δὲ οἶνον, καπνὸν καὶ κρόμμυα. Σπουδαῖαι κῶμαι ἐνταῦθα εἶναι οἱ **Μολάοι**, ἡ **Νεάπολις** (κ. Βάτικα) καὶ ἡ **Μονεμβυσία**, ὄχυρά καὶ ἐπὶ μικρᾶς νήσου κειμένη.

Συγκοινωνία τοῦ νομοῦ. — Ὁ νομὸς **Λακωνίας** δὲν ἔχει σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. Τὰ πλοῖα, τὰ ὅποια περιπλέουσι τὴν **Πελοπόννησον**, προσεγγίζουσι εἰς πολλοὺς λιμένας αὐτῆς. Ἀπὸ τὸ **Γύθειον** φέρει ἀμαξιτὴ ὁδὸς εἰς τὴν **Σπάρτην** καὶ τὴν **Τρίπολιν** τοῦ νομοῦ **Ἀρκαδίας**.

5) ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

(160 χιλ. κατ.)

Θέσις. — Ὁ νομὸς **Ἀρκαδίας** κεῖται ἐν τῷ μέσῳ περίπῳ τῶν ἄλλων νομῶν τῆς **Πελοποννήσου**, βρέχεται δὲ μόνον **Ν. Α.** ὑπὸ τοῦ **Ἀργολικοῦ κόλπου**.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. — Ἡ **Ἀρκαδία** εἶνε ὄρεινὴ χώρα, ἔχουσα ἐν μέσῳ ὄρεων δύο ὄροπέδια, τὸ τῆς **Μαντινείας** (ἢ τῆς **Τριπόλεως**) καὶ τὸ τῆς **Μεγαλοπόλεως**. Ἡ βορειοδυτικὴ λίαν ὄρεινὴ καὶ δασώδης χώρα λέγεται **Γορτυνία**, ἢ δὲ νοτιοανατολική, ἢ ὅποια κεῖται μεταξὺ τοῦ ὄρους **Πάρωνος** καὶ τοῦ **Ἀργολικοῦ κόλπου**, καλεῖται **Κυνουρία** (κ. **Τσακωνιά**).

Προϊόντα. — Ἐπειδὴ ὁ νομὸς εἶνε ὄρεινός, διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὄλοτομίαν. Ἀσχολοῦνται ἕμως καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, ἰδίως εἰς τὰ ὄροπέδια, ὅπου καλλιεργοῦσι δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἀμπέλους. Εἰς τὴν **Κυνουρίαν** ὑπάρχουσι ὀπωροφόρα δένδρα, εἰς δὲ τὰ παράλια ταύτης καὶ ἐλαῖαι. Ἐλαῖαι δὲν ὑπάρχουσι εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς **Ἀρκαδίας**, διότι ἐδῶ εἶνε ὁ χειμῶν ψυχρὸς καὶ αἱ ἐλαῖαι δὲν ἀντέχουσι.

α) Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Τρίπολις** (13), εἰς τὸ ὄροπέδιον τῆς **Μαντινείας** καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ **Μαινάλου**. Ἡ πόλις ἔχει καὶ βιομηχανίαν χαλκουργίας, σιδηρουργίας, φλανελλῶν καὶ οἰνοπνευματοποιίας. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο πρωτ. τῆς **Πελοποννήσου**. Ἐν χωρίῳ πλησίον τῆς **Τριπόλεως**, τὸ **Βαλιέτσι** (Ν.Δ.) ἐγίνε ὀνομαστὸν

εις τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν διὰ τὴν ἐνταῦθα πρώτην νίκην τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸ ὄροπέδιον τῆς Μεγαλοπόλεως εἶνε ἡ Μεγαλόπολις, πάλαι μεγάλη πόλις.

6) Εἰς τὴν **Γορτυνίαν** ὑπάρχουν πολλὰ μικρὰ κῶμαι. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶνε φιλόπονοι· ἐπειδὴ ἡ χώρα αὐτῶν δὲν εἶνε εὐφορος μεταβαίνουν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἢ εἰς ξένας χώρας διὰ τὰ ἐργάζονται. Ἡ πρωτεύουσα *Δημητσάνα* (2) κεῖται ἐπὶ βουνοῦ· εἶνε πατρὶς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε', ὁ ὁποῖος ἀπηγγονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1821 καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, ὁ ὁποῖος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως. Ἄλλαι ἀξιόλογοι κῶμαι εἶνε ἡ *Καρύταινα*, ἡ *Στεμνίσα*, τὰ *Λαγκάδια* (4) καὶ ἡ *Βυτίνα*.

γ) Εἰς τὴν **Κυνουρίαν**, πλησίον τοῦ Ἀργολικοῦ, εἶνε αἱ κῶμαι *Λεωνίδιον* καὶ Ἄστρος (Β' ἐθνικῆ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων τῷ 1823). Πρὸς τὰ ὄρια δὲ τῆς Λακωνίας καὶ ἐπὶ τοῦ Πάρνωνος κεῖνται μεγάλα χωρία ἐν μέσῳ καστανεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων (Ἅγιος Πέτρος, Ἅγιος Νικόλαος, Κοσμάς κ. ἄ.)

Συγκοινωνία. — Διὰ τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως διέρχεται ἡ σιδηροδρ. γραμμὴ Κορίνθου—Καλαμών. Ἡ δὲ Γορτυνία συνδέεται μετὰ τῆς Τριπόλεως δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.

Περίληψις τῆς Πελοποννήσου.

Ὄρη.—Κυλλήνη, Ἀροάνια, Μαίναλος, Λύρκειον, Ἀρτεμίσιον, Παρθένιον, Πάρνων, Ταῦγετος, Νόμια, Ἰθώμη, Φολόη, Ἐρύμανθος, Παναχαϊκόν.

Πεδιάδες.—Τὰ Ἀρκαδικὰ ὄροπέδια (τῆς Μαντινείας καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως), τοῦ Ἄργους, ἡ Κορινθιακὴ, τοῦ Αἰγίου, τῶν Πατρῶν, ἡ Ἡλιακὴ, ἡ Μεσσηνιακὴ, ἡ κοιτὰς τοῦ Εὐρώτα.

Ποταμοί.—Κράθις, Ἀλφειός, Πάμισος, Εὐρώτας.

Λίμναι.—Φενεδός καὶ Στυμφαλὶς.

ΝΟΜΟΙ, ΧΩΡΑΙ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

1. Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Ἄργολις	Κορινθία	Χερσόνησοι	Νῆσοι
Ναύπλιον (πρωτ.)	Νέα Κόρινθος	Ἀργολικὴ	Πόρος
Ἄργος	Κιάτον	τῶν Μεθάνων	Ἰθὼρα

Ἱστορικά χωρία	}	Ἐρμιόνη	Ευλόκατρον	Σπέτσαι
		Κρανίδιον	Λουτράκι	Κόθηρα
		Τίρυνς	Παλ. Κόρινθος	
		Μυκῆναι	Νεμέα	
		Ἐπίδαυρος	Δερβενάκια	
		Τροιζήν		

2. Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλιδος.

Ἱστορικά χωρία	}	Ἀγαῖα	Ἥλις
		Πάτραι (πρωτ.)	Πύργος
		Αἴγιον	Κατάκωλον
		Καλάδρυτα	Ἀμαλιάς
		Μέγα Σπήλαιον	Ὀλυμπία
		Ἁγία Λαύρα	

3. Νομὸς Μεσσηνίας.

Πόλεις καὶ κῶμαι. Καλάμαι, Μεσσήνη (Νησίον), Μελιγαλά, Κυπαρισσία, Φιλιατρά, Γαργαλιάνοι, Πύλος, Μεθώνη, Κορώνη, Ἀνδρίτσαινα, Ἀγουλινίτσα.

Ἱστορικά χωρία. — Ὁ λιμὴν τῆς Πύλου καὶ ἡ νῆσος Σφαχτηρία.

4. Νομὸς Λακωνίας.

Πόλεις καὶ κῶμαι. — Σπάρτη, Μυστράς, Ἀρεόπολις, Οἶτυλος, Γύθειον, Μολάοι, Μονεμβασία.

5. Νομὸς Ἀρκαδίας.

Πόλεις καὶ κῶμαι. — Τρίπολις, Μεγαλόπολις, Δημητσάνα, Κάρυταινα, Λαγκάδια, Βυτίνα, Λεωνίδιον.

Ἱστορικά χωρία. — Βαλτέτσι, Ἄστρος.

Συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου. — Αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου συγκοινωνοῦν διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἢ καὶ δι' ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκτελοῦν τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ σιδηροδρ. γραμμαὶ εἶνε αἱ ἑξῆς τρεῖς: 1) Κορίνθου — Καλαμῶν· 2) Κορίνθου — Πύργου καὶ 3) Πύργου — Μελιγαλά· διέρχονται δὲ διὰ τῶν ἑξῆς κυριωτέρων πόλεων καὶ κωμῶν:

1) Κόρινθος — Νεμέα — Ἄργος — Ναύπλιον — Ἄργος — Τρίπολις — Μεγαλόπολις — Μελιγαλά — Καλάμαι — Καλάμαι — Νησίον.

2) Κόρινθος - Κιάτον - Ξυλόκαστρον - Διακοφτόν - Αίγιον - Πάτραι - Ἀμαλιάς - Πύργος. — Διακοφτόν - Καλάβρυτα. — Πύργος - Ὀλυμπία. — Πύργος - Κατάκωλον.

Πύργος - Κυπαρισσία - Μελιγαλά.

Ἐμπορικὸι λιμένες. — Πάτραι, Αἴγιον, Κατάκωλον, Καλάμαι, Γύθειον.

Ἀσκησις. Ταξίδια διὰ σιδηροδρόμου. — Ταξίδια δι' ἀτμοπλοίου καὶ περίπλους τῆς Πελοποννήσου μετὰ προσεγγίσεως εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας.

III. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἶνε 1) αἱ παρακτιοὶ νῆσοι τῆς Πελοποννήσου· 2) αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου· 3) αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους Εὐβοία, Βόρειοι Σποράδες καὶ Κυκλάδες· 4) αἱ Ἴονιοι νῆσοι.

Καὶ τὰς μὲν παρακτιοὺς νήσους τῆς Πελοποννήσου Πόρον, Ὑδραν, Σπέτσα, Σφακτηρίαν ὡς καὶ τὰ Κύθηρα εἶδομεν κατὰ τοὺς νομοὺς τῆς Πελοποννήσου, τὰς δὲ νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ Σαλαμίνα καὶ Αἴγινα εἶδομεν εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἀποτελοῦν δύο νομοὺς, τὸν νομὸν Εὐβοίας καὶ τὸν νομὸν Κυκλάδων. Αἱ δὲ Ἴονιοι νῆσοι, πλὴν τῶν Κυθέρων, ἀποτελοῦν τρεῖς νομοὺς· τὸν τῆς Κερκύρας, τὸν τῆς Κεφαλληνίας καὶ τὸν τῆς Ζακύνθου.

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

1) ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ

(140 χιλ.)

Ὁ νομὸς Εὐβοίας ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῶν Βορείων Σποράδων.

α) Ἡ νῆσος Εὐβοία.

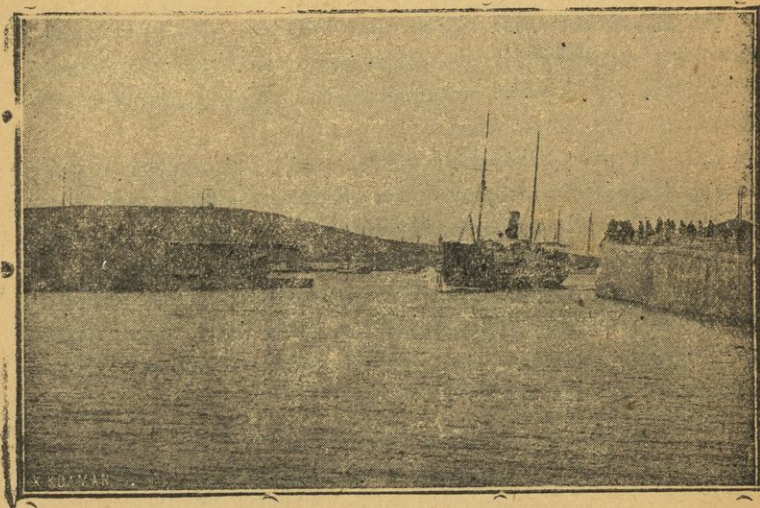
(126 χιλ. κ.)

Ἔσεις. Ἡ μάκρὰ νῆσος Εὐβοία ἐκτείνεται ἀπέναντι καὶ κατὰ μῆκος τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡ στενὴ θάλασσα μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς Στερεᾶς λέγεται Εὐβοϊκὸς κόλπος· οὗτος κατὰ τὴν Βοιωτίαν στενοῦται εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου. Ὁ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ Εὐβοϊκὸς λέγεται Βόρειος, ὁ δὲ πρὸς νότον Νότιος

Ευβοϊκός κόλπος. Εἰς τὸν Εὐριπον σχηματίζεται περίεργον ρεῦμα τοῦ θαλασσίου ὕδατος· ἄλλοτε τοῦτο ρεεῖ πρὸς τὸν Βόρειον Εὐβοϊκὸν κόλπον καὶ ἄλλοτε εἰς τὸν Νότιον.

Σπουδαῖα ἀκρωτήρια. Τὸ βορειότατον ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας εἶνε τὸ Ἄριεμίσιον, παρὰ τὸ ὅποιον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἐναυμάχησαν κατὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου τῷ 490 π.χ. Ν. Α. εἶνε ὁ Καφηρεὺς.

Διὰ πλάσις τοῦ ἐδάφους. Τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας ἦσαν παλαιότατα ἠνωμένα μετὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐχωρίσθησαν δέ, διότι ἡ ἐν τῷ μεταξύ χώρα, τὴν ὅποιαν σήμερον καλύπτει ὁ Εὐβοϊ-

Ὁ Εὐριπος. Ἀριστερὰ ἡ Βοιωτία, δεξιὰ ἡ Εὐβοία.

κός, κατεβυθίσθη. Τὸ ὑψιστον ὄρος εἶνε ἡ Δίρφος, ἐν τῷ μέσῳ περιπόου τῆς νήσου. Εἰς τὴν Βόρειον Εὐβοϊαν ὑψοῦται τὸ Μάκιστον, (κ. Κανδῆλι) καὶ εἰς τὴν Νότιον ἡ Ὀχη (κ. βουνὰ τῆς Καρύστου), ὑψηλὴ ὄσον περιπόου καὶ ἡ Πάρνης.

Αἱ κυριώταται δὲ πεδιάδες εἶνε τὸ Δηλάντιον πεδῖον, πλησίον τοῦ Εὐρίπου καὶ ἡ πεδιάς τῆς Ἰσθιαίας πρὸς Β., ἀπέναντι τῆς Φθιώτιδος.

Ῥεῦματα. Ἡ Εὐβοία ἔχει μικροὺς ποταμοὺς καὶ χειμάρρους. Σπουδαιότερος εἶνε ὁ Δήλαντος, διαρρέων τὸ Δηλάντιον πεδῖον.

Βλάστησις καὶ προϊόντα. Ἡ Εὐβοία ἔχει πολλὰ δάση, πρὸ πάντων ἢ Βόρειος. Διὰ τοῦτο πολλοὶ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὕλοτομίαν καὶ εἰς τὴν συλλογὴν ῥητίνης ἐκ τῶν πευκῶν. Ἄλλοι καλλιεργοῦν δημητριακοὺς καρπούς, ἐλαίας καὶ ἀμπέλους· ἡ Εὐβοία παράγει πολὺν οἶνον. Ἐχει δὲ ἡ νῆσος καὶ ὀρυκτά, ὡς μάρμαρα, γαϊάνθρακας (λυγνίτην) καὶ λευκόλιθον.

Κεντρικὴ Εὐβοία. Τὸ Ἀηλάντιον πεδῖον εἶνε τὸ εὐφορώτερον μέρος τῆς νήσου· πλησίον τούτου καὶ παρὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου κεῖται ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ Χαλκίδας (13). Ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ εἶνε κινήτῃ γέφυρα διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῆς νήσου μετὰ τῆς στερεάς, φθάνει δ' ἐκεῖ καὶ διακλάδωσις τῆς σιδηροδρ. γραμμῆς Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Λαρίσης—Θεσσαλονίκης. Ἡ γέφυρα ἀνοίγει ὅταν διέρχονται διὰ τοῦ πορθμοῦ τὰ πλοῖα. Πρὸς Α. τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου κεῖται ἡ Ἐρέτρια (κ. Νέα Ψαρά), μεγάλη πάλαι πόλις, παράλιος. Ἄλλαι κῶμαι εἶνε τὸ Ἀλιβέριον, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ εἰσάγεται πολὺς οἶνος καὶ ἡ Κύμη (4), παρὰ τὴν ὁποῖαν ὑπάρχουν ἀνθρακωρυχεῖα

Βόρειος Εὐβοία. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἰστιαίας, ἡ ὁποία παράγει πολὺν οἶνον κεῖται ἡ Ἰστίαια (κ. Ἐηροχώριον, 3 χ. κ.). ἐπίγειον ταύτης εἶνε ὁ Ὄρεός. Πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν εἶνε ἡ Αἰδηψός, ἔχουσα λαματικὰς πηγὰς καὶ ἡ Αἶμνη, (3), παρὰ τὴν ὁποῖαν ἐξορύσσεται ὁ λευκόλιθος.

Νότιος Εὐβοία. Τὸ σπουδαιότερον ταύτης μέρος εἶνε ἡ μικρὰ πεδιάς τῆς κώμης Καρύστου, ὅπου ὑπάρχουν κῆποι κατὰφυτοὶ ἐκ καρποφόρων δένδρων.

β) Βόρειοι Σποράδες.

(15 χιλ. κάτ.)

Αἱ βόρειοι Σποράδες κείνται πρὸς Β. τῆς Εὐβοίας. Εἶνε τέσσαρες μεγάλαι καὶ πολλαὶ μικραί. Αἱ μεγάλαι εἶνε ἡ Σκίαθος, ἡ Σκόπελος, ἡ Ἀλόνησος καὶ ἡ Σκῦρος.

Ἡ Σκίαθος εἶνε δασώδης καὶ παράγει ἔλαιον. Ἐχει ὁμώνυμον κώμην.

Ἡ Σκόπελος παράγει ὄρατα ἀπίδια. Ἐχει ὀλίγα χωρία καὶ ὁμώνυμον πρωτ.

Ἡ Ἀλόνησος (Διαδρόμια) εἶνε πετρώδης καὶ ἔχει ὀλίγους κατοίκους.

Ἡ δὲ Σκῦρος ἡ μέγιστη πασῶν, εἶνε ὀρεινὴ καὶ δασώδης. Ἐχει πρωτ. ὁμώνυμον (3).

2. ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

(120 χιλ. κατ.)

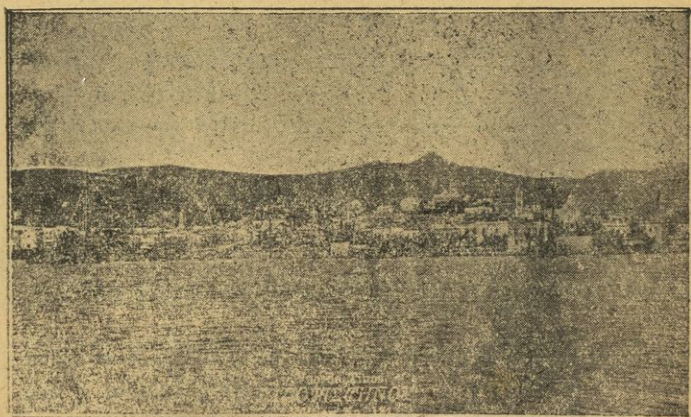
Αἱ νῆσοι Κυκλάδες κείνται πρὸς Ν. τῆς Εὐβοίας καὶ Ν. Α. τῆς Ἀττικῆς. Ἐξ αὐτῶν 11 εἶνε μεγαλύτεραι τῆς Αἰγίνης, πολλαὶ δ' ἄλλαι μικρότεραι. Κυριώταται τούτων εἶνε αἱ ἑξῆς:

Ἄνδρος, Τήνος, Μύκονος,	Κέα, Κύθνος, Σέριφος,
Σύρος, Δῆλος, Ρήνεια,	Μήλος, Σίφνος, Κίμωλος,
Νάξος, Ἴος, Ἀμοργός,	Σίκινος, Φολέγανδρος,
Θήρα, Θηρασία, Ἀνάφη,	Πάρος καὶ Ἀντίπαρος.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἔδαφος τῶν Κυκλάδων εἶνε ὄρεινόν, μόνον δ' αἱ μεγαλύτεραι ἔχουν ὀλίγας εὐφόρους κοιλάδας.

Ἡ μέγιστη καὶ εὐφορωτάτη εἶνε ἡ Νάξος. Ἐνταῦθα εἶνε καὶ τὸ ὑψιστὸν ὄρος τῶν Κυκλάδων ὁ Δοῖος, ἴσον πρὸς τὸν Ὑμηττὸν.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. Προϊόντα. Ἄν καὶ τὸ ἔδα-

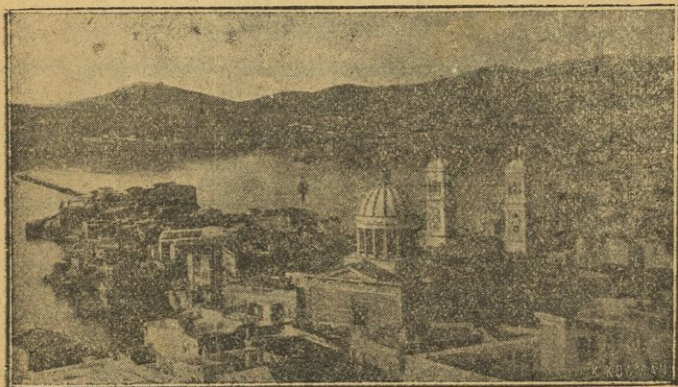

Ἡ Τήνος ἐν καιρῷ πανηγύρεως.

φος τῶν νήσων εἶνε ὄρεινόν, ἐν τούτοις οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, ὀλιγώτεροι δ' εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ὅλοι παράγουν ἔλαιον καὶ οἶνον, αἱ μεγάλαι δὲ, ἡ Νάξος, ἡ Ἄνδρος, ἡ Τήνος καὶ ἡ Πάρος, πλὴν τούτων καὶ λεμόνια καὶ σῦκα.

Ὄρυκτά. Πολλαὶ νῆσοι ἔχουν καὶ ὄρυκτά. Πλούσιον ὄρυκτὸν

προϊόν εἶνε ἡ σμύρις τῆς Νάξου (πέτρα σκληροτάτη πρὸς λειάναιν μετάλλων, λίθων κ. ἄ.). Ἡ Πάρος καὶ ἡ Τήνος ἔχουν μάρμαρα, ἡ Σέριφος αἰδηρον, ἡ Μήλος θεῖον καὶ μυλοπέτρας, ἡ Θήρα θηραϊκὴν γῆν (πορσελάνην). Ἄξιοπεριεργον εἶνε τὸ σχῆμα τῆς Θήρας. Ἐχει σχῆμα ἡμισελήνου καὶ εἶνε παλαιὸν ἠφαιστεῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης. Ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς ἔχουν γίνεαι κατὰ διαφοροὺς ἐποχὰς

Ἡ Ἐρμούπολις (Σῦρος) μετὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς.

πολλὰ ἐκρήξεις τοῦ ἠφαιστείου καὶ ἀνεφάνησαν μικραὶ νησιδὲς (Καϋμέναι).

Πόλεις, ἐμπόριον καὶ βιομηχανία. Αἱ νῆσοι κατοικοῦνται κατὰ πολλὰς κόμας καὶ χωρῖα. Καλοὺς λιμένας ἔχουν ὀλίγαι μόνον νῆσοι. Ὁραῖος καὶ κεντρικὸς λιμὴν εὐρίσκεται εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Σῦρον, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα προήχθη ἡ πόλις Ἐρμούπολις ἢ Σῦρος (19), πρωτ. τοῦ νομοῦ. Εἶνε ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἀνωθεν τοῦ λιμένος. Εἰς τοῦτον πλέουν πλοῖα ὄχι μόνον τῶν νήσων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης τῆς Ἑλλάδος, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ ξένα, τὰ ὁποῖα πλέουν πρὸς τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Ἐρμούπολις, δηλ. τοῦ Ἐρμοῦ πόλις, εἶνε ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ (ναυπηγεῖα, βυρσοδεφεῖα, κατασκευὴ λουκουμιῶν).

Τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν σπουδαιότητα εἶχεν ἡ πολὺ μικρὰ Δῆλος, *Ι. Σαρρῆ, Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ.*

ἢ ὅποια ἐθεωρεῖτο ἱερά, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ἐνταῦθα ἐγεν-
νήθησαν ὁ Ἄπολλων καὶ ἡ Ἄρτεμις.

Περίληψις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ὀρη.—Δίρφυς, Μάκιστος, Ὀχη (Εὐβοία), Δρῖος (Νάξος).

Πεδιάδες.—Τὸ Δηλάντιον πεδῖον, τῆς Ἰστιαίας (Εὐβοία).

Ποταμός.—Δήλαντος (Εὐβοία).

ΝΟΜΟΙ, ΝΗΣΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

1. Νομὸς Εὐβοίας.

Νῆσοι.—Εὐβοία, Σκιάθος, Σκόπελος, Ἀλόνησος, Σκύρος.

Πόλεις τῆς Εὐβοίας.—Χαλκίς, Ἐρέτρια, Ἀλιβέριον,
Κύμη, Ἰστιαία, Αἰδηψός, Λίμνη, Κάρυστος.

2. Νομὸς Κυκλάδων.

Νῆσοι.—(ἴδ. σελ. 48)

Πόλεις καὶ σπουδαῖαι κῶμαι.—Ἐρμούπολις ἢ Σύρος,
Ἄνδρος, Τήνος, Μύκονος, Νάξος, Πάρος, Θήρα, Μῆλος, Κέα.

Β' ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Θέσις. Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι ἐκτείνονται ἀπέναντι τῆς Ἠπειροῦ,
τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Αἱ νῆσοι αὗται ἠνώ-
θησαν μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τῆ 1863. Πρὸ τοῦ ἔτους
τούτου ἀπετέλουν ἰδιαιτέρον κράτος ὑπαγόμενον εἰς τὴν Ἀγγλίαν.
Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι καλοῦνται καὶ Ἐπτάνησος, διότι 7 εἶνε αἱ κύριαι
νῆσοι. Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάς, Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Ζάκυνθος
καὶ Κύθηρα.

Φυσικὴ κατάστασις.—Αἱ Ἴόνιοι νῆσοι εἶνε ὄρειναι, ἀλλ'
αἱ μεγάλαι ἔχουν καὶ μικρὰς εὐφόρους πεδιάδας. Πάσχουν δὲ ἀπὸ
σεισμούς, ἰδίως ἡ Λευκάς καὶ ἡ Ζάκυνθος.

Πληθυσμὸς καὶ προϊόντι.—Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων
εἶνε πολὺς ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως, τὴν ὅποιαν ἔχουν. Μετὰ τὴν
Ἀττικὴν, ἡ Κέρκυρα καὶ ἡ Ζάκυνθος εἶνε αἱ περισσότερον πυκνῶς
κρηνημέναι χῶραι τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰς πολλὰς
ἐνταῦθα βροχάς, αἱ ὅποιαι καθιστοῦν τὸ ἔδαφος εὐφορώτατον. Ἡ
Ἐπτάνησος ἔχει πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα, ἀμπέλους καὶ πολλοὺς
ἐλαιῶνας, ἄφθονον δὲ προϊόν αὐτῆς εἶνε τὸ ἔλαιον. Διὰ τοῦτο ὑπάρ-
χουν εἰς τὰς πόλεις καὶ πολλὰ σαπωνοποιεῖα.

1) ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

(123 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς Κερκύρας, πλὴν τῆς ὁμωνύμου νήσου, περιλαμβάνει καὶ τοὺς Παξοὺς, τὴν Λευκάδα καὶ ἄλλας μικρὰς νήσους ἀσημάντους.

α. Ἡ **Κέρκυρα** εἶνε μακρὰ νήσος ἀπέναντι καὶ πλησίον τῆς Ἠπείρου. Εἶνε ἐπτὰ φορὰς μικροτέρα τῆς Εὐβοίας, ἐν τούτοις ἔχει σχεδὸν ἴσον πληθυσμὸν (93 χιλ.). Τὰ ὄρη αὐτῆς εἶνε ὀλίγα καὶ χαμηλά, αἱ δὲ πεδιάδες κατάφυτοι καὶ καλῶς καλλιεργούμεναι.

Ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ, ἡ **Κέρκυρα** (27), κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἠπείρου καὶ εἶνε ὠραία πόλις μετ' ὑψηλὰς οἰκίας. Ἔχει βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ τὸν διάσημον ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ὅπου ὑπάρχει τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου. Διὰ τῆς Κερκύρας διέρχονται τὰ πλοῖα τὰ ὅποια πλέουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς εἶνε σπουδαῖον.

β. Οἱ **Παξοὶ** εἶνε μικραὶ νῆσοι, κατοικούμεναι κατὰ μικρὰ χωρία.

γ. Ἡ **Λευκάς** (26), κεῖται ἀπέναντι καὶ πλησιέστατα τῆς Ἀκαρνανίας. Ἡ νήσος συνδέεται μετὰ τῆς Στερεᾶς διὰ στενοῦ ἰσθμοῦ, ὁ ὅποιος φέρει διώρυχα διὰ τὰ διέρχονται τὰ πλοῖα.

Ἡ Λευκάς εἶνε ὄρεινὴ νήσος ἔχουσα ὄρη ὑψηλότερα τῆς Κερκύρας. Πρωτ. εἶνε ἡ Λευκάς, παρὰ τὸν ἰσθμὸν. Ἡ πόλις αὕτη ἔχει ξυλῖνας οἰκίας διὰ τοὺς σεισμούς, οἱ ὅποιοι γίνονται εἰς τὴν νήσον.

2) ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

(65 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης, ὡς καὶ ἄλλων νησιῶν κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀκαρνανίας.

α. Ἡ **Κεφαλληνία** εἶνε ἡ πρώτη νήσος τῶν Ἰονίων κατὰ τὸ μέγεθος, δευτέρα ὅμως κατὰ τὸν πληθυσμὸν (πρῶτῃ ἡ Κέρκυρα).

Παράγει πλὴν τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ οἴνου καὶ σταφίδα. Ἐπειδὴ ἔχει πολλοὺς κόλπους καὶ λιμένας, οἱ κάτοικοι, πλὴν τῆς γεωργίας, ἐπέδωθον καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδειοι ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι.

Ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ εἶνε ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ Ἀργοσιόλιον (8.)

κείμενον εἰς μικρὸν κόλπον τῆς νήσου. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἶνε ἡ δευτέρα κωμόπολις τῆς νήσου, *Ληξούριον*. Εἰς μονὴν δὲ τῆς νήσου ὑπάρχει τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, πλησίον τοῦ χωρίου *Βαλασαμάτα*.

β. Ἡ μικρὰ νήσος **Ἰθάκη**, ἡ πατρὶς τοῦ Ὀδυσσέως, τοῦ ἥρωος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, κεῖται πλησίον τῆς Κεφαλληνίας. Ἔχει ὠραῖον λιμένα κατὰ τὸν ὁποῖον εἶνε ἐκτισμένη ἡ μικρὰ πόλις *Ἰθάκη* (κ. Βαθύ). Καὶ οἱ Ἰθακήσιοι εἶνε καλοὶ ναυτικοὶ καὶ ἐπιτίθονται ἐμποροί.

3) ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

(38 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται μόνον ἐκ τῆς νήσου *Ζακύνθου* καὶ εἶνε ὁ μικρότατος πάντων τῶν νομῶν τῆς Ἑλλάδος. Κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἡλίδος. Ἡ Ζάκυνθος ἐπονομάζεται «Ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς». Μέγα μέρος αὐτῆς εἶνε πεδινὸν καὶ εὐφορώτατον, ὅπου θάλλουν πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἄνθη.

Πλὴν τοῦ ἐλαίου, τοῦ οἴνου, τῶν ὀπωρῶν καὶ τῆς σταφίδος ἔχει καὶ πηγὰς πισσαοφάλτου. Πρωτ. εἶνε ἡ Ζάκυνθος (11), ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, ἐμπορικὴ πόλις. Ἐνταῦθα εἶνε ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου. Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Σκλωμοῦ.

Περὶληψις.

Προϊόντα. — Ἐλαιον, οἶνος, ὀπῶραι, σταφίς.

1. ΝΟΜὸς Κέρκυρας.

Νῆσοι. — Κέρκυρα, Παξοί, Λευκάς.

Πόλεις. — Κέρκυρα, Λευκάς.

2. ΝΟΜὸς Κεφαλληνίας.

Νῆσοι. — Κεφαλληνία, Ἰθάκη.

Πόλεις. — Ἀργαστόλιον, Ληξούριον, Ἰθάκη.

3. ΝΟΜὸς Ζακύνθου.

Νῆσος καὶ πόλις. — Ζάκυνθος.

Συγκοινωνία τῶν Ἰονίων νήσων. — Αἱ νῆσοι *Κύθηρα* καὶ *Ζάκυνθος* συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος δι' ἀτμοπλοίων τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου. Αἱ δὲ ἄλλαι διὰ τῶν γραμμῶν τῶν ἀτμοπλοίων αἱ ὁποῖαι ἀναχωροῦν ἐκ

Πειραιῶς καὶ διέρχονται διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Αὗται προσεγγίζουν εἰς τὴν Ἰθάκην, εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Κεφαλληνίας, εἰς τὴν Δευκάδα, εἰς τοὺς Παξοὺς καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν.

IV. Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α .

(450 χιλ. κατ.)

(ἴδ. χάρτην ἐν σελ. 70).

Θέσις καὶ ὄρια. — Ἡ Θεσσαλία ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Πρὸς Β. ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Μακεδονίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἠπείρου, πρὸς Α. δὲ βρέχεται ὑπὸ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

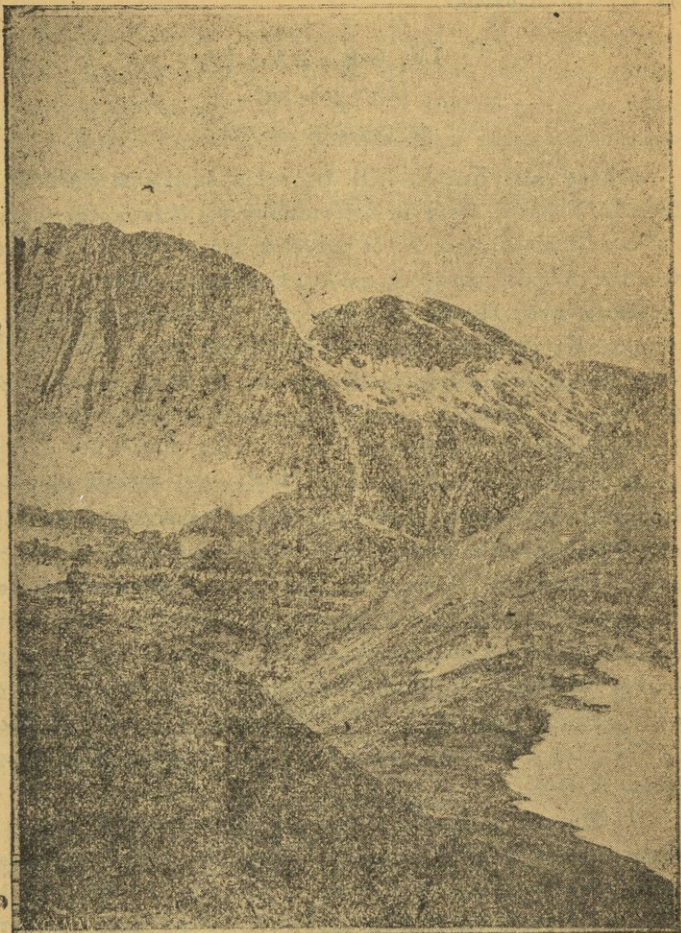
Μαγνησία λέγεται ἡ χερσόνησος, ἡ ὁποία σχηματίζεται μετὰ τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Αὕτη τελευτᾷ Ν. Α. μὲν εἰς τὸ ἀκρωτήριο Σηπιάδα, Ν. Δ. δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριο Αἰάντιον (κ. Τρίκερι), κατὰ τὸ ὅποιον εἶνε καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ Παγασιτικοῦ.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. — Κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Θεσσαλίας ἐκτείνεται ἡ Πίνδος, τῆς ὁποίας διακρίνονται τρεῖς ὄροσειραί, διευθυνόμεναι ἐκ Β. πρὸς Ν. Τὰ νοτιώτερα ὄρη τούτων καλοῦνται Θεσσαλικά Ἄγραφα. Εἰς τὴν Β. Δ. γωνίαν τῆς Θεσσαλίας εἶνε τὸ ὄρος τῆς Πίνδου Λάκμος (κ. Περιστερί). Ἀπὸ τούτου ἀρχίζουν τὰ βόρεια ὄρη τῆς Θεσσαλίας, τὰ ὁποία ὀρίζουν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Ταῦτα εἶνε τὰ Χάσια, τὰ Καμβούνια, ὁ Πίερος καὶ τὸ ὕψιστον ὄρος τῆς Ἑλλάδος Ὁλυμπος (3 φορές ὑψηλότερον τοῦ Ὑμηττοῦ), εἰς τὸ ὄρος τοῦτο κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας κατῴκουν οἱ Θεοί.

Ὁ Ὁλυμπος ὑψοῦται πλησίον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου· ἀπὸ τούτου ἀρχίζει ὄροσειρὰ ἐκτεινομένη κατὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Εἰς ταύτην εἶνε τὰ ὄρη Ὁσσα (κ. Κίσαβος, 2 φορές ὑψηλότερα τοῦ Ὑμηττοῦ) καὶ τὸ Πήλιον, τὸ ὅποιον χωρεῖ κατὰ μῆκος τῆς Μαγνησίας.

Ὅλα τὰ ὄρη ταῦτα εἶνε κατὰφυτα ἐκ διαφόρων δένδρων· εἰς ταῦτα δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας οἱ ἐλεύθεροι κλέφται εἶχον τὰ «λημέρια των». Τὰ ὀνόματα δὲ τῶν ὄρων τούτων ἀναφέρονται μαζὶ μὲ τοὺς κλέφτας εἰς ὠραῖα δημώδη ᾄσματα.

Ἀπὸ τὰ Ἄγραφα ἐκτείνεται ἡ Ὄθρυς (πρὸς Ν.) μέχρι τοῦ Παγασιτικοῦ. Μία λοφοσειρὰ ἐνώνει τὴν Ὄθρυν μετὰ τοῦ Πηλίου, οὕτω δὲ ὅλα τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας σχηματίζουν ἓνα μέγαν κύκλον.

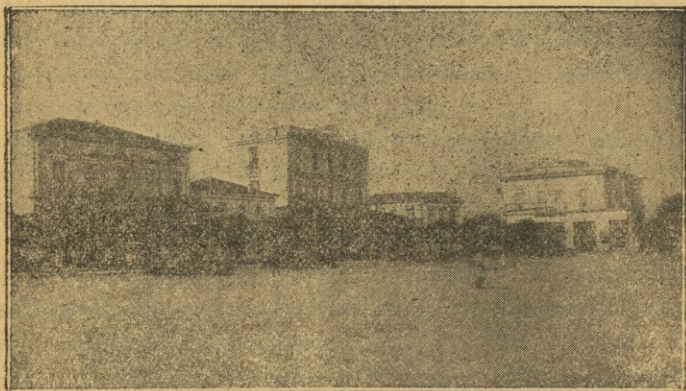

Αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου πάλαι κατόικουν οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὸ μέσον εἶνε ἡ μεγάλη Θεσσαλικὴ πεδιάς, ἡ ὅποια μόνον λόφους ἔχει.

Ύδατα. — Ἡ Θεσσαλική πεδιάς φαίνεται ὅτι ἦτο ἄλλοτε λίμνη· τὸ ὕδωρ αὐτῆς σήμερον ἐξέρχεται εἰς τὸν Θερμαϊκὸν διὰ τῆς στενῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσαγῆς. Ὁ ποταμὸς, ὁ ὁποῖος δέχεται ἕλα τὰ ὕδατα τῆς πεδιάδος καὶ ρέει διὰ τῶν Τεμπῶν, εἶνε ὁ Πηνειός. Ἐκ τῆς ἄλλοτε μεγάλης Θεσσαλικῆς λίμνης σφίζονται ἀκόμη ἔλη τινὰ καὶ ἡ λίμνη Βοιβηῆς (κ. Κάρλα), ἡ ὁποία τρέφει ἰχθύς.

Ἀσχολία τῶν κατοίκων. — Ἡ Θεσσαλική πεδιάς εἶνε εὐφορος, διὰ τοῦτο καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶνε γεωργοί. Καλλιερ-

Ἡ μεγάλη πλατεῖα τῆς Λαρίσης.

γεῖται κατ' ἐξοχὴν μὲν σῖτος καὶ ἀραβόσιτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄμπελος, ὁ καπνὸς καὶ τὰ γεώμηλα. Ἡ ἐλαία δὲν εὐδοκιμεῖ, διότι τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος εἶνε ἐδῶ μεγαλύτερον ἢ εἰς τὰ παράλια. Διὰ τοῦτο αὕτη εὐδοκιμεῖ πρὸς τὰ παράλια (ἰδίᾳ εἰς τὸ Πήλιον). Εἰς τὰ ὄρη ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δένδρα (μηλέαι, κερασάει, καστανέαι), εἰς τὰ ὑψηλὰ δὲ μέρη τούτων ὑπάρχουν δάση δρυῶν, ὄξυων καὶ ἄλλων δένδρων, ἀπὸ τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι κόπτουν ξυλείαν.

Πολιτικὴ κατάστασις. — Ἡ Θεσσαλία, πλὴν τῆς βορείου ἐπαρχίας Ἐλασσῶνος, παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1881. Ἡ δ' ἐπαρχία Ἐλασσῶνος ἠλευθερώθη μετὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς ἄλλης Νέας Ἑλλάδος διὰ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου (1912).

Ἡ Θεσσαλία ἔχει δύο νομούς, τῆς Λαρίσης καὶ τῶν Τρικκάλων.

1. ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΣΗΣ
(250 χιλ. κατ.)

Ἔσεις — Ὁ νομὸς Λαρίσσης κατέχει τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Θεσσαλίας, τὸ ὁποῖον βρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

Πρὸς τὴν θάλασσαν ὁ νομὸς εἶναι ὄρεινός, πρὸς τὰ μεσόγεια δὲ πεδινός (ἢ Θεσσαλικὴ πεδιάς).

α) Ἐν τῇ πεδιάδι καὶ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ κεῖται ἡ πρωτ. τοῦ Νομοῦ *Λάρισσα* (21), ἐμπορικὸν κέντρον. Διὰ ταύτης διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος Πειραιῶς — Ἀθηνῶν — Λαρίσσης — Θεσσαλονίκης. Μετ' ἄλλου σιδηροδρόμου συνδέεται καὶ μετὰ τοῦ Βόλου.

Ὁ Βόλος κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ εἶνε νέα πόλις, τῆς ὁποίας αἱ ὁδοὶ εἶνε κανονικαὶ ὅπως αἱ γραμμαὶ τοῦ ζατρικόου (ἀσάκι). Εἶνε ἡ ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς Θεσσαλίας διότι ἀπὸ τοῦ λιμένος τούτου δύνανται τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα φέρουν τὰ πλοῖα, νὰ μεταφέρωνται εὐκόλως εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ προϊόντα τῆς Θεσσαλίας εὐκόλως μεταφέρονται ἐναυθα. Τὸ ἐμπόριον εὐκολύνει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ἡ ὁποία διέρχεται χαμηλὴν μόνον λοφοσειράν, ὅπως ἔλθη εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα. Ἡ πρόοδος τοῦ ἐμπορίου εὐκολύνει καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ὑπάρχουν ἐν Βόλῳ μηχανουργεῖα, ἀλευρόμυλοι κινούμενοι δι' ἀτμοῦ καὶ ὑφαντουργεῖα. Οὕτως ὁ Βόλος εἶνε ἡ μεγίστη πόλις τῆς Θεσσαλίας (30 χιλ. κ.).

Πλησίον αὐτοῦ ἔκειντο πάλαι πόλεις αἱ *Παγασαί*, ἐκ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη ὁ κόλπος, καὶ ἡ ὄχυροτάτη *Δημητριάς*. Ν. Δ. δὲ τοῦ Βόλου κεῖται ἡ κωμόπολις *Ἄλμυρός*, ὀλίγον ἀπέχουσα τοῦ Παγασιτικοῦ.

Ἡ ἐκ τοῦ Βόλου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἰσερχομένη εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα φθάνει πρῶτον εἰς τὸ *Βελεστίνον*, τὴν πατρίδα τοῦ *Ρήγα* (π. Φεραί). Ἀπ' ἐδῶ μία γραμμὴ διευθύνεται εἰς τὴν *Λάριссαν* καὶ ἄλλη πρὸς τὰ *Φάρσαλα* καὶ τὰ *Τρίκκαλα*, τὰ *Φάρσαλα* (π. χ. ἢ *Φάρσαλος*) εἶνε σήμερον κώμη, παρὰ ταύτην δὲ πάλαι ἔγιναν σπουδαῖαι μάχαι.

β) Ἡ ἀνατολικὴ ὄρεινὴ χώρα, ἡ *Μεγανησιὰ*, εἶνε κατάφυτος ἐκ δικαφόρων δένδρων, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐπὶ τοῦ Πηλίου ὑπάρχουν πολλαὶ ἐλαῖαι καὶ ὀπωροφόρα

δένδρα, τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους χωρία εἶνε μεγάλα καὶ ὠραῖα (τὰ 24 χωριά). Τὰ μεγαλύτερα αὐτῶν εἶνε ἡ *Μακρονίτσα* ἢ *Πορταριά*, αἱ *Μηλέαι*, ἡ *Ζιγορά*, ὁ *Κισσός*, ἡ *Τσαγγαράδα* καὶ ἄλλα. Εἰς μερικὰ μέρη οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν σηροτροφίαν, ὡς εἰς τὴν κώμην *Ἀγιάν*, ἢ ὁποῖα κεῖται εἰς τὴν Ὀσσάν. Ἡ Θεσσαλία ἐξάγει κουκούλια εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

γ) Ἡ νέα ἐπαρχία **Ἑλλάσσῶνος** κεῖται μεταξὺ τῶν ὀρέων Ὀλύμπου, Πιέρου καὶ Καμβουνίων. Ἐνταῦθα ρεεὶ ὁ παραπόταμος τοῦ Πηγείου Εὐρώπος. Εἶνε χώρα ὀρεινὴ, διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι τρέφουν πολλὰ ποίμνια. Πρωτ. εἶνε ἡ Ἑλλάσσῶν, μετὰ ὄχυροῦ φρουρίου. Πρὸς Β. εἰς τὴν θέσιν Σαραντάπορον, ἐγίνε τῷ 1912 ἡ πρώτη μάχη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ θαυμαστὴν ἀνδρείαν. Διὰ τῆς Ἑλλάσσῶνος καὶ τοῦ Σαρανταπόρου διέρχεται ἀμαξιτὴ ὁδός, ἢ ὁποῖα φέρει εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν.

2) ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ

(200 χιλ. κατ.)

● **ἔσεις.** — Ὁ νομὸς Τρικκάλων κατέχει τὸ δυτικόν μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ οὐδαμοῦ βρέχεται ὑπὸ θαλάσσης. Τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ νομοῦ, τὸ ἀνατολικόν, εἶνε πεδινόν (μέρος τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος), τὸ δ' ἕτερον εἶνε ὀρεινόν (μέρος τῆς Πίνδου).

α) Εἰς τὴν **Δυτικὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα** καλλιεργεῖται οἶτος καὶ ἀραβόσιτος. Πρὸς τούτοις παράγεται καὶ καπνός, γεώμηλα, ὄσπρια καὶ σήσαμον. Μέρη τινὰ εἶνε ἐλώδη, κατάλληλα διὰ νὰ τρέφονται βόες, ἵπποι καὶ πρόβατα. Ὅλα τὰ προϊόντα ταῦτα συναθροίζονται εἰς τὰς πόλεις Τρίκκαλα, Καλαμπάκαν καὶ Καρδίτσαν. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται πόλεις συνδέονται διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἢ ὁποῖα ἀπὸ τὸν Βόλον διέρχεται πρῶτον ἀπὸ τὸ Βελεστίνον καὶ τὴν Φάρσαλον.

Τὰ *Τρίκκαλα* (19) εἶνε πρωτ. τοῦ νομοῦ, κείμενα κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ληθαίου, παραποτάμου τοῦ Πηγείου. Ἡ *Καλαμπάκα* κεῖται βορειότερον, εἰς τὸ τέρμα τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Πρὸς Β. ταύτης ὑφθύνται βράχοι ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται *Μετέωρα*. Ἐπὶ τούτων εἶνε ἐκτισμένοι πολλοὶ μοναί· εἰς 4 ἐξ αὐτῶν κατοικοῦν καὶ τῶρα μοναχοί. Ἀναδαίνει τις εἰς αὐτὰς διὰ

κρεμαστών κλιμάκων ἢ διὰ δικτύου ἀνασυρομένου ὑπὸ τῶν μοναχῶν.

6) Ἡ χώρα τῆς Πίνδου (Θεσσαλικὰ Ἄγραφα). Ἡ ὄρεινὴ αὕτη χώρα ἔχει τὰ μεγαλύτερα ἰδάση τῆς Ἑλλάδος (ὄξυας, δρυς), καὶ εἶνε ὠραιότατη. Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν, ἐκ Β. πρὸς Ν., ρεεὶ ὁ

Ἡ Καλαμπάκα καὶ τὰ Μετέωρα.

ποταμὸς Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος). Ἐκ τοῦ ποταμοῦ τούτου οἱ κάτοικοι ἐνταῦθα ὀνομάζονται Ἀσπροποταμίται. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διὰ τὰ μεγάλα δάση τῆς χώρας τῶν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὕλοτομίαν. Κόπτουν τοὺς κορμούς τῶν δένδρων διὰ ὑδροπριόνων καὶ τοὺς ρίπτουν εἰς τὸν ποταμόν, τὸ δὲ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ φέρει αὐτοὺς πρὸς τὰς ἐκβολὰς (εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν, Ἑλλάδα). Ἄλλοι κάτοικοι ἐκ τῶν πολλῶν θάμνων κατασκευάζουν ξυλάνθρακας καὶ ἄλλοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν· περίφημος δὲ εἶνε ὁ τυρὸς ὡς καὶ τὸ βούτυρον τῶν Ἀγρῶων. Τὰ προϊόντα ταῦτα μεταφέρονται εἰς τὰς τρεῖς πόλεις τοῦ νομοῦ (τίνας;) πρὸς ἐξαγωγήν.

Σημ. Εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα ἀνήκει καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου (ὁ νομὸς Ἄρτης) τὸ ὁποῖον κεῖται μεταξὺ τοῦ νομοῦ Τρικιάλων καὶ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ μάθωμεν μὲ ὄλην τὴν λοιπὴν Ἠπείρον.

Περίληψις τῆς Θεσσαλίας.

***Ὄρη.**— Πίνδος (Θεσσαλικὰ *Ἄγραφα), Λάκμος, Χάσια, Καμβούνια, Πίερος, *Ὀλυμπος, *Ὀσσα, Πήλιον, *Ὄθρυς.

Πεδιάς.— Ἡ Θεσσαλική.

Ποταμός.— Πηνειός.

Λίμνη.— Βοιθῆς (Κάρλα).

Νομοί. Λαρίσης καὶ Τρικκάλων.

Πόλεις τοῦ νομοῦ Λαρίσης.— Λάρισσα, Βόλος, Ἄλμυρός, Βελεστίνον, Φάρσαλα, Μακρυνίτσα, Πορταριά, Μηλῆαι, Ζαγορά, Κισσός, Τσαγγαράδα, Ἄγια, Ἐλασσών.

***Ἀρχαῖαι πόλεις.**— Παγασαί, Δημητριάς.

Πόλεις τοῦ νομοῦ Τρικκάλων.— Τρίκκαλα, Καρδίτσα, Καλαμπάκα.

Συγκοινωνία.— 1) Σιδηρόδρομοι Θεσσαλίας. Βόλος.— Βελεστίνον—Φάρσαλα—Καρδίτσα—Τρίκκαλα—Καλαμπάκα—Βόλος—Βελεστίνον—Λάρισσα.

2) Σιδηρόδρομος Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Λαρίσης-Θεσσαλονίκης.

Β' ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

Νέα Ἑλλάς λέγονται εἶναι αἱ χῶραι αἱ ὁποῖαι ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τῷ 1913 διὰ τῶν ἀγώνων τοῦ ἡρωικοῦ ἡμῶν ἔθνους. Εἶνε δ' αὐταὶ αἱ ἐξῆς. 1) ἡ βορεῖα Θεσσαλία (ἐπαρχία Ἐλασσῶνος), 2) ἡ Ἡπειρος, 3) μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, 4) πολλαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, 5) ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. Ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1920 εἶνε καὶ ἡ Δυτικὴ Θράκη.

I. ΗΠΕΙΡΟΣ

(275 χιλ. κ.)

Θέσις καὶ ὄρια.— Ἡ Ἡπειρος ἐκτείνεται πρὸς Δ. τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, μέχρι τοῦ Ἰονίου πελάγους. Πρὸς Ν. βρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Β. δ' ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας.

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους.— Πρὸς Α. αἱ ὄροσειραὶ τῆς Πίνδου διευθύνονται ἐκ Β. πρὸς Ν. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλην τὴν Ἡπειρον ἐκτείνονται ὄροσειραὶ παράλληλοι. Νοτιώτεραι ὄροσειραὶ εἶνε τὰ Ἀθαμανικὰ ὄρη, τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τοῦ Σουλίου καὶ ὁ Τόμαρος

(κ. Ὀλύτσια). Αἱ βορειότεραι ὄροσειραι ἔχουν διεύθυνσιν ἐκ Ν. Δ. πρὸς τὰ Β. Δ., ὡς τὸ ὄρος *Μιτσικέλι*, τὰ *Νεμέριζικα* καὶ τὰ *Κεραύνια* (κ. τῆς *Χιμάρας*, δύο φοράς ὑψηλότερα τοῦ Ἵμηττου), τὰ ὅποια εἶνε ὄρη παράκτια καὶ καταλήγουν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἐκροκεραύνια (κ. Γλώσσα). Ἐνταῦθα εἶνε τὸ ὄριον τοῦ Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Θαλάσσιος διαμελισμός.— Αἱ πρὸς τὸ Ἰόνιον ἀκταὶ εἶνε ἀπότομοι, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ Κεραύνια, διότι τὰ ὄρη διευθύνονται παραλλήλως τῆς ἀκτῆς. Διὰ τοῦτο οἱ κόλποι εἶνε ὀλίγοι καὶ μικροί. Ὡσαύτως μικρὰ εἶνε καὶ τὰ ὀλίγα παράλια βαθύπεδα. Τὸ μεγαλύτερον βαθύπεδον εἶνε κατὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ὅπου σχηματίζονται καὶ λιμνοθάλασσαι.

Ῥοάτα.— Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἠπείρου ρέουν ἐν μέσῳ μακρῶν κοιλάδων, αἱ ὅποια ἀνοίγονται μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτῶν εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὄροσειρῶν. Οἱ νότιοι ποταμοὶ διευθύνονται ἐκ Β. πρὸς Ν. (Ἄραχθος, Λοῦρος, Ἀχέρων), οἱ δὲ βόρειοι ἐκ Ν. Δ. πρὸς τὰ Β. Δ. (Ἄφος, Ἄφρος). Ἐπειδὴ δὲ κατέρχονται ἐξ ὑψηλῶν ὄρεων, σχηματίζουν πολλοὺς καταρράκτας. Ὁ Ἀχέρων, κατερχόμενος ἐκ τῶν ὄρεων τοῦ Σουλίου ἔχει ὄχθας πολὺ ἀποτόμους καὶ σκοτεινάς, τοιοῦτον δὲ ἐφαντάζοντο οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὸν Ἄδην. Οὗτος ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ὁ Λοῦρος καὶ ὁ Ἄραχθος εἰς τὸν Ἀμβρακικόν, ὁ δὲ Ἄφος καὶ Ἄφρος ἐκβάλλουν εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος.

Ἐν μέσῳ δὲ ὄροπέδιου (τῶν Ἰωαννίνων) καὶ παρὰ τὸ ὄρος *Μιτσικέλι* εἶνε ἡ λίμνη *Παμβῶις* (κ. τῶν Ἰωαννίνων).

Ἀσχολία τῶν κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Γεωργοὶ εἶνε οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς πεδιάδας· εἰς παράλια βαθύπεδα καλλιεργεῖται ἡ ἐλαία, ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα· εἰς τὰ μεσόγεια καλλιεργοῦνται δημητριακοὶ καρποί, ἡ ἄμπελος καὶ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα. Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται μᾶλλον κατὰ τὰ ὄρεινά μέρη καὶ ἐξάγουν ζῆα, ἔρια, τυρὸν καὶ βούτυρον.

Οἱ κάτοικοι.— Οἱ Ἕλληγες Ἠπειρώται εἶνε φιλόπονοι καὶ φιλοπάτριδες. Ἐπειδὴ ἡ χώρα των δέν εἶνε πολὺ εὐφορος, διὰ τοῦτο μεταβαίνουν εἰς ξένας χώρας, ὅπου ἐργάζονται μετὰ φιλοπονίας. Πολλοὶ πλουτήσαντες ἐκεῖ, εὐηργέτησαν τὸ ἔθνος ἰδρύσαντες

μεγάλα ευεργετικά καταστήματα ἐν Ἀθήναις (Τοσίτσας, Σίνας, Ριζάραι, Ἀβέρωφ, Ζάππαι, Χατζηκώσται καὶ ἄλλοι). Διὰ τοῦτο ἡ Ἑπειρος λέγεται χώρα «εὐάνδρος».

Πολιτικὴ κατάστασις. — Τὸ μέρος τῆς Ἑπείρου τὸ ὁποῖον κεῖται μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ἀράχθου ἀνήκειν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1881. Ἀπὸ τοῦ 1913 ἠνώθη ὅλη σχεδὸν ἡ λοιπὴ Ἑπειρος μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου αἱ σύμμαχοι δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν Βόρειον Ἑπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐπειδὴ κατοικοῦν ἐνταῦθα ὀλίγοι Ἀλβανοί. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες Ἑπειρώται διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν ἀδικίαν ταύτην, ἡ δὲ πατρίς Ἑλλάς ζητεῖ ταύτην ὡς ἐλληνικώτατον αὐτῆς μέρος.

Εἰς τὴν Βόρειον Ἑπειρον ἦσαν οἱ νομοὶ Κορυτσᾶς καὶ Ἀργυροκάστρου. Ἡ δὲ Νότιος Ἑπειρος ἔχει 3 νομοὺς. 1) τὸν νομὸν Ἄρτης, 2) τῆς Πρεβέζης καὶ 3) τῶν Ἰωαννίνων.

1) ΝΟΜΟΣ ἈΡΤΗΣ

(55 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια. — Ὁ μικρὸς οὗτος νομὸς κατέχει τὸ Ν. Α. μέρος τῆς Ἑπείρου, τὸ ὁποῖον βρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Πρὸς Β. φθάνει μέχρι τοῦ ὄρους Λάκμου, πρὸς Α. ἔχει τὰ Ἀθαμανικὰ ὄρη καὶ τὸν Ἀχελῷον, πρὸς Δ. δὲ τὸν ποταμὸν Λοῦρον.

Φυσικὴ διαπλασις. — Ὁ νομὸς οὗτος εἶνε ὀρεινός· μόνον πρὸς τὸν Ἀμβρακικὸν περιλαμβάνει μέγα μέρος τῆς Ἀμβρακικῆς πεδιάδος.

Ἀσχολία τῶν κατοίκων καὶ πόλεις. — Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ποιμενικαὶ κῶμαι εἶνε τὰ Ἄγνανια, τὰ Πράμανια, αἱ Καλαρρῦται καὶ ἡ Σκουληκαριά, ἡ πατρίς τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη. Εἰς τὴν πεδιάδα οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν. Ἡ πεδιάς εἶνε κατάφυτος ἐκ διαφόρων ὀπωροφόρων δένδρων, παράγει δὲ πολὺν ἀραβόσιτον. Κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου εἶνε ἐκτισμένη ἡ Ἄρτα (7½), πρωτ. τοῦ νομοῦ. Πλησίον ταύτης (ΒΑ) κεῖται τὸ χωριὸν Πέτα παρὰ τὸ ὁποῖον τῷ 1822 ἔπεσαν πολλοὶ φιλέλληνες μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων.

2. ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

(48 χιλ. κατ.)

Ἔσεις. Καὶ οὗτος ὁ νομὸς εἶνε μικρὸς, κείμενος πρὸς Δ. τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Βρέχεται ὑπὸ τε τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Ἴονιου πελάγους. Παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν εἶνε ἡ λιμνοθάλασσα Δογαροῦ· ἐνταῦθα ἀλιεύονται ἰχθύες, ἐκ τῶν ὁποίων κατασκευάζεται τὸ περίφημον αὐγοτάραχον τῆς Πρεβέζης.

Ἠόλιες. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Πρεβέζα* (7), κειμένη παρὰ τὸν ὁμώνυμον πορθμὸν καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἀκτίου. Εἶνε ἐπίνειον τῶν Ἰωαννίνων. Πλησίον τῆς Πρεβέζης κεῖνται τὰ ἐρείπεια τῆς Ἀκτίας Νικοπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο ποτὲ πρωτ. τῆς Ἠπείρου. Πρὸς Δ. τοῦ Ἀχέροντος καὶ ἀπέναντι τῶν Παξῶν κεῖται ἡ *Πάργα* ἡ ὁποία τῷ 1819 εἶχε πωληθῆ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων εἰς τὸν Ἀλῆ πασσαῖν, οἱ δὲ Πάργιοι ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἐκ τῆς πατρίδος των.

3. ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(170 χιλ. κατ.)

Ἔσεις. Ὁ νομὸς Ἰωαννίνων κεῖται βορειότερον τῶν δύο προηγουμένων νομῶν· βρέχεται μικρὸν μέρος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἴονιου, ἀπέναντι τῆς Κερκύρας.

Ἀπ' ἐδῶ πηγάζουν ὄλοι οἱ ποταμοὶ τῆς Ἠπείρου.

α) Τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ ὀροπέδιον τῶν Ἰωαννίνων. Ἐνταῦθα, παρὰ τὴν λίμνην Παμβώτιν (ἢ τῶν Ἰωαννίνων) εἶνε ἡ πρωτ. τῆς Ἠπείρου *Ἰωάννινα* (21), πατρὶς σπουδαίων ἀνδρῶν (Γεωργίου Χατζηκώστα, Καπλάνου, Δομπόλη καὶ ἄλλων). Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἀρχαιοτάτη Ἑλληνικὴ σχολή, ἡ Ζωσιμαία. Ἐκ ταύτης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἐξῆλθον πολλοὶ ἄνδρες οἱ ὅποιοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ ὕφαντικὴ σχολή, διότι πολλὰ ἔρια παράγονται ἐκ τῆς κτηνοτροφίας τῆς χώρας. ΝΑ. τῶν Ἰωαννίνων ἔκειτο πάλαι ἡ ἀρχαία «Δωδώνη» ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον τοῦ Διός.

Λιμνὴν ἀξιόλογος τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Σαγιάδα*, ἀπέναντι τῆς Κερκύρας.

β) Μεταξὺ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τῆς Πίνδου εἶνε ἡ ὄρεινὴ καὶ δασώδης περιοχὴ τοῦ **Ζαγορίου**. Ἐνταῦθα εἶνε αἱ πηγαὶ τοῦ

Ἄραχθου καὶ τοῦ Ἄφου. Τὸ Ζαγόριον ἀποτελεῖται ἀπὸ 45 χω-
ρία, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ξυλείαν καὶ τὴν
κτηνοτροφίαν.

γ) Βορειοδυτικῶς τοῦ Ζαγορίου εἶνε ἡ περιοχὴ χωρίων **Πω-
γώνιον**. Ἄλλαι δὲ κωμοπόλεις ἀξιόλογοι εἶνε ἡ Κόνιτσα, τὸ
Μέτζοβον, παρὰ τὸν Λάκμον καὶ εἰς δίοδον, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν
Θεσσαλίαν, ἡ Παραμυθιά, πλησίον τῆς περιοχῆς τοῦ ὄρεινου Σου-
λίου, ὅπου κατῴκουν οἱ ἠρωϊκοὶ Σουλιῶται.

Περίληψις τῆς Ἠπείρου.

Ὄρη.— Πίνδος, Ἀθαμανικά, τοῦ Σουλίου, Τόμαρος, Μιτσε-
κέλι, Κεραύνια.

Ποταμοί.— Ἄραχθος, Λοῦρος, Ἀχέρων, Ἄφος, Ἄψος.

Λίμνη.— Παμδῶτις (τῶν Ἰωαννίνων).

Νομοί.— Ἄρτης, Πρεβέζης, Ἰωαννίνων.

1) Νομὸς Ἄρτης.

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Ἄρτα, Ἄγναντα, Πράμαντα, Κα-
λαρρῦται.

Ἱστορικὰ χωρία.— Πέτα, Σκουληκαριά.

2) Νομὸς Πρεβέζης.

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Πρέβεζα, Πάργα.

Ἱστορικὴ πόλις.— Ἀκτία Νικόπολις.

3) Νομὸς Ἰωαννίνων.

Πόλεις καὶ κῶμαι.— Ἰωάννινα, Σαγιάδα, Ζαγόριον, Πω-
γῶνι, Κόνιτσα, Μέτσοβον, Παραμυθιά.

Ἱστορικὰ χωρία.— Δωδώνη, Σοῦλι.

Συγκοινωνία τῆς Ἠπείρου.— Ἡ Ἠπειρος δὲν ἔχει
σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. Μόνον ἀμαξίται ὁδοὶ ἀρχίζουσιν ἀπὸ δύο
διάφορα ἐπίνεια διευθυνόμενα πρὸς τὰ Ἰωάννινα, ἀπὸ τὴν Κό-
πραιναν καὶ τὴν Πρέβεζαν. Ἄλλαι ἀμαξίται ὁδοὶ φέρουσιν εἰς τὸ
Πηγώνιον καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον τῆς Βορείου Ἠπείρου, ὡς καὶ εἰς
τὴν Κορυτσάν.

II ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

(Ἡ μεγίστη τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.—1.300.000 κατ.)

Θέσις καὶ ὄρις.— Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία εἶνε ἡ μεγι-

στη, ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἡ πολυπληθεστάτη Ἑλληνικὴ χώρα. Ὅριζεται πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Θράκης, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς καὶ Σερβικῆς Μακεδονίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἡπείρου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Κατὰ τὸ Αἶγαϊον πέλαγος σχηματίζεται ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος, μεταξὺ τοῦ Θερμαϊκοῦ Κόλπου καὶ τοῦ Στρυμονικοῦ.

Φυσικὴ διαίρεσις. — Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία φυσικῶς διακρίνεται: 1) εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, 2) τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν καὶ 3) τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Δ'. ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Διέπλασις τοῦ ἐδάφους. — Τὰ ὄρη Βέρμιον καὶ Βόρας ὀρίζουν τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Κεντρικῆς. Ἀπὸ τῶν ὄρων τούτων μέχρι τῆς Πίνδου τῆς Ἡπείρου ὑψοῦνται πολλὰ ἄλλα ὄρη, τὰ ὅποια περικλείουν πολλὰ ὑψηλὰ λεκανοπέδια, ὡς τὸ τῆς Κοζάνης, τῆς Ὀρεσιίδος (ἢ Καστορίας) τῆς Ἐορδαίας (κ. τῶν Καϊλαριῶν) καὶ τὸ τῆς Φλωρίνης.

Ῥοδατ. — Κύριος ποταμὸς τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶνε ὁ Ἀλιάκμων, ὁ ὅποιος πηγάζει ἐκ τοῦ Β. τοῦ ὄρους τῆς Πίνδου καὶ διέρχεται τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν λεκανοπεδίων τῆς Ὀρεσιίδος καὶ τῆς Κοζάνης. Ὁ ροὺς αὐτοῦ σχηματίζει τόξον, ἐξέρχεται δὲ πρὸ Ν. τοῦ Βερμίου εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν, ὅπου ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Ἐν τῇ Ἐορδαίᾳ τὰ ὕδατα συνέρχονται εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ὀσιρόβου (π. Βεγορρίτιν). Ἄλλαι λίμναι εἶνε ἡ τῆς Καστορίας καὶ ἡ Πρέσπαι; ἡ ὅποια εἶνε κατὰ τὸ ἡμισυ Ἑλληνική. Ὅλαι αἱ λίμναι αὗται τρέφουν ἰχθύς.

Ποιὸν τοῦ ἐδάφους καὶ προϊόντα. — Τὰ ἄφθονα ὕδατα τῆς Μακεδονίας καθιστοῦν τὴν χώραν εὐφορωτάτην. Τὰ ὄρη ἔχουν πολλὰ δάση ἐκ δρυῶν καὶ ὄξυων. Καλλιιεργεῖται ὁ σίτος, ὁ ἀραβόσιτος καὶ ἄλλοι δημητριακοὶ καρποί, ἡ ἄμπελος, ὁ καπνός. Μεγάλα ὄμως μέρη καὶ αὐτῶν τῶν λεκανοπεδίων ἀφίνονται ὡς λιμῶνες διὰ τὰ βόσκουν πρόβατα, βόες, βούβαλοι καὶ ἵπποι.

Οἱ νομοὶ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. — Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία περιέχει δύο νομοὺς: τὸν τῆς Κοζάνης καὶ τὸν τῆς Φλωρίνης. Οὗτοι οὐδαμοῦ βρέχονται ὑπὸ θαλάσσης.

1) ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

(200 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς Κοζάνης κεῖται ἀμέσως πρὸς Β. τῆς Θεσσαλίας. Πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, ὀλίγοι δ' εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Οἱ εἰς τὴν Πίνδον κατοικοῦντες τρέφουσι πολλὰ ποίμνια· οὗτοι τὸν χειμῶνα, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς πολλὰς χιόνας, μεταβαίνουν μετὰ τῶν ποιμνίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖ βόσκουν τὰ ζῶα αὐτῶν.

Πόλεις καὶ κῶμαι.—Κοζίνη(16), πρωτ. τοῦ νομοῦ, ἐμπορικὸν κέντρον. Πάντες οἱ κάτοικοι ταύτης εἶνε Ἕλληνας.

Καϊλάρια (5¹/₂), ἐν τῇ Ἑορδαίᾳ, Δαψίστα (ἢ Ἀνασελίτσα), Σιάμισα (7), Γρεβενά, Σέρβια, κωμοπόλεις πλησίον τοῦ Ἀλιάκμονος.

2) ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

(150 χιλ. κατ.)

Θέσεις.—Ὁ νομὸς Φλωρίνης κατέχει τὸ βόρειον μέρος τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐνταῦθα εἶνε ἡ πεδιάς τῆς Φλωρίνης, αἱ πηγαὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, ἡ Ὀρεστίς καὶ ἡ Πρέσπα.

Κάτοικοι καὶ πόλεις. Πολλοὶ τῶν κατοίκων εἰς τὰ χωρία ὀμιλοῦν τὴν Σλαβικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὰ ὄρεινά μέρη (πρὸς Δ.) ὀλίγοι ὀμιλοῦν τὴν Κουτσοβλαχικὴν. Ὅλοι ὁμῶς σχεδὸν γνωρίζουν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἡ πεδιάς τῆς Φλωρίνης εἶνε εὐφορωτάτη. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Φλώρινα (15). Συνδέεται μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν εἶνε τὰ χωρία Μπάνιτσα καὶ Σόροβις, ὅπου κατὰ τὸ 1912 ἐγένοντο μάχαι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Καστοριά (8), πολίχνη ἐν ὄρειᾳ θέσει, ἄνωθεν τῆς ὀμωνύμου λίμνης. Εἰς ταύτην οἱ κάτοικοι ἀλιεύουσι ἀφθόνας ἰχθύς.—Κλεισοῦρα, ὄρεινὴ κωμόπολις, ἐνθα κατασκευάζονται ἐξαίρετοι τάπητες.

Β'. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους.—Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία ἐκτελεί
I. Σαρρῆ, Γεωγραφία Γ' καὶ Δ' Δημοτικοῦ

νεται πρὸς Α. τοῦ Βερμίου. Ἐνταῦθα ὑπάρχει μέγα βαθύπεδον, τὸ τῆς Θεσσαλονίκης τὸ ὁποῖον ἀνοίγεται εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν ἀνήκει καὶ ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος· αὕτη ὀρίζεται κατὰ ξηρὰν ὑπὸ δύο λιμνῶν, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τῆς Βόλβης.

Κύριος ποταμὸς τοῦ βαθυπέδου τῆς Θεσσαλονίκης εἶνε ὁ Ἀξιός, ὁ μέγιστος τῆς Μακεδονίας, πηγάζων ἐκ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαϊκόν. Δυτικώτερον τούτου εἶνε ὁ Λουδίας, ἐξερχόμενος ἐκ τῆς λίμνης τῶν Γεντισῶν καὶ ὁ κάτω Ἀλιάκμων.

Προϊόντα. — Ἐνταῦθα κύρια γεωργικὰ προϊόντα εἶνε δημητριακοὶ καρποί, οἶνος, καπνὸς καὶ ὀπῶραι. Εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, ὡς καὶ εἰς ἄλλα παράλια μέρη εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ ἐλαία. Πολλὰ ἀκόμη ἐκτάσεις τῆς πεδιάδος μένουں ἀκαλλιεργητοί, βόσκουν δὲ μόνον πρόβατα, βόες, βούβαλοι καὶ χοῖροι.

Οἱ νομοὶ τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας. — Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία ἔχει 3 νομοὺς, τὸν τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τὸν τῆς Πέλλης.

1) ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

(400 χιλ. κατ.).

Θέσις. — Μέγιστον μέρος τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας ἀποτελεῖ ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης.

Ἡ Θεσσαλονίκη. — Ἡ πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ ὅλης τῆς Μακεδονίας Θεσσαλονίκη εἶνε ἐκτισμένη κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Εἶνε πόλις μεγάλη (250 χιλ.), ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον.

Διασφῶνται λαμπρότατοι Βυζαντινοὶ ναοί. Ἡ Θεσσαλονίκη ἠλευθερώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1912, τὴν ἡμέραν δηλ. τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ πολιούχος.

Ἡ θέσις αὐτῆς εἶνε καταλληλοτάτη διὰ τὸ ἐμπόριον ὅλης τῆς Μακεδονίας, πρὸ πάντων τῆς Κεντρικῆς. Ἀπὸ τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα ἐξάγονται, μανθάνει τις καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶνε δέρματα, κουκούλια καὶ νήματα. Ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς πολλοὶ εἶνε Ἑβραῖοι.

Ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχίζουν τρεῖς σιδηροδρομικὰ γραμμὰί. Μία πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα,

δευτέρα πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ τρίτη πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην.

Ἡ πρὸς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν γραμμὴ τελειώνει εἰς τὸ Μοναστήριον, ἑλληνικὴν πόλιν ἀνήκουσαν εἰς τὴν Σερβίαν. Κατὰ τὴν γραμμὴν ταύτην καὶ ὑπὸ τὸ Βέρμιον εἶνε αἱ πόλεις Βέροια (14) καὶ Νάουσα, ἔχουσα ἐργοστάσια νημάτων καὶ ὑφασμάτων. Πρὸς Β. δὲ καὶ Β. Α. τῆς Θεσσαλονίκης κεῖνται τὰ χωρία Νέα Σιτρώμνιτσα (ἢ Κιλκίς) καὶ Λαχανᾶς, ὀνομαστὰ διὰ τὴν ἡρωικὴν ἐπιθεσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων (Ἰούνιος 1913).

Κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν πρὸς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, ἣ ὅποια διέρχεται πλησίον τῶν ὀρέων Πιέρου καὶ Ὀλύμπου κεῖται ἡ μικρὰ πόλις Κατερίνη (6¹/₂). Ἐνταῦθα μεταφέρεται ἡ ξυλεια ἀπὸ τὰ ὄρη Πιέρον καὶ Ὀλυμπον.

2) ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

(60 χιλ. κατ.)

Ἡ χερσόνησος Χαλκιδικὴ διαμελίζεται πρὸς Ν. εἰς τρεῖς μί-
τέρας χερσονήσους, τὴν Παλλήνην, (κ. τῆς Κασσάνδρας), τὴν Σι-
θωνίαν (κ. τοῦ Λόγγου) καὶ τὴν Ἀκτὴν (κ. τοῦ Ἁγίου ὄρους). Εἰς
τὴν Ἀνατολικωτάτην χερσόνησον, ὑψοῦται ὁ κωνοειδῆς Ἄθως (κ.
Ἁγιον ὄρος), διπλάσιος τοῦ Ὑμηττοῦ κατὰ τὸ ὕψος. Τὸ δυτι-
κώτατον δ' ἀκρωτήριο εἶνε τὸ Αἰναῖον (κ. Καραμπουρνοῦ), τὸ
ὁποῖον εἶνε καὶ φρούριον πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ ὅλη ἡ χερσόνησος ἔχει μέταλλα, ἐξάγεται δὲ σιδηροπυρίτης.
Οἱ κάτοικοι ὁμῶς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κατοικοῦν
κατὰ κώμας καὶ χωρία. Πρωτ. εἶνε ὁ Πολύγυρος. Πάλαι ἦσαν ἐν-
ταῦθα μεγάλαι πόλεις, ὡς ἡ Ὀλυνθος, ἡ Ποτίδαια, τὰ Στάγειρα
(ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους), ἡ Ἀκανθος καὶ ἄλλαι.

Εἰς τὴν χερσόνησον Ἀκτὴν (κ. Ἁγιον ὄρος), ὑπάρχουν 20
μοναὶ καὶ 12 σκῆται εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦν πολλοὶ μοναχοί.
Αἱ μοναὶ αὗται διοικοῦνται ἰδιαιτέρως ὑπὸ κοινότητος.

3) ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ

(100 χιλ. κατ.)

Θέσεις καὶ πόλεις. — Ὁ νομὸς Πέλλης κατέχει τὸ Β.Δ. μέ-
ρος τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας. Ὀνομάζεται οὕτως ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν
πόλιν Πέλλαν, ἣ ὅποια ἔτο ἡ πρωτ. τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς χρό-

νους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Πλησίον ταύτης σήμερον εἶνε ἡ μικρὰ πόλις *Γιαντισά* (7), παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, ὀνομαστή διὰ τὴν μεγάλην μάχην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912.

Μεγαλυτέρα καὶ πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Ἔδεσσα (κ. Βοδενά, 10), κατὰ τὴν σιδηροδρομ. γραμμὴν Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτ. τῆς Μακεδονίας. Ἐνταῦθα τὸ ποτάμιον Βόδας σχηματίζει καταρράκτας, οἱ ὅποιοι κινουὺν ἐργαστάσια νηματουργίας καὶ ποτίζουσι ὠραίους κήπους. Ἄλλαι κωμοπόλεις εἶνε τὸ Ὀστροβον (παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην), ἡ Ἐνωτία (B. A.) καὶ ἡ Γουμένισα.

Γ'. ΑΝΑΤΟΔΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Θέσεις.—Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Θράκης. Ἐνταῦθα σχηματίζεται ὁ κόλπος τῆς Καβάλλας.

Φυσικὴ διάπλασις.— Ὀρη πρὸς Β. εἶνε ἡ Κερκίνη (κ. Μπέλες) καὶ ὁ Ὀρβηλος, κατὰ τὰ Βουλγαρικὰ ὄρια, πρὸς Ν. δὲ τὸ Παγγαῖον. Τὸ Παγγαῖον κλείει ἀπὸ τῆς θαλάσσης δύο πεδιάδας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας.

Ῥοδατα.— Διὰ τῆς πεδιάδος τῶν Σερρῶν ῥέει ὁ Σιτρομῶν ποταμὸς, ὅστις πρὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ σχηματίζει τὴν λίμνην Κερκινίτιν (κ. τοῦ Ἀχινου). Πρὸς Α. δὲ ῥέει ὁ ποταμὸς Νέστος.

Προϊόντα.— Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶνε εὐφορώταται. Κύριον προῖον εἶνε ἄφθονος καὶ ἐκλεκτὸς καπνός. Παράγεται ἔτι καὶ βάμβαξ, ὄρυζα καὶ ἄλλοι δημητριακοὶ καρποί.

Νομοί.— Ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει 3 νομούς, τὸν τῶν Σερρῶν, τὸν τῆς Δράμας καὶ τὸν τῆς Καβάλλας.

1) ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ

(150 χιλ. κ.)

Θέσεις.— Ὁ νομὸς Σερρῶν κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος, ἔνθα ἡ ὁμώνυμος πεδιάς.

Πόλεις.— Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε αἱ Σέρραι (36), κατὰ τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος· κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ἔπαθε φρικῶδεις καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Εἰς τὴν αὐτὴν πεδιάδα

εἶνε καὶ ἡ *Νιγρίτα*, ἡ κάτω *Τζουμαγιά* καὶ τὸ *Σιδηρόκαστρον* (7 $\frac{1}{2}$) (τουρκ. *Δεμίρ Ἰσάαρ*).

Μικρὸν ἐπίγειον τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ χωρίον *Τσάγεζι*. Ἄλλ' αἱ κυριώτεραι πόλεις συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

2) ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

(140 χιλ. κ.)

Θέσεις. — Ὁ νομὸς οὗτος εἶνε μικρότερος τοῦ προηγουμένου, μὴ βρεχόμενος ὑπὸ θαλάσσης. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Δράμα* (45) ἐν τῇ ὁμώνυμῃ πεδιάδι, ἐν μέσῳ καπνοφυτειῶν. — Ἄλλη ἀξιόλογος κώμη εἶνε τὸν *Ζίρνοβον*, πρὸς Β.

2) ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΛΑΣ

(110 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος εἶνε παράλιος, περιλαμβάνων καὶ τὴν νῆσον *Θάσον*. Πρωτ. εἶνε ἡ *Καβάλλα* (50), μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν τοῦ καπνοῦ, καὶ ἐπίγειον τῆς Δράμας. Κατὰ τὴν ὁδὸν μεταξὺ Καβάλλας καὶ Δράμας ἔκειτο ἡ πόλις «*Φίλιπποι*» ὅπου τῷ 42 π. Χ. ὁ Ρωμαῖος Ἀντώνιος ἐνίκησε τὸν Βροῦτον καὶ τὸν Κάσσιον. — *Πράβιον*, κωμόπολις πρὸς τὸ Παγγαῖον.

Παρὰ τὸν ποταμὸν *Νέστον* εἶνε ὁ *Νέστιος* (τουρκ. *Σαρησαμπάν*).

Ἡ δὲ νῆσος **Θάσος** (15 χιλ. κατ.) εἶνε ὄρεινὴ καὶ δασώδης. Πρωτ. εἶνε ὁ *Διμήν*, μικρὰ κωμόπολις.

Περὶληψις τῆς *Μακεδονίας*.

***Ὄρη.** — Βέρμιον, Βόρας, Πίερος, *Ὀλυμπος, *Ἄθως, Παγγαῖον, Κερκίνη, *Ὀρβηλος.

Ποταμοί. Ἀλιάκμων, Λουδίας, Ἀξιός, Στρυμών, Νέστος.

Λίμναι. — Τοῦ Ὀστρόβου, τῆς Καστορίας, Πρέσπα, τῶν Γιαννιτσῶν, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, Βόλδη, Κερκινίτις.

Νομοί. — Κοζάνης, Φλωρίνης, Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικῆς, Πέλλης, Σερρών, Δράμας καὶ Καβάλλας.

1) ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Πόλεις. — Κοζάνη, Καϊλάρια, Λαψίστα, Σιάτιστα, Γρεβενά, Σέρβια.

2) **Νομός Φλωρίνης.**

Πόλεις. — Φλώρινα, Καστορία, Κλεισοῦρα.

Ἱστορικὰ χωρία. — Μπάνιτσα, Σόροβιτς.

3) **Νομός Θεσσαλονίκης.**

Πόλεις. — Θεσσαλονίκη, Βέρροια, Νάουσα, Κατερίνη.

Ἱστορικὰ χωρία. — Κιλκίς, Λαχανᾶς.

3) **Νομός Χαλκιδικῆς.**

Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς. — Ὀλυθος, Ποτίδαια, Στάγειρα, Ἄκανθος.

5) **Νομός Πέλλης.**

Πόλεις. Ἐδεσσα, Γιανιτσά, Ὀστροβον, Ἐνωτία, Γουμένιτσα.

Ἀρχαῖα πόλεις. — Πέλλα.

6) **Νομός Σερρών.**

Πόλεις. Σέρραι, Νιγρίτσα, Κάτω Τζουμαγιά, Σιδηρόκαστρον.

7) **Νομός Δράμας.**

Πόλεις. — Δράμα, Ζίρνοβον.

8) **Νομός Καβάλλας.**

Πόλεις. — Καβάλλα, Πράβιον, Νέστος, Λιμὴν (Θάσου).

Ἀρχαῖα πόλεις. — Φίλιπποι.

Αἰ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ τῆς Μακεδονίας. —

- 1) Θεσσαλονίκης — Μοναστηρίου.
- 2) Θεσσαλονίκης — Σερβίας.
- 3) Θεσσαλονίκης — Κωνσταντινουπόλεως.

Διὰ τῆς πρώτης γραμμῆς συνδέονται αἱ ἐξῆς πόλεις καὶ τὰ ἐξῆς κυριώτερα χωρία Θεσσαλονίκη - Πλατὺ - Βέρροια - Νιάουσα, Ἐδεσσα, Ὀστροβον, Σόροβιτς, Μπάνιτσα, Φλώρινα, διὰ τῆς β', Πλατὺ - Αἰκατερίνη - Λάρισσα.

Διὰ τῆς τρίτης γραμμῆς συνδέονται αἱ ἐξῆς Θεσσαλονίκη - Κιλκίς - Σιδηρόκαστρον - Σέρραι - Δράμα.

III. ΛΙ ΕΛΕΓΘΕΡΩΘΕΙΣΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ
ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

(Πλὴν τῆς Κρήτης 340 χιλ. κατ.)

Θέσις. — Αἱ τῷ 1913 ἐλευθερωθεῖσαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους κείνται αἱ μὲν βορειότεραι κατὰ τὸ Θράκιον πέλαγος, αἱ δὲ

λοιπαί παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αἱ νοτιώτε-
ραι τούτων καλοῦνται *Νότιαι Σποράδες* (κ. Δωδεκάνησα)· αὐταὶ κα-
τέχονται μέχρι σήμερον ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, ἀπεφασίσθη ὅμως ὑπὸ
τῶν Δυναμῶν ὅπως παραδοθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πλὴν τῶν νή-
σων Ρόδου καὶ Καστελορριζίου, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶνε αὐτόνομοι. Πρὸς
Ν. δὲ εἶνε ἡ μεγαλόνησος *Κρήτη*.

Ἔδαφος καὶ κάτοικοι.— Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε γενικῶς
ὄρεινόν μὲν, ἀλλ' εὐφορον. Κατοικοῦνται δὲ καθαρῶς ὑπὸ Ἑλληνι-
κοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστα-
σιν τοῦ 1821, δὲν εἶχεν ὅμως ἐλευθερωθῆ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Νομοί.— Αἱ βορειότεραι νῆσοι (πλὴν τῆς Θάσου), ἀποτελοῦν
3 νομούς, α) Λέσβου, β) Χίου καὶ γ) Σάμου.

α) *Νομὸς Λέσβου.*

(150 χιλ. κ.)

Ὁ νομὸς Λέσβου ἀποτελεῖται ἐκ τῆς μεγάλης νήσου Λέσβου
καὶ τῶν νήσων τοῦ Θρακίου πελάγους *Δήμνου*, *Ἀγίου Εὐσταθίου*,
Τενέδου, *Ἰμβρου* καὶ *Σαμοθράκης*.

1) *Λέσβος* (κ. Μυτιλήνη)

Ἡ Λέσβος εἶναι τρεῖς φορές μεγαλυτέρα τῆς Κερκύρας ἢ τὸ
ἥμισυ τῆς Εὐβοίας. Ὁ πληθυσμὸς ὅμως αὐτῆς εἶνε μεγαλύτερος ἢ
τῆς Εὐβοίας. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν εὐφορίαν αὐτῆς. Ὅρη ἔχει
χαμηλά, ἡ δὲ νήσος εἶνε μᾶλλον πεδινή. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε κα-
τάφυτον· παράγει ποικίλα προϊόντα, ἰδίως σίτον, οἶνον, ἄφθονον
ἐλαιον καὶ βαλανίδια.

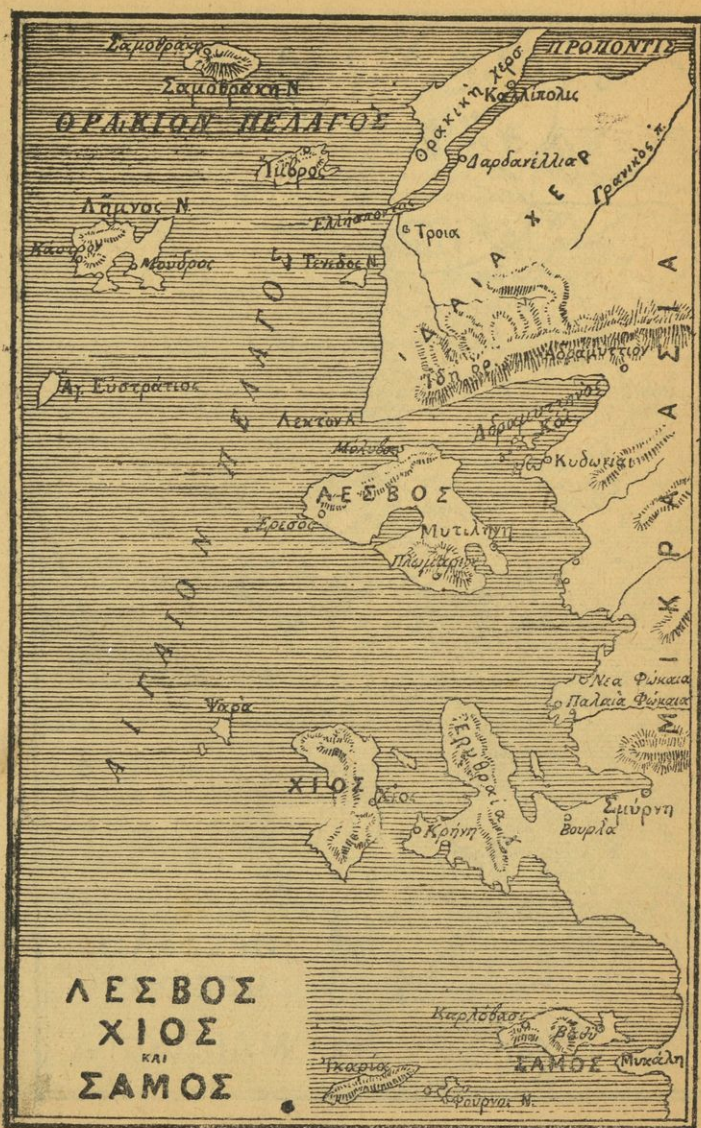
Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Μυτιλήνη* (20), ἔχουσα
καλὸν λιμένα καὶ ἐμπόριον. Ἐτέρα πολίχνη εἶνε τὸ *Πλωμάριον*
(8), πρὸς Ν. Ὀνομαστὴ κωμόπολις εἶνε ἡ *Ἐρεσσός*, (2 1/2), πρὸς
Δ., διότι παρὰ ταύτην ὁ Παπανικολῆς ἔκαυσε τουρκικὸν δίκροτον
(Μάιος 1821).

2) *Δήμνος.*

Ἡ Δήμνος εἶνε μεγαλυτέρα τῆς Νάξου. Ἐχει μέγαν καὶ ἀσφαλῆ
λιμένα, τὸν *Μοῦδρον*. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ διέμενεν ὁ Ἑλληνικὸς
στόλος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου (1912—
1913). Μεταξὺ δὲ τῆς νήσου ταύτης καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου συνεκρο-
τήθησαν αἱ δύο ναυμαχίαι, ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης καὶ ἡ τῆς

Δήμου· κατά ταύτας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐδίωξε τὸν Τουρκικόν,

ὁ ὅποιος κατέφυγεν εἰς τὰ ὄχρῳματα τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ἡ Λήμνος κατοικεῖται κατὰ μικρὰ χωρία.

3) **Τένεδος καὶ Ἰμβρος.**

Ἡ Τένεδος εἶνε μικρὰ νήσος πλησίον τῆς Τρωάδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἡ δ' Ἰμβρος εἶνε ἴση πρὸς τὰ Κύθηρα, καὶ αὕτη οὐ μακρὰν τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐσχάτως αὗται παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Τουρκίαν.

4) **Σαμοθράκη.**

Αὕτη εἶνε βορειοτέρα. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε ὄρεινόν καὶ δασῶδες. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ εἰς τὴν ἀνθρακοποιίαν.

β) Νομὸς Χίου.

(62 χιλ. κ.)

Ὁ νομὸς Χίου ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Χίου, τῶν Ψαρῶν καὶ τινῶν μικρῶν νήσων.

1. **Χίος**, (60 χιλ. κατ.). Ἡ Χίος, διπλασία τῆς Νάξου, κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἔχει μικρὰς πεδιάδας εὐφόρους. Πλὴν τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ ἄλλων προϊόντων παράγει καὶ μαστίχην, ἣ ὁποία ἐξάγεται ἐκ τῶν μαστιχοφόρων δένδρων.

Πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἠκμαζε διὰ τὸ μέγα αὐτῆς ἐμπόριον. Ἀλλὰ τῷ 1822 εἶχε καταστροφὴν διὰ φοβερᾶς σφαγῆς τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ δὲ 1881 φοβερὸς σεισμὸς ἐπέφερε νέαν καταστροφὴν. Εἶνε πατρὶς τοῦ ἀειμνήστου Ἀδαμαντίου Κοραῆ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ.

Ἡ ὁμώνυμος πρωτ. Χίος (14) κεῖται ἀπέναντι τῆς χερσονήσου Ἐρυθραίας.

2. Τὰ **Ψαρά** (τὸ $\frac{1}{2}$ τῆς Σαλαμίνας) κεῖνται Β. Δ. τῆς Χίου. Εἶνε νήσος πετρώδης, διὰ τοῦτο δὲ οἱ κάτοικοι εἶνε ναυτικοί. Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ἐδοξάσθη διὰ τὸ ναυτικὸν αὐτῆς καὶ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Ψαριανῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς καὶ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Τούρκων (τῷ 1824). Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν 20.000 κατοίκους, ἐνῶ σήμερον ἔχει μόνον 700. Τὰ Ψαρά εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ ἥρωος Κωνσταντίνου Κανάρη.

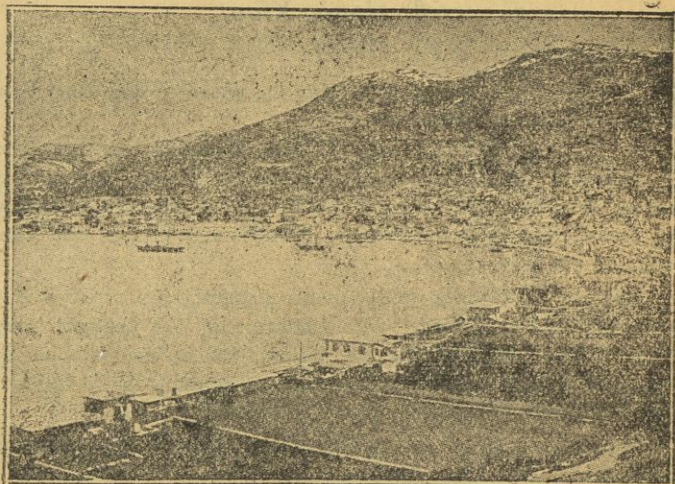
γ) Νομὸς Σάμου.

(66 χιλ. κ.)

Ὁ νομὸς οὗτος συνίσταται ἐκ τῶν νήσων Σάμου, Ἰκαρίας καὶ ἄλλων ἀσημάντων.

1. Ἡ **Σάμος** (50 χιλ. κατ.) κείται ἀπέναντι τῆς Μυκάλης, χερσονήσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦτον οἱ Ἕλληγες, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν (1824), διὰ νικηφόρων ναυμαχιῶν ἠνάγκασαν τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ υποχωρήσῃ, οὕτω δ' ἐσώθη ἡ Σάμος ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐπιδρομῆς. Διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀπετέλει ἀπὸ τοῦ 1832 ἡγεμονίαν ὑποτελῆ εἰς τὴν Τουρκίαν, μέχρις οὗτου κατελήφθη μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (τῇ 1912).

Ἡ Σάμος εἶνε εὐφορος νήσος. Παράγει οἶνον ὀνομαστόν, ἔλαιον,

Ὁ Λιμὴν Βαθέως τῆς Σάμου.

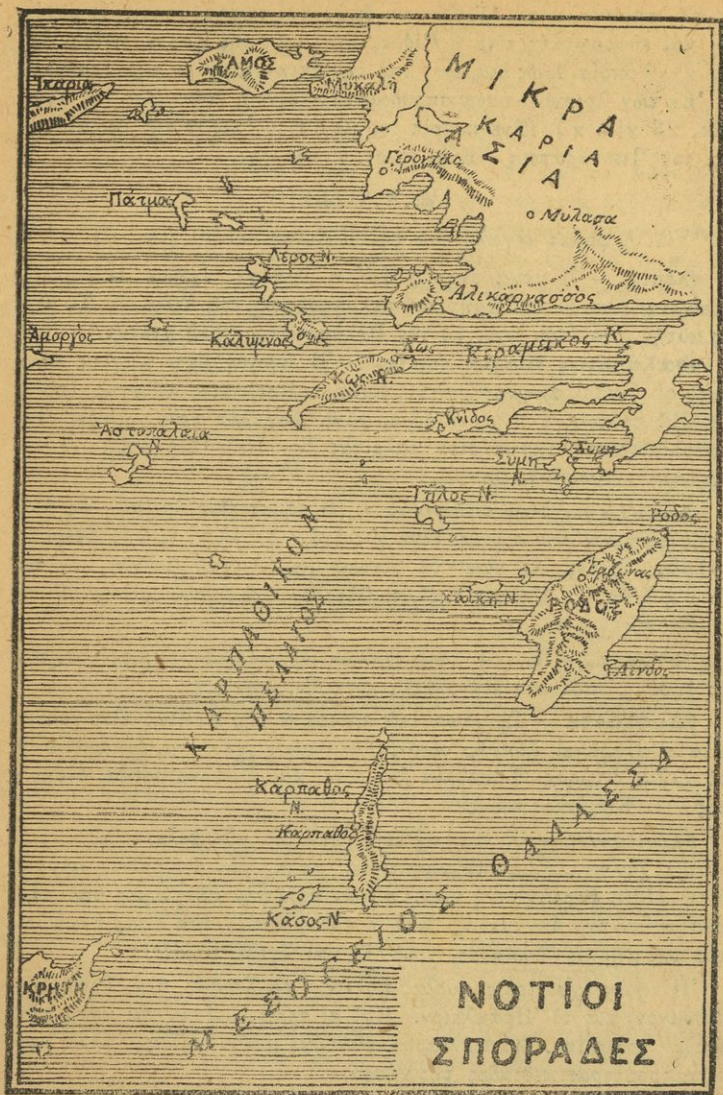
καπνόν, σιαφίδα καὶ ὀπώρας, ἔχει δὲ ἀκμαῖον ἐμπόριον. Πρωτ. εἶνε ὁ Λιμὴν Βαθέως (7), μέγας λιμὴν. Παρὰ τοῦτον εἶνε τὸ Βαθὺ. Πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου εἶνε ἡ πολίχνη Καρλόβασι (5).

2. Ἡ **Ἰκαρία** (15) κείται πρὸς δυσμάς. Εἶνε ὄρεινὴ καὶ δασώδης νήσος, ἐξάγει δὲ ξυλείαν καὶ ἄνθρακας. Κατοικεῖται κατὰ σποραδικὰ χωρία.

Νότιαι Σποράδες ἢ Δωδεκάνησος

(115 χιλ. κ.)

Αἱ νῆσοι αὗται ἄρχονται νοτιώτερον τῆς Σάμου καὶ τελειώνουν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, πλησίον τῆς Κρήτης. Εἶνε δ' αἱ ἐξῆς.

Πάμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κως, Αστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος και Καστελόριζον.

Αί πλείσται ἐξ αὐτῶν εἶνε τραχεῖαι, οἱ δὲ κάταικοι ἀσχολοῦνται

εις την σπαγγαλιαν. Ὑπάρχουν ὅμως και τινες εὐφοροι. Ἡ μεγίστη και εὐφωρωτάτη εἶνε ἡ Ρόδος, (διπλασία τῆς Κεφαλληνίας, 48 χιλ. κ.), ἡ ὅποια ὅμως διαμένει ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἰταλίας.

Ἐκ τῶν λοιπῶν νήσων σπουδαιοτάτη εἶνε ἡ Κῶς (ἴση τῇ Λευκάδι, 28 χιλ. κ.). Εἶνε πατρίς τοῦ μεγίστου ἱατροῦ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Ἱπποκράτους. Ἔχει πρῶτ. ὁμώνυμον.

IV. ΚΡΗΤΗ.

(2 1/2 φορές μεγαλυτέρα τῆς Εὐβοίας. — 350 χιλ. κ.)

Ἔσεις. — Ἡ μεγαλόνησος Κρήτη ἔχουσα σχῆμα ἐπίμηκες, ἐκτείνεται μεταξύ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους και τοῦ Λιβυκοῦ. Τὸ μήκος αὐτῆς εἶνε ἴσον πρὸς τὸ τῆς Πελοποννήσου (255 χιλιόμε.).

Θαλάσσιος διαμελισμός. — Ἡ Κρήτη ἔχει ὀλίγους κόλπους, οἱ ὅποιοι σχηματίζονται πρὸς τὸ Κρητικὸν πέλαγος (πρὸς Β.). Εἰς τούτων, ὁ τῆς Σούδας, εἶνε ἀσφαλέστατος λιμὴν. Τὸ ἀνατολικώτατον ἀκρωτήριο καλεῖται Σαμόνιον (Σίδηρος), τὸ δὲ νοτιώτατον Λισήν (Λίθινον).

Διάπλασις τοῦ ἐδάφους. — Ἡ νῆσος εἶνε ὄρεινή. Τὰ ὄρη αὐτῆς σχηματίζουν σειράς, εἶνε δ' ὕψηλὰ ἴσον και τὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Πρὸς Δ. εἶνε τὰ Λευκά (κ. Ἄσπρα βουνά), ἐν τῷ μέσῳ ἡ Ἴδη (κ. Ψηλορείτης), τὸ βυσιτον τῆς νήσου και ἡ Δίκτη (κ. Λασηθι).

Ῥοδατα. — Ἐνεκα τῶν ὕψηλῶν ὀρέων και τῆς στενότητος τῆς νήσου οἱ ποταμοὶ εἶνε ὀρητικὸι και βραχεῖς.

Προϋόντα. — Τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης εἶνε νοστιμώτατα. Παράγει ἔλαιον, οἶνον, βαλανίδια, κάσιανα, ἐσπεριδοειδῆ και ἄλλας ὀπώρας. Σπουδαία ἔτι εἶνε και ἡ κτηνοτροφία, ὀνομαστός δ' ὁ Κρητικὸς τυρὸς.

Κάτοικοι. — Οἱ Κρήτες εἶνε γενναῖοι και φιλελεύθεροι, διὰ τοῦτο εἶχον πολλάκις ἐπαναστατήσαι κατὰ τῶν Τούρκων, μέχρις οὗ τῷ 1898 ἐκηρύχθη ἡ νῆσος αὐτῶν πολιτεία αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ πόθος αὐτῶν ἦτο ὅπως ἐνωθῶσι μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, τοῦτο δὲ και ἔγινε τῷ 1912.

Ἡ νῆσος ἔχει τρεῖς κυρίας πόλεις, τὰ Χανιά, τὴν Ρεθύμνην (Ρέθυμνον) και τὸ Ἡράκλειον. Καὶ αἱ τρεῖς εὐρίσκονται κατὰ τὴν βορείαν παραλίαν, διότι ἐνταῦθα εἶνε ὄχι μόνον κόλποι, ἀλλὰ και αἱ περισσότεραι πεδιάδες τῆς νήσου.

Οἱ νομοὶ τῆς Κρήτης. — Ἡ νῆσος διαιρεῖται εἰς 4 νομοὺς. 1) τῶν Χανίων, 2) τῆς Ρεθύμνης, 3) τοῦ Ἡρακλείου και 4) τοῦ Λασηθίου.

1) Ὁ νομὸς Χανίων (98 χιλ. κ.) κατέχει τὸ βορειοδυτικὸν

μέρος τῆς νήσου. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ κατάφυτος πεδιάς τῶν Χανίων. Τὰ Χανιά (π. Κυδωνία, 26) εἶνε πρωτ. τῆς Κρήτης. Πλησίον αὐτῶν εἶνε ὁ ἀσφαλέστατος λιμὴν Σοῦδα. — Γεωργιούπολις (πρότερον Ἄλμυρός), κώμη ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, τοῦ πρώτου ἄρμοστοῦ τῆς νήσου.

2) Ὁ Νομὸς Ῥεθύμνης (70 χιλ. κ.) ἐκτείνεται ἀνατολικώτερον τοῦ προηγουμένου μέχρι τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῆς Ἰδης. Πρωτ. εἶνε ἡ Ῥεθύμη, (9). Ἐνταῦθα ἡ ἐλαιοπαραγωγὴ εἶνε ἀφθονος, διὰ τοῦτο ἡ Ῥεθύμη εἶνε λιμὴν τοῦ ἐλαίου, ἔχει δ' ἡ πόλις καὶ σαπωνοποιεῖα. Πρὸς Δ., ὑπὸ τὰ Λευκὰ ὄρη, κατοικοῦν οἱ ἀνδρεῖοι Σφακιανοί, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε εἶχον ἐπιτρέψει εἰς Τούρκους ἢ ἄλλους κατακτητὰς νὰ πατήσουν τὴν χώραν των.

3) Ὁ Νομὸς Ἡρακλείου (120 χιλ. κατ) κατέχει τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε τὸ Ἡράκλειον (26), ὄχυρὰ πόλις καὶ ἐμπορικὴ. Πάλαι ἦτο τὸ ἐπίνειον τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως Κνωσσοῦ, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχαιότατον πολιτισμὸν (τὴν 19ην—15ην ἑκατονταετηρίδα π. Χ.).

4) Ὁ Νομὸς Λιανθίου (63 χιλ. κ.) περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε ὁ Ἅγιος Νικόλαος (1½), παράλιος κώμη. Μεγαλύτερα ταύτης εἶνε ἡ Νεάπολις (2½) καὶ ἡ Ἱεράπετρα, ἡ ὁποία κεῖται πρὸς τὸ Λιθυκὸν πέλαγος.

Συγκοινωνία τῆς Κρήτης. — Ἡ Κρήτη στερεῖται σιδηροδρόμου. Ἡ συγκοινωνία αὐτῆς μετὰ τοῦ Πειραιῶς τελεῖται δι' ἀτμοπλοικῶν γραμμῶν, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν νήσων.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΑΚΗ.

(200 χιλ. κατ.)

Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη εἶνε τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς ἀρχαίας

χώρας Θράκης, κατελήφθη δὲ τῷ 1920. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ὄρος Ῥοδόπην καὶ τὸν ποταμὸν Νέστον καὶ τελειώνει πρὸς Α. εἰς τὸν Ἐβρον ποταμὸν.

Θαλάσσιοι διαμελισμός. — Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη βρέχεται ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ ὅποιον ἐνταῦθα λέγεται Θράκιον. Ἐνταῦθα εἰς μόνον κόλπος ὑπάρχει τοῦ Λάγου.

Διαίρεσις. — Τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς Ἑλλην. Θράκης, εἶνε τὸ μακρὸν βαθύπεδον τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου. Ὁ ποταμὸς οὗτος εἶνε ὁ μέγιστος τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος ἐρχόμενος ἐκ τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῷ 1920, ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Πλὴν τῶν Ἑλλήνων κατοικοῦν καὶ Τούρκοι, ὀλίγοι δ' εἶτι Ἰσραηλίται καὶ Ἀρμένιοι.

Ὅλη σχεδὸν ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη κατέχεται ὑπὸ ὑψηλῶν διακλαδώσεων τῆς Ῥοδόπης. Πρὸς τὸ πέλαγος μόνον ἀνοίγονται εὐφορώτατα βαθύπεδα, ὅπου παράγεται ἄριστος καπνός.

Διαιρεῖται δ' εἰς 2 νομούς, τὸν τῆς Ῥοδόπης καὶ τὸν τοῦ Ἐβρου.

1) Ὁ **Νομὸς Ῥοδόπης** κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος. Πρωτ. εἶνε ἡ *Κομοτίνη* (Γκιουμουλτζίνα, 40). Μεγάλῃ ὡσαύτως πόλις εἶνε καὶ ἡ *Ξάνθη* (35) ἔχουσα ἐπίγειον τὸ *Πόρειο-Δάγιο*. Διὰ τῶν πόλεων τούτων διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος ἐκ τῆς Μακεδονίας πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ Κωνσταντινούπολιν.

2) Ὁ **νομὸς Ἐβρου** κείναι ἀνατολικώτερον. Ἐνταῦθα αἱ κυριώτεραι πόλεις κείνται κατὰ τὴν σιδηροδρ. γραμμὴν, ἣ ὅποια ἐκ τῆς Κομοτίνης διέρχεται τὸν νομὸν τοῦτον. Πρώτη καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Ἀλεξανδρούπολις (κ. Δεδεαγάτς, 15), παράλιος καὶ ἐμπορικὴ. Μεσόγειοι καὶ παρὰ τὸν Ἐβρον εἶνε τὸ Σουφλίον (7) καὶ τὸ Διδυμότειχον (8).

Περίληψις τῆς Θράκης.

Ὅρος. — Ῥοδόπη.

Ποταμός. — Ἐβρος.

Νομοί. — Ῥοδόπης, Ἐβρου.

1) **Νομὸς Ῥοδόπης.**

Πόλεις. — Κομοτίνη (Γκιουμουλτζίνα), Ξάνθη.

Νομὸς Ἐβρου.

Πόλεις. — Ἀλεξανδρούπολις (ἢ Δεδεαγάτς), Σουφλί, Διδυμότειχον.

ΤΕΛΟΣ